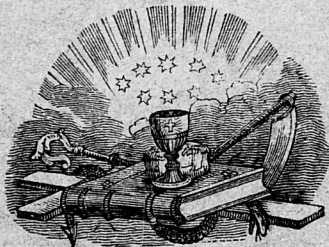


EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD ROMANOS
AD ANALYSIN LOGICAM REDACTA,
ET
ANNOTATIONIBUS ILLUSTRATA,

STUDIO ET OPERA

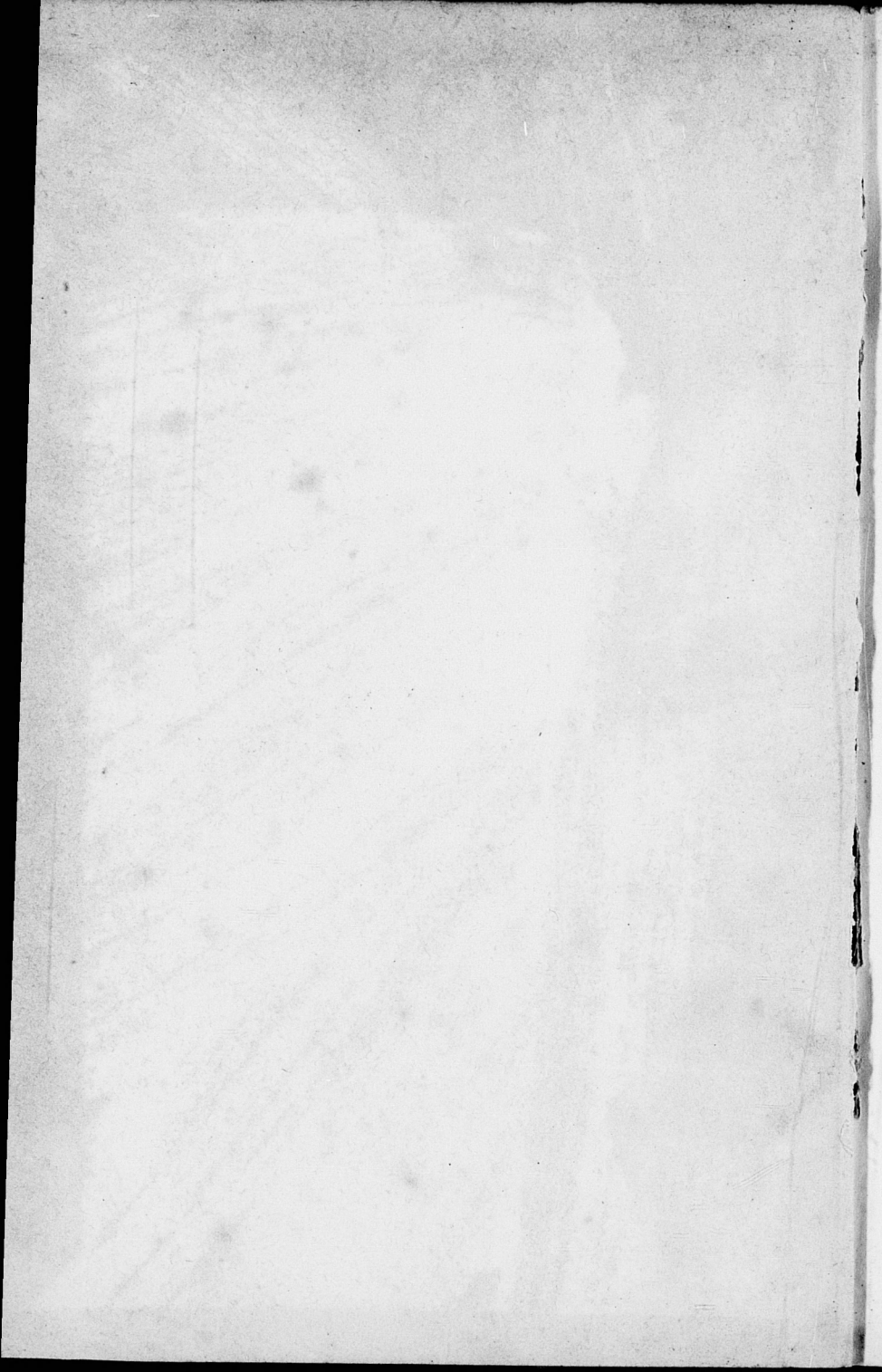
ANT. VAN DE LAAR
SEM. BUSCODUCENS. PROF.

„Egregie Doctor Paule, mores instrue,
Et nostra tecum pectora in coelum trahe:
Velata dum meridiem cernat Fides,
Et solis instar sola regnet Charitas.”



GESTEL ST. MICHAËLIS,
EX TYPOGRAPHIA DIOECESIS BUSCODUCENSIS IN
INSTITUTO SURDO-MUTORUM.

1881.



B327
Vak 11
22.
EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD ROMANOS

AD ANALYSIN LOGICAM REDACTA,

ET

ANNOTATIONIBUS ILLUSTRATA,

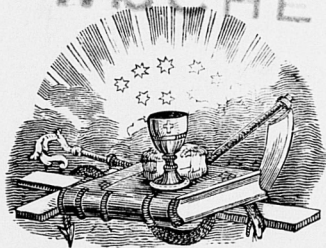
STUDIO ET OPERA

ANT. VAN DE JAAR

SEM. BUSCODUCENS. PROF.

„Egregie Doctor Paule, mores instrue,
Et nostra tecum pectora in coelum trahe:
Velata dum meridiem cernat Fides,
Et solis instar sola regnet Charitas.”

BIBL. CONV.
O. F. M.
WIJCHENS

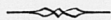


GESTEL ST. MICHAËLIS,

EX TYPOGRAPHIA DIOECESIS BUSCODUCENSIS IN
INSTITUTO SURDO-MUTORUM.

1881

IMPRIMATUR.



Haaren, die 30 Jul. 1881.

J. Cuyten,

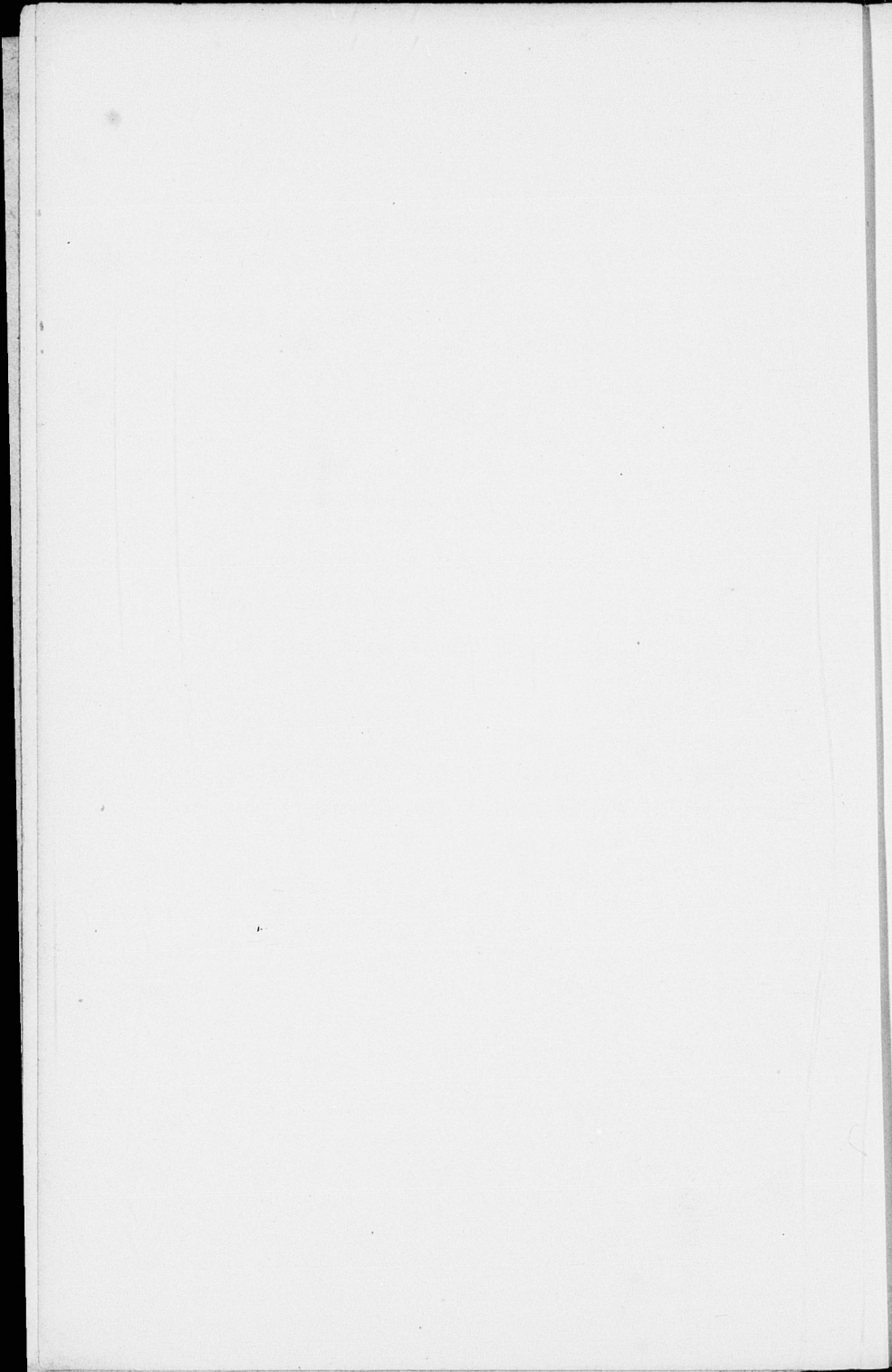
Præs. Sem. Libr. Cens.

Textus sacer plane concordat Vaticanae editioni, quam
typis S. C. de propaganda fide recudendam curavit
R. P. Vercellone, solum demptis locis parallelis.

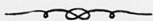
Episcopus Buscoducen.

† **A. Godschalk.**

BUSCODUCI, 14 Aprilis 1881.



PRAEFATIO.



Pauca dumtaxat iis, quae in *Epistolas Catholicas* praefari libuit, addenda habemus. Idem namque propositum parili pene methodo praesens ac antegressus libellus prosequitur. Potissimum discrimen, de quo Lectorem monitum esse juvabit, in eo consistit, quod in praesenti opusculo, quamquam universim, ad tramites R. P. Kilber ¹⁾ S. J., compendia sequuti, nonnulla tamen capita pluribus verbis, immo et commentariis illustranda duximus, nominatimque capita V.—VIII., ut quae prae ceteris utilitate aequae ac difficultate nobis quidem referta videbantur. Ne autem ad haec incipientium mentes obtunderentur, eadem, quae copiose explanantur, sive in antegressum, uti ad caput VII. et VIII., sive in *scholiis* post caput V. et VI., ad pauca redegimus.

In ipsa porro rerum verborumque sacrorum expositione optimo magistro ac duce utebamur, sancto Thoma Aquinate.

Quandoquidem de genuinitate commentariorum sancti Thomae in epistolam ad *Romanos* ob concordia Veterum

¹⁾ *Analysis Biblica.*

omnium judicia ambigi nequaquam potest. „*Integram* — verbis utor eruditissimi Joan., Bernardi, Mariae de Rubeis — *epistolam ad Romanos*, ... *commentario illustravit Aquinas, quem proprio stylo scripsit. Id uno consensu perhibent Veteres omnes*” ¹⁾).

Jam vero sanctum Thomam in verborum sententiarumque sacrarum expositione revera ducem esse fidissimum, doctoremque nemini secundum, luce palam conficitur ex testimonio amplissimo, quod de universa ejusdem doctrina Innocentius VI., Pontifex Maximus, in hunc modum edidit: „*Hujus doctrina prae ceteris, excepta canonica, habet proprietatem verborum, modum dicendorum, veritatem sententiarum, ita ut numquam qui eam tenuerint, inveniantur a veritatis tramite deviasse*” ²⁾).

Praeterea in id, quod jam pridem dicebamus ³⁾ in *Seminariis* rei caput esse, quo omnis interpretatio Scripturarum inibi collineet, Doctor Angelicus prae ceteris intendit, in doctrinam dico theologicam.

Quamvis enim politioris, quam vocant, accuratiorisque *exegeseos* et *critices* studium minime neglexerit, quinimo diligenter adhibuerit ⁴⁾, tamen, ut sagacissimus sacrarum Litterarum doctor, in sua interpretatione imprimis sectatus est doctrinam *dogmaticam* et *moralem*.

Hinc textus illos, quos merito uti *classicos* habemus, sedulo exponit, ostendens qua ratione illorum ope doctrina catholica fundari, elucidari atque evolvi possit; aliena au-

¹⁾ *Admonit. et disputat. praeviae in opera s. Thomae*, edit. Venetiis ab an^o 1745. — Plura etiam hac de re Veterum testimonia exhibet Nat. Alex., *Hist. Eccl. saec. XIII. et XIV.* Dissert. VI.

²⁾ *Serm. de s. Thoma.*

³⁾ *Praefat. in epist. cath.*

⁴⁾ Id edocent *Studiën*, 12^{de} Jaarg. 2^{de} d. p. 500. „De Bijbel van den H. Thomas van Aquino”.

tem et falsi nominis scientia refelli. Quamobrem obviam quamque haeresin recenset, ac demonstrat quo pacto sententiis divinitus inspiratis, antequam ipsa caput attolleret, prostrata fuerit atque damnata.

Neque minori studio morum normam, ac perfectae christianae disciplinae consilia complectitur, quae Doctor Gentium pro re nata tradit praeclarissima, atque omnibus vitae christianae conditionibus accommodata.

Si demum quaerat quis, cui potissimae causae adscribamus praestantiam doctrinae, quam etiam hac in re consecutus est sanctus Thomas? Nihil dubius dixerim, ipsi divinitus datum fuisse Scripturarum arcana profunde adeo perscrutari, pleneque patefacere propterea quod Scripturae ei manifestarunt omnis scientiae sacrae principium juxta ac finem: divinum, inquam, COR CHRISTI. „*Per cor Christi*, inquit ¹⁾, *intelligitur sacra Scriptura, quae manifestat cor Christi*”. Propterea igitur quod ex hoc omnis verae, divinaeque sapientiae fonte inexhausto copiose abundanterque hausit, necnon omnem vitae suae rationem ad illud omnis sanctitatis exemplar absolutissimum studiosissime informavit. Quod enim per cor Christi Scripturam significari, hancque illud manifestare dicebat, non erat nomen inane ei, qui se plus ad pedes Crucifixi quam studio suo ac labore didicisse palam profitebatur, ac in difficultatibus locorum Scripturae sacrae ad orationem etiam jejunium adhibuisse legitur ²⁾.

Profecto non hujus est loci alio ex capite laudibus Angelici Doctoris quidquam addere. Insuper, post tot tamque eximia a Romanis Pontificibus certatim eidem tributa

¹⁾ *Exposit. in Psalm. XXI. §. 15.*

²⁾ *Statut. Seminarii n. 49.*

praeconia, maximeque post omni ratione spectatissimam sanctissimi Domini Nostri Leonis XIII. epistolam encyclicam „*Aeterni Patris*” ¹⁾, id opus suscipere mihi quidem videtur plenam periculi aleam tentare. Quapropter hoc labore commode supersedentes, prologo finem facimus animadvertendo, quod quoties Lector quid viderit duplici commate,, ” signatum, quin alius s. Pater vel Interpres nominatim laudetur, noverit referri commentarium sancti Thomae, sin semper ad verbum, saltem ad summam. Id enim egi ut vestigiis optimi istius magistri ac ducis, quod poteram, insisterem.

De cetero ipsi sanctissimo et amabilissimo Cordi Jesu opusculum sacrum volumus atque dicatum, cum Apostolo ingeminantes:

SOLI SAPIENTI DEO, PER JESUM CHRISTUM, . .

HONOR ET GLORIA IN SAECULA SAECULORUM. AMEN ²⁾.

HAAREN, in die festo B^{mi} Joseph, Sponsi B. M. V.

Eccl. Patroni, 1881.

¹⁾ 4. Aug. 1879. cfr. hoc ipso die anni seq. editum *Breve* „Cum hoc sit”, quo idem B^{mus} Pater s. Thomam scholarum catholicarum Patronum declarat.

²⁾ cap. XVI. 27.

IN EPISTOLAM

AD ROMANOS

PROLEGOMENA.

I. *Ecclesiae Romanae origo et status.*

Scriptores vetustissimi unanimi consensu et disertis verbis testantur, *B. Petrum* primum inter Apostolos ¹⁾ Romae fidem praedicasse, atque Ecclesiam fundasse.

Quando autem *S. Paulus* ad Romanos suam epistolam scribebat, eorum Ecclesia jam mirifice florebat ²⁾, magno constans numero partim Iudaeo-, partim Ethnico-christianorum ³⁾.

II. *Tempus, et locus tùm scriptionis tùm recensionis.*

Scripta est *Corinthi* (cfr. cap. XVI. 1. 23. cum *Act.* cap. XX. 4.), uti tradit auctor classicus ⁴⁾, p. m. H. G. Wouters, anno aerae vulgaris 57. vel 58.

Itaque ordine *temporis* certo prima non est, imo eam certe epistolae ad *Thessalonicens.*, *Galatas* et *Corinthios* anteverunt. Attamen jam antiquitus in recensionibus et editionibus primum locum tenet.

Cur autem qui B. Pauli epistolas disposuerunt, huic prae aliis omnibus primum locum assignarunt?

R. Interpretes potissimum tres rationes afferunt.

a), „Quidam dicunt — verba sunt *B. Theodoreti* ⁵⁾ — ut Ur-

¹⁾ cfr. *S. Thomae in epist. S. Pauli prologus.*

²⁾ cfr. cap. I. v. 8. 10-15. XV. 22-25. etc.

³⁾ Documenta afferunt cl. Beelen, *Prolegom.* § 1.; P. Drach, *Préface* § 1., alii.

⁴⁾ *H. Eccl. Comp.*, Epoch. I. n. 36. Alii alium rerum ordinem chronologicum sequentes, scriptam statuunt ineunte anno 53. Hac super re consulantur v. g. *Dissert. selectae in H. E.* auctore Bernardo Jungmann, Diss. I. n. 87-94.; cl. Patritius, *De Evangeliiis*, Lib. III.

⁵⁾ *Praefat. ad interpretat. epist. B. Pauli.*

bem, quae universo orbi praecerat, et imperii sceptrata tenebat, honoraret."

b). „Mihi autem — ita porro Theodoretus — videtur esse verius," quod „epistolam ad Romanos praeposuerunt, ut quae in se omnis generis doctrinam, et accuratam copiosamque dogmatum pertractationem contineat".

c). Catharinus ¹⁾ id factum esse censet propter dignitatem Romanae Ecclesiae, ut quae omnium totius orbis Ecclesiarum mater est et caput ²⁾.

III. *Ratio et Occasio specialis* scribendi hanc epistolam B. Paulo fuit contentio et lis, quae Romae inter eos, qui ex Judaeis, et eos, qui ex Gentibus crediderant, orta erat de legalibus quidem, at praesertim de meritis, ob quae justificationis Evangelicae participes facti fuissent. Antiqua haec opinio, cui etiam s. Thomás ³⁾ suffragatur, adversus nonnullos recentiores ut satis firmo, imo admodum gravi argumento innixa defenditur in *Resp.* ⁴⁾.

IV. *Scopus primarius* igitur rite statuitur fuisse:

1^o. Litem praedictam dirimere et componere.

2^o. Errorem, ex quo orta erat, auferre; ideoque

3^o. Litigantes Romanos plene docere justificationem non esse ex operibus sive naturae, sive legis ut talis, sed ex fide, et cumque credenti gratis a Deo conferri.

¹⁾ Apud Corn. a Lapide, *In epist. ad Rom. argumentum*, et Benedict. Pererium, *Disput.* II. n. 57.

²⁾ Multi quidem, utputa Cornelius a Lapide et Pererius *l. c.*, Benedict. Justinianus, *In epist. ad Rom. argumentum*, Drach *l. c.* §. 5., alii, quartam addunt rationem, eamque adscribunt s. Augustino, *epist.* 150., al. 194. *ad Siculum*, „Domino in Domino"; nimirum, quasi s. Augustinus opinatus fuerit, epistolam ad *Rom.* ideo primo loco positam esse, quod maxime commendat gratiam et fidem Christi, quae quum initium sit et principium omnium bonorum, merito etiam ceteris praefertur epistola quae prae ceteris de ea gratia et fide agit. Esto ita. Nihilominus, pace laudatorum Interpretum animadvertam liceat, magnum Ecclesiae Doctorem *l. c.* quaestionem praesentem ne verbo quidem attingere, sed plane aliam tractare, finem videlicet, ob quem Apostolus maxime in *epist. ad Romanos* gratiam commendat. En s. Augustini verba. „De ejus (gratiae sc.) „commendatione maxime ad Romanos apostolica epistola loquitur, ut inde „se praedicatio ejus velut a capite orbis toto orbe diffunderet."

³⁾ *Commentar. in Epist. ad Rom. Lect.* I. in cap. II., et *Lect.* II. et IV. in cap. III.

⁴⁾ a pag. 594.-597.

V. *Argumentum et divisio.*

Argumentum duplex distinguitur

a). *Dogmaticum* a cap. I.-XI.

b). *Morale* „ „ XII.- x̄. 13. XV. eo sensu et fundamento, quod in parte priorē doctrina dogmatica, in altera moralis *dominatur*.

Argumentum singulorum speciatim describere, certo non huius est loci, sed ad capitulum singulorum analysin pertinet.

Itaque generatim *h. l.* id tantummodo animadverterim, Apostolum, post prooemium cap. I. x̄. 1.-15., in parte *dogmatica* duas pertractare quaestiones, inter se arcte connexas, et ad eundem scopum manifesto tendentes, alteram *primariam* a cap. I. x̄. 16. - VIII.; — alteram *secundariam* a cap. IX.-XI.

Primaria universim agit de natura et excellentia justificationis consideratae primum in se, sive *objective* a cap. I. x̄. 16. - V.; dein a cap. VI.-VIII. *subjective*, sive, quoad ejus effectus in vitam et mores, verbo: quoad officia, quibus justificatus constringitur.

Secundaria a cap. IX.-XI. tractat de plerorumque Judaeorum istius temporis a gratia justificationis exclusionē, non obstantibus Dei promissis Patribus eorum factis, Gentilium vero ad eandem electionē ¹⁾.

In parte *moralī* Apostolus universe tria tradit documenta suis auditoribus apprimē accommodata, puta praesertim circa mutuam dilectionem, nominatim in usu legalium attendendam; circa obedientiam superioribus debitam, etc. etc. a cap. XII. - x̄. 13. XV.

Quae inde usque ad finem epistolae refert, *epilogi* et *postscripti* loco haberi possunt.

¹⁾ Ductum orationis, quo Apostolus hisce capitibus ad memoratum suum scopum principem tendit, indicant *Resp.* a p. 597.-603.

PARS I.

DOGMATICA.

CAPUT I.

1. Paulus, servus Jesu Christi, vocatus Apostolus, segregatus in Evangelium Dei,

2. Quod ante promiserat per Prophetas suos in Scripturis sanctis

3. De Filio suo, qui factus est ei ex semine David secundum carnem,

4. Qui praedestinatus est Filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Jesu Christi Domini nostri:

5. Per quem accepimus gratiam, et Apostolatam ad obediendum fidei in omnibus Gentibus pro nomine ejus,

6. In quibus estis et vos vocati Jesu Christi:

7. Omnibus qui sunt Romae, dilectis Dei, vocatis sanctis. Gratia vobis, et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo.

8. Primum quidem gratias ago Deo meo per Jesum Christum pro omnibus vobis: quia fides vestra annuntiatur in universo mundo.

9. Testis enim mihi est Deus, cui servio in spiritu meo in Evangelio filii ejus, quod sine intermissione memoriam vestri facio

10. Semper in orationibus meis: obsecrans, si quomodo tandem aliquando prosperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos.

11. Desidero enim videre vos: ut aliquid impertiar vobis gratiae spiritualis ad confirmandos vos:

12. Id est, simul consolari in vobis per eam, quae invicem est, fidem vestram, atque meam.

13. Nolo autem vos ignorare fratres: quia saepe proposui venire ad vos, (et prohibitus sum usque adhuc) ut aliquem fructum habeam et in vobis, sicut et in ceteris gentibus.

14. Graecis, ac Barbaris, sapientibus, et insipientibus debitor sum:

15. Ita (quod in me) promptum est et vobis, qui Romae estis, evangelizare.

16. Non enim erubesco Evangelium. Virtus enim Dei est in salutem omni credenti, Judaeo primum, et Graeco.

17. Justitia enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem: sicut scriptum est: Justus autem ex fide vivit.

18. Revelatur enim ira Dei de coelo super omnem impietatem, et injustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in injustitia detinent:

19. Quia quod notum est Dei, manifestum est in illis. Deus enim illis manifestavit.

20. Invisibilia enim ipsius, a creatura mundi, per ea quae facta sunt, intellecta, conspiciuntur: sempiterna quoque ejus virtus, et divinitas: ita ut sint inexcusabiles.

21. Quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt,

aut gratias egerunt: sed evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipiens cor eorum:

22. Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt.

23. Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, et voluerunt, et quadrupedum, et serpentium.

24. Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam: ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis:

25. Qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium: et coluerunt, et servierunt creaturae potius quam Creatori, qui est benedictus in saecula. Amen.

26. Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiae. Nam feminae eorum immutaverunt naturalem usum in eum usum, qui est contra naturam.

27. Similiter autem et masculi, relicto naturali usu feminae, exarserunt in desideriis suis in invicem, masculi in masculos turpitudinem operantes, et mercedem, quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes.

28. Et sicut non probaverunt Deum habere in notitia: tradidit illos Deus in reprobum sensum: ut faciant ea quae non conveniunt,

29. Repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, avaritia, nequitia, plenos invidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones,

30. Detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inventores malorum, parentibus non obediens,

31. Insipientes, incompósitos, sine affectione, absque foedere, sine misericordia.

32. Qui cum iustitiam Dei cognovissent, non intellexerunt quoniam qui talia agunt, digni sunt morte: et non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.

Tria complectitur puncta:

I. Exordium.

II. Thesin partis dogmaticae principalem.

III. Hujus probationem ratione gentilium.

Ad I. In exordio a v. 1.-16. B. Paulus commendat:

1^o. Apostolicam suam auctoritatem etiam in Romanos, ex eo quod est servus Jesu Christi, vocatus ad Apostolatam, segregatus in Evangelium Dei v. 1., et quidem *immediate* ab ipso Jesu Christo, et ita ut omnes gentes, nominatim Romani obedientiam praestare teneantur fidei, quam annunciat v. 1. 5. 6.

2^o. Ipsum Evangelium ab illius auctore et promissore Deo v. 1. 2., — item a primario illius *objecto*, Christo, qui in una persona verus homo v. 3. et Deus multis documentis declaratus est v. 4.

3^o. Captat Romanorum benevolentiam

a). Iis salutem dicendo, et gratiam et pacem a Deo Patre et Jesu Christo apprecando ꝥ. 7.

b). Sub gratiarum actione Deo debita, laudando eorum fidem ubique celebrem ꝥ. 8.

c). Sub juramento contestando frequentem suam de ipsis memoriam in suis orationibus ꝥ. 9.

d). Declarando suum eos invisendi desiderium, quod simul orat ut tandem aliquando adimpleatur, si tamen Dominus voluerit ꝥ. 10.

Hujus sui desiderii duas causas profert:

1^a. Est „utilitas eorum, qui erant visitandi” ꝥ. 11.

2^a. „Mutua consolatio”, sive, exhortatio per communem fidem ꝥ. 12.

Per gradationem addit, se non tantum desiderasse, verum etiam saepe proposuisse venire ad eos, cujus sui propositi (hactenus impediti) similiter duas causas affert, quarum

1^a. Est sua utilitas spiritualis ꝥ. 13.

2^a. Debitum quod ex suscepto Apostolatus officio contraxit erga omnes, sine ullo gentis aut conditionis discrimine ꝥ. 14.

Ex utraque causa concludit promptitudinem voluntatis suae etiam Romanis evangelizandi ꝥ. 15. et „excludit impedimentum promptitudinis, sc. erubescitiam propter quam multi ea praetermittunt, quae alias facerent prompte; et hoc est quod subdit”: *Non enim erubesco Evangelium. Virtus enim Dei est* etc. ꝥ. 16. quibus verbis simul totius epistolae thesin principem aggreditur.

Ad II. Thesis illa duplici propositione insequenti rite enunciari videtur:

1^a. *Propositio affirmativa.*

Fides in Christum in adultis necessaria est dispositio ad justificationem, quae est gratuitum Dei donum omni homini, absque ullo gentis aut conditionis discrimine, oblatum ꝥ. 16. 17.

2^a. *Propositio negativa.*

Philosophia, seu, opera legis naturalis, et lex mosaica, seu, opera V. L. ut talia, i. e., citra et praeter fidem in Christum, ad justificationem *positive* non conferunt; imo et philosophia et lex sine fide ex hominis malitia occasio factae sunt peccatorum, quae causa sunt justae vindictae divinae §. 18.

Propositionis *negativae* probatio, ad mentem Apostoli, in hunc syllogismum redigi potest:

Qui scienter peccant, merentur poenam, et praebent occasionem ac causam vindictae justissimae. Atqui Gentiles quantumvis ratione naturali, imo philosophia instructi, et Judaei quantumvis a lege edocti, peccarunt. — Ergo poenam sunt meriti. — Ergo philosophia et lex sine fide, nedum *positive* conferant ad obtinendam justificationem, potius occasio et causa factae sunt justissimae vindictae divinae.

Ad III. Praehabiti syllogismi *minor* hoc capite paucis probatur de Gentilibus in hunc modum.

Gentiles verum Deum cognoverunt, et primariarum perfectionum divinarum notitiam habuerunt per lumen rationis iis a Deo inditum §. 19., ex creaturis §. 20.

Itaque sunt inexcusabiles, quia quamquam Deum cognoverunt, tamen:

a). *Practice* Eum non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt.

b). *Theoretice* de Deo errarunt: „evanuerunt in cogitationibus suis.”

c). Imo sana Dei notitia in eorum intellectu tota obscurata fuit, tenebris errorum prorsus *obscuratum est insipiens cor eorum* §. 21., sicque ipsi eorum Philosophi dicentes se esse sapientes, *stulti facti sunt* §. 22.

d). Denique adeo stulti et stupidi facti sunt, ut loco Dei immortalis coluerint simulacra corruptibilis hominis, etc. §. 23.-25.

In poenam idololatriae (cfr. §. 25. 26. 28.) Deus subtrahendo *gratias speciales* tradidit illos in *immunditiam*, sive, ignomi-

niosam luxuriam, etiam contra naturam, quam inter se v° . 24. commiserunt tam feminae v° . 26., quam masculi v° . 27.

Ob eandem causam tradidit illos Deus *in reprobum sensum*, ita ut in omni genere morum corruptissimi facti fuerint, dediti fornicationi, avaritiae, aliisque criminibus recensitis v° . 28.-31.

Ad haec omnia, culpabili ignorantia non intellexerunt, non solos patratores talium criminum morte aeterna coram justo Deo dignos esse, sed et eos, qui consentiunt talia facientibus v° . 32. ¹⁾.

Nota 1. in v° . 5.

a). Utitur *obedientiae* verbo, quia dogmatibus fidei voluntate consentimus, non ex rationis necessitate, cum sint supra rationem. „*Credere non potest nisi volens*” ²⁾.

b). *Spiritus fidei* non est spiritus contentionis, sed *obedientiae*. Verbo Dei simpliciter et firmiter adhaerendum, in auctoritate Dei revelantis acquiescendum est. Ubi Deus locutus cognoscitur, sileat humana mens, nullus est inquisitioni ac disputationi locus. „Non dixit, ut in quaestionem et examen trahatur, sed ut obediat. „Neque enim missi sumus, inquit, ut argumenta, ut syllogismos afferamus; sed ut reddamus quod nobis concreditum est. Quum enim Dominus aliquid pronuntiaverit, audientes minime oportet curiose scrutari, sciscitarive super iis quae dicta fuerunt, sed excipere tantum” ³⁾.

c). *Practice* autem salubriter *obedire fidei* est „in captivitatem redigere omnem intellectum *in obsequium Christi*” ⁴⁾, vitam doctrinae et exemplo Christi conformare; quod evidenter probatur puta

¹⁾ Cum Vulgatae Latinae lectione congruunt aliquot tum Codd. tum Patres Graeci. Editus autem textus graecus habet: *ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες ἄξιοι θανάτου εἰσιν, οὐ μόνον αὐτὰ ποιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ* etc. „qui cum legem Dei cognovissent, quod qui talia agunt, digni sunt morte, non solum ea faciunt, sed etiam consentiunt facientibus.” — Differentia inter utramque lectionem est *modalis* tantum. Sensus namque est idem, sed modus exprimendi diversus. Textus graecus exprimit cognitionem theoreticam, et adsignificat negationem agnitionis practicae; latinus contra exprimit negationem agnitionis practicae, et adsignificat cognitionem theoreticam.

²⁾ S. Aug. *Tract. XXVI. in Joann.* Cfr. Dens *De virtute fidei* n. 10.

³⁾ S. Chrys. *Hom. I. in h. epist.*

⁴⁾ II ad *Cor.* X. 5.

ex epist. B. Jacobi II. 14.; I. Joann. II. 3.-6.

Nota 2. in §. 14.

Cum Apostolo omnibus debitor fieri debet pastor animarum, nulla habita distinctione personarum ¹⁾.

Nota 3. in §. 19. 20.

Deus tamquam auctor naturae non sine testimonio semetipsum reliquit ²⁾.

Nota 4. in §. 21. et seqq.

a). Moralis necessitas revelationis ad notitiam perfectiorem veritatum naturalium religionis ³⁾.

b). *Superbia* praecipitium est quo, permittente et puniente Deo, saepe *ruitur in impudicitiam*, quod in Gentium Philosophis contigisse Apostolus testatur. „Proinde per humilitatis custodiam servanda est munditia castitatis” ut pluribus explicat s. Gregorius M. ⁴⁾.

CAPUT II.

1. Propter quod inexcusabilis es o homo omnis, qui judicas. In quo enim judicas alterum, teipsum condemnas: eadem enim agis quae judicas.

2. Scimus enim quoniam iudicium Dei est secundum veritatem in eos, qui talia agunt.

3. Existimas autem hoc o homo, qui judicas eos, qui talia agunt, et facis ea, quia tu effugies iudicium Dei?

4. An divitias bonitatis ejus, et patientiae, et longanimitatis contemnis? ignoras quoniam benignitas Dei ad poenitentiam te adducit?

5. Secundum autem duritiam tuam, et impenitens cor, thesaurizas tibi iram in die irae, et revelationis justi iudicii Dei,

6. Qui reddet unicuique secundum opera ejus:

7. Iis quidem, qui secundum patientiam boni operis, gloriam, et honorem, et incorruptionem quaerunt, vitam aeternam:

8. Iis autem, qui sunt ex contentione, et qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira, et indignatio.

9. Tribulatio, et angustia in omnem animam hominis operantis malum, Judaei primum, et Graeci:

10. Gloria autem, et honor, et pax omni operanti bonum, Judaeo primum, et Graeco:

11. Non enim est acceptio personarum apud Deum.

12. Quicumque enim sine lege peccaverunt, sine lege peribunt: et quicumque in lege peccaverunt, per legem judicabuntur:

¹⁾ Cfr. *Synod. prov.* p. 131.; *dioeces.* p. 7. 8.

²⁾ Cfr. *Conc. vatic.* sess. III. cap. II. de *Revelat.* et *ibid.* can. I.; *Syn. prov.* p. 41.; *Resp.* p. 641.; Card. Franzelin *Tract. de Deo uno sec. natur.* Th. II.-VII.

³⁾ Cfr. *Syn. prov.* p. 13.

⁴⁾ Lib. XXVI. *Moral.* cap. XIII.

13. Non enim auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur.

14. Cum enim Gentes, quae legem non habent, naturaliter, quae legis sunt, faciunt, ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex:

15. Qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, et inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus,

16. In die, cum judicabit Deus occulta hominum, secundum Evangelium meum per Jesum Christum.

17. Si autem tu Judaeus cognominaris, et requiescis in lege, et gloriaris in Deo,

18. Et nosti voluntatem ejus, et probas utiliora, instructus per legem,

19. Confidis teipsum esse ducem caecorum, lumen eorum, qui in tenebris sunt,

20. Eruditorem insipientium, magistrum infantium, habentem formam scientiae, et veritatis in lege.

21. Qui ergo alium doces, teipsum non doces: qui praedicas non furandum, furaris:

22. Qui dicis non moechandum, moecharis: qui abominaris idola, sacrilegium facis:

23. Qui in lege gloriaris, per praevaricationem legis Deum inhonoras.

24. (Nomen enim Dei per vos blasphematur inter Gentes, sicut scriptum est.)

25. Circumcisio quidem prodest, si legem observes: si autem praevaricator legis sis, circumcisio tua praeputium facta est.

26. Si igitur praeputium justitias legis custodiat: nonne praeputium illius in circumcisionem reputabitur?

27. Et judicabit id, quod ex natura est praeputium, legem consummans, te, qui per litteram, et circumcisionem praevaricator legis es?

28. Non enim qui in manifesto, Judaeus est: neque quae in manifesto, in carne, est circumcisio:

29. Sed qui in abscondito, Judaeus est: et circumcisio cordis: in spiritu, non littera: cujus laus non ex hominibus, sed ex Deo est.

Duas complectitur partes, quarum utraque facit ad probandum syllogismum superius p. 13. enunciatum.

Pars prior *majorem* probat universim quidem, tacite tamen praesertim cum respectu ad Judaeos. Scopus enim Apostoli maxime hoc loco est, profligare illum Judaicum errorem ac fastum, quo gloriabantur, sufficere ad justitiam, esse genere Judaeum, et pertinere ad religionem Mosaicam.

Pars altera *minorem*, nempe, Judaeos quoque esse peccatores.

I. *Quicumque scienter peccant, poenam merentur.*

Probatur

1°. *Ex cujuslibet judicio proprio in alios.* Quum enim poena mortis digni sint, qui unum ex recensitis criminibus commit-

tunt cap. I. ƿ. 29.-32., propterea inexcusabilis est homo omnis, qui alicuius condemnatur ob ea peccata quae eadem ipse agit, atque ideo etiam iustum Dei iudicium non effugiet ƿ. 1.-3. — Itaque

2º. *Ex iudicio Dei*, qui vel poenitentiam exigit ƿ. 4., vel poenam aggravat ƿ. 5., et reddet unicuique secundum opera ejus sive bona sive mala ƿ. 6.; bonis vitam aeternam posthac ƿ. 7., et pacem in hac vita ƿ. 10.; malis vero supplicium ƿ. 8. 9., idque sine ulla personarum acceptione ƿ. 9.-11. Proin Judaei peccantes non liberabuntur a poena, ab interitu ob legem Mosaicam, aut circumcisionem, in qua gloriantur; nec inde habent, cur prae Gentibus superbe se efferant. Nam sicut Gentiles qui tantum habuerunt legem naturalem, sive, quibus lex moralis non fuit per positivam revelationem manifestata, propter peccata admissa contra legem naturalem peribunt; ita Judaei ob datam sibi legem Mosaicam non jam salvi sunt, sed imo in legem moralem peccantes per ipsam legem Mosaicam iudicabuntur ƿ. 12. Itaque

3º. *Ex iudicio legis Mosaicae* contra Judaeos. *Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis* (cum fide saltem implicita in Christum venturum) ¹⁾ *justificabuntur* ƿ. 13.

4º. *Ex iudicio rationis*, seu, legis naturalis quoad Gentiles infideles, qui, quum legem positivam non habent, tamen natura rationali magistra, ea quae legis sunt, i. e., aliqua ex iis quae in positive revelata lege morali continentur, *faciunt, ipsi sibi sunt lex* ƿ. 14., atque eo ipso *ostendunt opus legis* moralis ab ipsa natura rationali, sive, a Deo per lumen rationis *scriptum esse in cordibus suis*. Hujus veritatis testimonio sunt ratio et conscientia ipsorum, eos, prout male vel bene egerint, in seipsis accusantes, vel defendentes ƿ. 15., condemnatione et approbatione valitura *in die, cum iudicabit Deus occulta hominum* etc. ƿ. 16. ²⁾.

¹⁾ Cfr. S. Thomas, *Summa Theol.* 2. 2. Q. II. art. VII.; Lib. III. *Sent.* dist. XXV. Q. II. art. II. sol. 2. ad 3.

²⁾ „Potest quidem cum pluribus interpretibus ƿ. 16. conjungi cum ƿ. 13: *factores legis justificabuntur, in die, cum iudicabit Deus*; ita ut ƿ. 14.

II. *Etiā Judaei*, quantumvis lege Mosaica edocti et circumcissione donati, *peccarunt*, idque gravius quam Gentiles.

Enimvero Judaei in ipsa lege confidunt, et in Deo gloriantur ceu peculiariter Deo suo *ŷ. 17*, et per legem instructi ampliorem notitiam habent voluntatis Dei, eorumque quae *utiliora*, sive, prae ceteris agenda sunt *ŷ. 18*. Quinimo eo titulo confidunt se esse Gentilium duces et magistros *ŷ. 19*. 20. Nihilominus eadem crimina committunt, quae ex lege Gentes dedocent: furantur, moechantur, abutuntur „his, quae pertinent ad divinum cultum” *ŷ. 21*. 22. Adeoque ii ipsi qui in lege gloriantur, per ejusdem praevaricationem Deum inhonorant *ŷ. 23*., et Gentilibus scandalo sunt. Sic enim in causa sunt, ut nomen Dei male audiat inter Gentes *ŷ. 24*. „Quia sc. Gentes, videntes Judaeorum malam conversationem, reputabant hoc provenire ex mala instructione Legis a Deo traditae”.

Itaque Judaei, utpote per legem, divinitus sibi datam, magis instructi, vel gravius peccarunt quam Gentiles.

Porro nedum illorum culpa minuatur, etiam augetur ex divinitus iis prae Gentibus praescripta circumcissione. Hoc docurus Apostolus cogitat „tempus ante passionem Christi ¹⁾, in quo circumcisio statum habebat”, eratque „quasi quaedam professio, obligans homines ad observantiam Legis” ²⁾.

His pro intelligentia sequentium notatis, in hunc modum argumentatur.

15. constituent parenthesin, cujusmodi difficiliore orationis interruptiones a stylo Pauli non sunt prorsus alienae. Longe tamen verisimilior mihi videtur conjunctio cum *immediate* antecedentibus: *testimonium reddente illis conscientia ipsorum, et inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus, in die, cum judicabit Deus occulta hominum*. Videtur enim clarissime comparari et conjungi velut actio juridica conscientiae cum judicio Dei finali, quod futurum est secundum testimonium conscientiae.” Ita Emin^{us} Card. Franzelin, *Tract. de Deo uno*, Th. III. n. I.

¹⁾ Itaque nihil repugnat iis quae scripserat ad Galatas V. 2: *Ecce ego Paulus dico vobis: quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit*. In epist. enim ad Gal. „loquitur quantum ad tempus post gratiam Evangelii divulgatam”, et *ethnico-christianis*.

²⁾ *Ibid.* *ŷ. 3*.

Pergens compellare Judaeum

1^o. Principii instar ponit: *circumcisio quidem tibi prodest ad salutem, si LEGEM OBSERVES* (cum fide saltem implicita in Christum): *si autem praevaricator legis sis, circumcisio tua praeputium facta est* Ƴ. 25., i. e., non plus tibi valet, quam si omnino non fuisses circumcisis, quinimo magis reus es, quia non servas ea, quorum ipsa circumcisione professus es te debitorem, nempe universae legis faciendae.

2^o. Ex statim posito principio, quod circumcisio prodest cum descripta observatione legis, non autem sine ea, *a contrario* infert: *si igitur Gentilis justitias legis, i. e., praecepta moralia custodiat: nonne praeputium illius in circumcisionem reputabitur?* Ƴ. 26., q. d., profecto „fructum verae circumcisionis habebit. Ad hoc enim homo exterius circumciditur in carne, ut se circumcidat in corde: *Circumcidimini Domino, et auferte praeputia cordium vestrorum*” ¹⁾. Imo futurum est, ut talis Gentilis Judaeo circumciso et nihilominus legis praevaricatori praeferatur, ut ille exemplo suo, suiue comparatione hunc condemnet Ƴ. 27.

3^o. „Assignat rationem dictorum”. Nimirum,

a). „Quare circumcisio vel Judaismus sine legis observatione non prosit”. — Non enim, inquit, qui sola externa professione Judaeus est, verus Judaeus est; neque sola carnis circumcisio, vera est circumcisio Ƴ. 28. „Illa enim est signum, ut dicitur *Gen. XVII. Ƴ. 11. Circumcidetis carnem praeputii vestri, ut sit in signum foederis inter me, et vos*. Non autem est signum verum, nisi ei respondeat signatum. Unde si quis Judaeus esset transgressor foederis, non esset ejus vera circumcisio. Et ideo reputatur in praeputium”.

b). Quare Gentilis custodiens legem moralem fructum verae circumcisionis habebit, et judicabit transgressores Judaeos; „quia sc. ille vere est Judaeus, qui habet in affectu cordis mandata legis, quam Judaei profitentur”. Et similiter vera circumcisio est circumcisio cordis, quae in animo peragitur; non

¹⁾ Jerem. IV. 4.

ea quae tantum in corpore secundum litteram legis fit *ŷ.* 29.

4^o. Demum probat praemissam rationem ex eo quod interior ista circumcisio et legis professio Deo accepta est, quod ejus *laus non ex hominibus*, sed *ex Deo est* *ŷ.* 29.

Itaque praevaricatores Judaei tùm ratione legis, tùm circumcisionis gravius quam Gentiles peccarunt, atque adeo majorem poenam meriti sunt.

Nota pro doctrina 1^o. *Dogmatica.*

a). Ex *ŷ.* 4. recte conficies, Deum omnibus fidelibus peccatoribus, etiam obduratis, dare gratiam sufficientem, qua possint, modo eidem cooperari velint, a peccatis respicere, et salvari ¹⁾.

b). Ex *ŷ.* 6. et 7. merces et meritum bonorum operum.

c). In *ŷ.* 14. A S. Sede damnata est propositio Baji 22^a, quae novator iste contra Theologos catholicos statuebat: „cum Pelagio sentiunt, qui textum Apostoli ad Romanos II. *Gentes quae legem non habent, naturaliter ea, quae legis sunt, faciunt*, intelligunt de Gentibus, fidei gratiam non habentibus” ²⁾.

Ex hac censura constat 1^o quod Theologi catholici in controversia dogmatica laudatum Apostoli locum intelligere consueverunt de infidelibus.

2^o. Quod Sedes Apostolica hanc interpretationem sartam tectamque voluit.

3^o. Quod igitur Gentes, quae legem non habent, non intelligendi sunt, ut perperam Estius contendit, *soli* fideles inter Gentes, ii soli, inquam, Gentiles, qui Deum verum agnoscebant et colebant, sed quod directe et saltem praecipue per eas significantur infideles.

Plura desideranti magno emolumento erit Cardinalis Franzelin, *Tract. de Deo uno*, Th. IV., quae sonat: „Consensus in interpretatione textus Rom. II. 14. 15. ita habet, ut nullus ss. Patrum et veterum Theologorum etiam illorum, qui ex commentariis Estii pro adversa sententia citantur, docuerit locum Apostoli non de Gentibus infidelibus, sed de solis fidelibus inter Gentes debere intelligi; aut negaverit notitiam legis naturalis, quae ibi describitur,

¹⁾ Cfr. Dens, *Tract. de Grat.* n. 17., et Perrone, *Comp.* n. 322-324.

²⁾ Cfr. Dens, T. II. *Appendix* n. 4.

esse acquisitam lumine rationis citra subsidium revelationis ipsam legem proponentis. Neque pluris sunt argumenta, quibus ex contextu petitis Estius persuadere voluit, „de solis fidelibus sive Christi praecesserint adventum, sive secuti sint”, verba Apostoli esse intelligenda”.

2^o. *Morali*, apud Bernard. a Piconio, praesertim ad *ŷ*. 1., 2., 4., 5., quo tibi suggerit materiam concionis de iudicio universali, ut qui erit dies *irae*, in quo nullus amplius misericordiae locus; dies *revelationis*, in quo omnia nuda erunt et aperta (cfr. *ŷ*. 16.); dies absolutissimae justitiae, sive, *justi iudicii Dei*, qui reddet unicuique secundum opera ejus, sine ulla acceptione personarum. *ŷ*. 11.

CAPUT III.

1. Quid ergo amplius Judaeo est? aut quae utilitas circumcisionis?
2. Multum per omnem modum. Primum quidem quia credita sunt illis eloquia Dei.
3. Quid enim si quidam illorum non crediderunt? Numquid incredulitas illorum fidem Dei evacuabit? Absit.
4. Est autem Deus verax: omnis autem homo mendax, sicut scriptum est: Ut justificeris in sermonibus tuis: et vincas cum judicaris.
5. Si autem iniquitas nostra justitiam Dei commendat, quid dicemus? Numquid iniquus est Deus, qui infert iram?
6. (Secundum hominem dico.) Absit. alioquin quomodo judicabit Deus hunc mundum?
7. Si enim veritas Dei in meo mendacio abundavit in gloriam ipsius: quid adhuc et ego tamquam peccator judicor?
8. Et non (sicut blasphemamur, et sicut ajunt quidam nos dicere) faciamus mala ut veniant bona: quorum damnatio justa est.
9. Quid ergo? praececellimus eos? Nequaquam. Causati enim sumus Judaeos, et Graecos omnes sub peccato esse,
10. Sicut scriptum est: Quia non est justus quisquam:
11. Non est intelligens, non est requirens Deum.
12. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.
13. Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant: Venenum aspidum sub labiis eorum:
14. Quorum os maledictione, et amaritudine plenum est:
15. Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem:
16. Contritio, et infelicitas in viis eorum:
17. Et viam pacis non cognoverunt:
18. Non est timor Dei ante oculos eorum.
19. Scimus autem quoniam quaecumque lex loquitur, iis, qui in lege sunt, loquitur: ut omne os obstruatur, et subditus fiat omnis mundus Deo:
20. Quia ex operibus legis non justificabitur omnis caro coram illo. Per legem enim cognitio peccati.

21. Nunc autem sine lege justitia Dei manifestata est: testificata a lege et Prophetis.

22. Justitia autem Dei per fidem Jesu Christi in omnes, et super omnes, qui credunt in eum: non enim est distinctio.

23. Omnes enim peccaverunt, et egent gloria Dei.

24. Justificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quae est in Christo Jesu,

25. Quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem justitiae suae propter remissionem praecedentium delictorum

26. In sustentatione Dei, ad ostensionem justitiae ejus in hoc tempore: ut sit ipse justus, et justificans eum, qui est ex fide Jesu Christi.

27. Ubi est ergo gloriatio tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum? Non: sed per legem fidei.

28. Arbitramur enim justificari hominem per fidem sine operibus legis.

29. An Judaeorum Deus tantum? nonne et Gentium? Immo et Gentium.

30. Quoniam quidem unus est Deus, qui justificat circumcisionem ex fide, et praeputium per fidem.

31. Legem ergo destruimus per fidem? Absit: sed legem statuimus.

Commode distinguitur in tria puncta, quorum ultimum ad propositionem *affirmativam*, duo priora adhuc ad *negativam* pertinent.

I. Refutatio objectionum contra syllogismi (p. 13.) praemissam MINOREM, ut haec ratione Judaeorum c. II. probata est, *¶* 1.-8.

II. Iterata confirmatio propositionis minoris *¶* 9.-20.

III. Declaratio propositionis *affirmativae* *¶* 21.-31.

Ad I. *Obsectio* 1^a.

Si ita esset, sicut dictum est cap. II. *¶* 28. 29., nempe quod Gentilis per legis naturalis observationem sine circumcisione et legis Mosaicae professione fructum utriusque consequitur: *quid ergo amplius Judaeis datum quam Gentilibus? aut quae utilitas circumcisionis exterioris?*

Solutio.

Judaeis *multum per omnem modum* amplius est datum quam Gentilibus. Imprimis praerogativa est Judaeorum, quod *credita sunt illis eloquia Dei* *¶* 2., et in his speciatim promissa de venturo Messia Salvatore.

Nota.

Vix hanc praerogativam indicavit, quum, repellendo quod huic objici poterat, alio dilabatur et nonnisi cap. IX. *¶* 4. 5. alias Judaeorum praerogativas recenset.

Objectio 2^a.

Sed forsán dicet quis: ideo quod credita fuerunt Judaeis eloquia Dei dici nequit, iis prae Gentilibus multum datum fuisse. Etenim *quidam illorum* divinis eloquiis *non crediderunt*, atque ob hanc illorum incredulitatem etiam Deus habendus est fidem mutasse, promissa sua irrita reddidisse *¶* 3.

Solutio.

Imprimis „excludit dictam objectionem ducendo ad inconvenientem; quia, si propter incredulitatem aliquorum, praerogativa Judaeorum tolleretur, sequeretur quod incredulitas hominis *fidem Dei*, (i. e., veracitatem, fidelitatem ¹⁾ in promissis absolutis) evacuet, quod est inconveniens. Et hoc est quod dicit: *Numquid incredulitas illorum fidem Dei evacuabit?* Quare illud cum detestatione negat, subdens: *Absit ¶* 3. — Quo autem ostendat, illud esse inconveniens,

1^o. Inducit rationem sumptam ex hoc quod *Deus* secundum se *verax est, omnis autem homo mendax*. Unde patet, quod infidelitas hominis, fidelitatem Dei non evacuat.

2^o. Idem probat per auctoritatem Scripturae: *sicut scriptum est* Ps. L. 6., ubi David, quum dixisset: *Tibi soli peccavi, et malum coram te feci*, adjunxit: *ut justificeris in sermonibus tuis*, i. e., ut appareas justus, verax in verbis, fidelis in promissis tuis absolute mihi factis de regni mei stabilitate, de Messia ex me nascituro: *et vincas cum judicaris*, sive, argueris de infidelitate, ut sit sensus: ut vincas judicia hominum consentium Te ob mea peccata non praestitutum esse quod absolute mihi pollicitus eras *¶* 4.

Objectio 3^a.

Sed si verba Psalmistae eo sensu sint intelligenda, quod

¹⁾ Ita s. Thomas interpretatur 2^o loco.

iniquitas nostra directe commendet Dei justitiam, peccatum non esset dignum poenâ, sed praemio. — Et igitur Deus puniens homines pro peccato esset injustus *¶*. 5.

Solutio. Quo ostendat impiam esse et manifeste falsam conclusionem istam, imo vel dubitationem de Dei justitia, in parentheses ait: *secundum hominem dico*, i. e., secundum humanam disceptationem loquor, ex sensu hominis alicujus, qui male intelligit adducta verba Psalmistae, nempe in hunc sensum ac si in Psalmo particula „*ut*” poneretur *causaliter*, et non solum *consecutive*”. — Equidem namque scio non esse vertendum in quaestionem: An Deus sit justus. Ideoque abominans omne antecedens ex quo ejusmodi aliquid consequitur, dico: *Absit*.

Memoratum intellectum perversum refellit ab absurdis, argumentans *ad hominem* in hunc modum:

a). Deum aliquando judicaturum esse homines minime negabis. Atqui, si injustus foret, ubi poenam infligit illi, cujus improbitas *non causa*, sed *mera occasio* est, ut illustrior appareat ejus justitia, jam non poterit judicare hunc mundum; non poterit reddere unicuique secundum opera ejus ¹⁾, mala malis *¶*. 6. Sed ex confesso id absurdum est. Ergo etc.

b). *Si enim* — ita proxime praefata confirmans, et ad superius dicta respiciens: „Est autem Deus verax: *omnis autem homo mendax*”, pergit ex persona cujuscumque peccatoris — *si enim veritas*, et justitia Dei in meo mendacio abundavit in gloriam ipsius, i. e., per meum peccatum abunde illustris facta est: *quid adhuc et ego* in hoc supposito nedum peccator, potius divinae gloriae illustrator, *tamquam peccator* judicor, condemnor? *¶*. 7.

c). *Et cur non facimus (sicut per calumniam nos Apostoli accusamur, et sicut ajunt quidam nos docere) faciamus mala ut veniant bona*: sc. ut per peccata nostra „Dei veritas et justitia commendetur”.

Ut denuo ostendat quantopere ab hujusmodi doctrina ab-

¹⁾ cfr. cap. II. *¶*. 6.

horreat, quamque falso ea Apostolis adscribatur, addit: eorum qui hoc docent, aut faciunt, uti et qui hanc doctrinam nobis imponunt, *damnatio justa est* v. 8.

Ad II. Postquam ostendit, Judaeis ampliora divinitus collata esse beneficia quam Gentilibus (v. 1. 2.), rediens unde per objectiones digressus fuerat, denuo evincit, Judaeos, spectata vitae probitate, nequaquam praecellere Gentiles, sed aequae esse peccatores.

Causati enim sumus, i. e., rationibus enim ostendimus (c. I. et II.), *Judaeos, et Graecos* i. e., Gentiles, *omnes sub peccato esse* v. 9., peccatis actualibus esse obnoxios.

Assertum confirmat ex Scriptura, seu, Lege. Quippe quae:

a). Omnes sub peccato concludit v. 10.-12.

b). Refert varia praesertim Judaeorum peccata, oris v. 13. 14., operis v. 15. 16., horumque causam generalem v. 17. 18.

Dicitur: *praesertim Judaeorum*.

c). In hac enim recensione prae ceteris Judaeos designat. Quod probans: *scimus autem*, inquit, quod *quaecumque lex Mosaica* „indeterminate” *loquitur*, ea imprimis ad Judaeos loquitur, qui eidem legi subjecti sunt. Itaque etiam, imo praesertim in Judaeos praemissa verba accusatoria dicta sunt, idque in eum finem: *ut omne os*, „quod sibi justitiam praesumptuose adscribebat”, *obstruatur, et omnis mundus*, ut Gentilis ita et Judaeus *subditus fiat*, i. e., poenae obnoxius appareat *Deo*, justo vindici v. 19.

d). Dat rationem, quare coram Deo omnis mundus poenae reus est, sc. *quia* nullus homo *ex operibus legis* moralis Mosaicae, ut talis, justificari potest *coram illo*. — Et hujus rei ratio est, quod dicta lex dumtaxat peccati cognitionem praestat, sive, notitiam eorum, quae agenda sint aut vitanda, quin conferat gratiam, qua mandata servantur, aut transgressionum venia coram Deo obtineatur v. 20.

Itaque ne lex quidem Mosaica, nedum naturalis, sine fide

in Christum est *positiva* dispositio ad justificationem, sed in quantum homines, accipientes occasionem a lege, abundantius peccaverunt, facta est occasio justissimae vindictae divinae.

Ad III. Propositionem *affirmativam* singulatim declaraturus:

1^o. „Ponit duplicem comparationem, seu, habitudinem justitiae ad legem”:

a). Quod vera justitia „non est ex lege causata”. Quocirca dicit: *nunc autem*, „tempore gratiae”, ea quae *sine lege* est, i. e., quae, ut ex antegressis constat, a lege veteri conferri non potuit, *justitia Dei*, qua Deus nos vere justos facit, *manifestata est* per praedicationem Evangelii *ſ. 21*.

b). Quod ea justitia non est legi contraria, utpote quae jam olim *a lege et prophetis*, i. e., per universam Veteris Testamenti Scripturam *testificata* est *ſ. 21*.

2^o. Descendit ad declarandum modum, *quo* vera justitia coram Deo acquiratur, et dicit eam:

a). *Per fidem Jesu Christi*, quae est humanae salutis initium, fundamentum, et radix omnis justificationis,

b). offerri omnibus, sine distinctione *ſ. 22*. Quod hinc probat ex eo, quod justificatio omnibus necessaria est. *Omnes enim* tam Judaei quam Gentiles *peccaverunt*, adeoque pariter omnes justitia indigent *ſ. 23*. (Aliud argumentum *ſ. 29. 30*.)

c). Itaque quotquot justificantur, *justificantur gratis* *ſ. 24*.

3^o. Pergit justitiam describere per ejus causas:

a). *Efficientem*, quam tangit dicens: *per gratiam ipsius Dei*.

b). *Meritoriam*; *per redemptionem*, quae est in Christo Jesu, quem proposuit Deus *propitiationem* *ſ. 24. 25*.

Addit *conditionem sine qua non ex parte hominum*, ut qui *per fidem* Jesu Christo praestitam participes fiunt mortis Ejus et sanguinis *ſ. 25*.

Subjungit causam *finalem* duplicem, ob quam Deus Jesum Christum in victimam piacularem proposuit, sc.

a). Ut ostenderet suam justitiam, qua summe odit et punit peccata. Ratio autem, quare *nunc* hanc suam justitiam ostendere

voluit ea est, quod peccata, adventum Christi praecedentia, in sua longanimitate praetermiserat secundum rigorem justitiae punire ¹⁾. Itaque repetit, Deus Jesum Christum omnibus nobis in victimam piacularem proposuit, *ut appareat ipse justus esse et*

b). *Justificans omnem hominem, qui Jesu Christo credit* $\S$. 25. 26.

4^o. Ex dictis infert, nullum ergo Judaeis relinqui titulum, quo Gentibus se praeferant. Conclusionem hanc acriter in hunc modum instituit. „Ex quo communiter es sub peccato, tu Judaeus sicut et Gentilis, et ex quo Gentilis justificatur per fidem sicut et tu”: *Ubi est ergo gloriatio tua? Exclusa est. Per quam legem exclusa est? Num per legem factorum? i. e., Mosaicam, ut quae, qua talis, tantum praescribebat, quid fieri aut omitti deberet. Non: sed exclusa est per legem fidei* $\S$. 27., i. e., per legem Evangelicam, quae virtus Dei est in salutem omni credenti, Judaeo primum, et Graeco. (I. 16.)

5^o. Singulam conclusionis partem declarat:

a). Gloriationem Judaeorum revera exclusam esse per legem fidei asseverat, dicens: *Arbitramur enim* „nos Apostoli, veritatem a Christo edocti”, *justificari hominem per fidem sine operibus legis* $\S$. 28.

b). Non per legem *factorum*. Revera, nulla habita ratione operum legis Mosaicæ, hominem justificari per fidem, probat ex eo, quod Deus non Judaeorum tantum, sed aequè Gentilium Deus est $\S$. 29. Manifesto enim hinc consequitur, justificationem non posse pendere ex operibus legis Mosaicæ; nam alioquin,

¹⁾ Incisum istud $\S$. 25: *propter remissionem* non significat: propter *condonationem*, sed propter *praetermissionem*, veluti *neglectionem* praecedentium delictorum. Patet ex graeco textu. Graece enim non legitur διὰ τὴν ἀφεσιν, quae vox significat *remissionem*, *condonationem* peccatorum, et ab uno B. Paulo sexies in hac significatione adhibetur, *Act.* XIII. 38.; XXVI. 18.; *Eph.* I. 7.; *Col.* I. 14.; *Hebr.* IX. 22.; X. 13.; sed διὰ τὴν πάρεσιν, quae vox a παρίημι derivata de *praetermittendo*, *negligendove* dicitur. Sua detur etiam ex contextu. Remissio enim illa facta dicitur *in sustentatione*, longanimitate *Dei*. Atqui huic non recte tribuitur *remissio* peccatorum, quum haec misericordiae conveniat; sed *sustentationi Dei* tribuitur peccatorum *praetermissio*, sive, tolerantia ac veluti negligetio. Ill. Beelen ad *h. l.*

quum haec lex solis Judaeis data fuerit, ceterae Gentes in re salutis a Dei providentia exclusae dicendae forent; quod absonum. Quandoquidem *unus est Deus, qui* vel maxime ideo quod est unus omnium Deus, *justificat per fidem* Gentiles aeque ac Judaeos *¶. 30.*

Per doctrinam autem traditam de justificatione omnibus gratias per fidem sine operibus Legis obtinenda se non destruere, sed statuere legem Mosaicam, hic affirmat *¶. 31.*, id probaturus capite sequenti.

Nota 1. in ¶. 24. et 28.

Quomodo intelligendum sit, justificari hominem *per fidem*, et *gratis* authentice declaravit Concilium Tridentinum, Sess. VII. *De Justif. c. VIII.*

Nota 2.

De variis justificationis causis a *¶. 22.-26.*, *Ibid. c. VII.*, et Dens, *Tract. de Justif. n. 32.*

CAPUT IV.

1. Quid ergo dicemus invenisse Abraham patrem nostrum secundum carnem?

2. Si enim Abraham ex operibus justificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum.

3. Quid enim dicit Scriptura? Credidit Abraham Deo: et reputatum est illi ad justitiam.

4. Ei autem, qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum.

5. Ei vero, qui non operatur, credenti autem in eum, qui justificat impium, reputatur fides ejus ad justitiam secundum propositum gratiae Dei.

6. Sicut et David dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert justitiam sine operibus:

7. Beati, quorum remissae sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata.

8. Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum.

9. Beatitudo ergo haec in circumcisione tantum manet, an etiam in praepotio? Dicimus enim quia reputata est Abrahae fides ad justitiam.

10. Quomodo ergo reputata est? in circumcisione, an in praepotio? Non in circumcisione, sed in praepotio.

11. Et signum accepit circumcisionis, signaculum justitiae fidei, quae est in praepotio: ut sit pater omnium credentium per praepotium, ut reputetur et illis ad justitiam:

12. Et sit pater circumcisionis non iis tantum, qui sunt ex circum-

cisione, sed et iis, qui sectantur vestigia fidei, quae est in praeputio patris nostri Abrahæ.

13. Non enim per legem promissio Abrahæ, aut semini ejus ut heres esset mundi: sed per justitiam fidei.

14. Si enim qui ex lege, heredes sunt: exinanita est fides, abolita est promissio.

15. Lex enim iram operatur. Ubi enim non est lex: nec praevaricatio.

16. Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio omni semini, non ei, qui ex lege est solum, sed et ei qui ex fide est Abrahæ, qui pater est omnium nostrum.

17. (Sicut scriptum est: Quia patrem multarum gentium posui te) ante Deum, cui credidit, qui vivificat mortuos, et vocat ea quae non sunt, tamquam ea quae sunt.

18. Qui contra spem in spem credidit, ut fieret pater multarum gentium secundum quod dictum est ei: Sic erit semen tuum.

19. Et non infirmatus est fide, nec consideravit corpus suum emortuum, cum jam fere centum esset annorum: et emortuam vulvam Saræ:

20. In repromissione etiam Dei non haesitavit diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo:

21. Plenissime sciens quia quaecumque promisit, potens est et facere.

22. Ideo et reputatum est illi ad justitiam.

23. Non est autem scriptum tantum propter ipsum quia reputatum est illi ad justitiam:

24. Sed et propter nos, quibus reputabitur credentibus in eum, qui suscitavit Jesum Christum Dominum nostrum a mortuis,

25. Qui traditus est propter delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram.

Transiens ad probandum, legem veterem per doctrinam de justificatione omnibus gratis per fidem obtinenda non destrui, sed stabiliri, ex ipso veteri Testamento singula dictae doctrinae capita demonstrat.

I. Justitia gratis obtinenda est per fidem *ŷ*. 1.-8.

II. Justitia universalis est, seu, omnibus oblata *ŷ*. 9.-17.

III. Fides et justificatio Abrahæ per fidem exemplar est nostrae justificationis *ŷ*. 18.-25.

Ad I. *Justitia gratis obtinetur per fidem.*

Probatur:

1°. *Exemplo Abrahæ.*

Abraham namque nihil meriti, quod attinet ad justificationem promerendam, consecutus est *secundum carnem* *ŷ*. 1., i. e., hîc, adhuc carnalis, in statu in quo fuit antequam fide justificaretur, per opera ante fidem praestita moraliter

tantum bona. *Si enim Abraham ex hujusmodi operibus justificatus est, habet gloriam „apud homines”, sed non apud Deum* §. 2. — At „dico, Abraham sic justificatum esse, quod habet gloriam apud Deum”. Ergo non ex memoratis operibus justificatus est, sed gratis per fidem. — Quod ipsa Scriptura testatur, dicens: „*Credidit Abraham Deo promittenti sibi seminis multiplicationem, et illud credere Deo, a Deo reputatum est illi ad justitiam*” §. 3. Proindeque actu isto fidei veram internam justitiam, et gloriam apud Deum adeptus est gratis. Minime autem ex merito operum naturalium, fidem praecedentium; imo nec ex merito proprie dicto, quod *de condigno* vocatur, operum fidem concomitantium justificatus est.

Enimvero *ei*, qui per opera sua *meretur* aliquid (in casu justificationem) *merces* (ipsa justificatio) *non IMPUTATUR secundum gratiam, sed* rependitur *secundum debitum* §. 4. Abrahæ autem, ut modo ex Scriptura vidimus, non ut per opera merenti, sed per fidem praestitam Deo, qui ex impiis justos facit, justitia collata est, secundum decretum, quo Deus statuit hominem, justificare gratis §. 5. Ergo doctrina de justificatione *gratuita per fidem* ex ipsa Veteris T. Scriptura probatur, atque adeo legem non destruit, sed potius statuit.

2°. „*Ex auctoritate Psalmi XXXI. §. 1. 2. cujus:*

a). *Praemittit sensum*”. Sicut, ait, et David beatum praedicat hominem, cui *Deus accepto fert*, i. e., imputat *justitiam SINE OPERIBUS* praecedentibus, adeoque gratis §. 6.

b). „*Ponit verba*”: *Beati* etc. §. 7. 8. Vis hujus argumenti in eo est, quod ibi peccatorum remissio praedicatur nulla facta mentione operum, sive, meritorum, adeoque gratis, uti ipse Apostolus ultimo inciso versus 6. declaraverat, dicens: „*cui Deus accepto fert justitiam sine operibus*”.

c). „*Excludit falsum intellectum*. Posset enim Judaeus sic intelligere quod praedicta gratia remissionis peccatorum non fieret nisi circumcisis”. Quapropter ostendit,

Ad II. *Justitiae donum ex parte Dei universale*, non solum

circumcisis, Judaeis, sed etiam incircumcisis, Gentilibus oblatum esse.

1°. Ipsemet enim Abraham incircumcisis erat, quando fides ipsi reputata est ad justitiam *ƒ.* 9. 10., et ejus circumcisio fuit tantum signaculum justitiae per fidem jam in praeputio acceptae *ƒ.* 11. In eo autem statu Abraham per fidem justificatus est eum nominatim in finem, *ut sit pater omnium credentium*, circumcisorum et incircumcisorum. *ƒ.* 11. 12.

2°. *Non enim per legem*, postea Judaeis datam, implenda est promissio facta *Abraham, aut semini ejus ut heres esset mundi*: „i. e., ut omnes gentes mundi in ipso benedicerentur”, nempe in semine ejus, qui est Christus ¹⁾; *sed per justitiam fidei*, i. e., quae per fidem obtinetur *ƒ.* 13.

Utramque partem confirmans, imprimis „negat hujusmodi promissionem esse factam (et implendam) per legem.” *Si enim ii soli, qui ex lege, aut quatenus tales sunt, heredes sunt: exinanita est fides, abolita est promissio ƒ.* 14. Quod probat per effectum, sive, eventum legis, hunc in modum: „Si aliqua promissio sit implenda per id, quod impletionem promissionis impedit, talis promissio aboletur, et fides credentis exinanitur. Sed Lex impedit consecutionem hereditatis: *Lex enim iram operatur*, (i. e., etenim lex Mosaica, etiam moralis, occasio est vindictae divinae), quia praecipit et gratiam adimplendi (quod praecipit) non praebet”. — Porro „ostendit, qualiter iram operatur, dicens”: *ubi enim non est lex positiva: nec ejusmodi legis praevaricatio ƒ.* 15. Quod dicens intelligendum relinquit: contra, ubi est lex talis sine gratia adjuvante, ibi, spectata hominis in malum propensione, nec deerit ejusdem praevaricatio. Ubi autem est legis transgressio, ibi est et sancti Dei ira, adeoque vindicta, poena. „Ergo, si per legem sit adimplenda promissio, exinanita est fides, abolita est promissio”. — At vero, promissio facta Abraham implenda est, idque vel per legem, vel per fidem. *Non per legem*, quia, si

¹⁾ cfr. *ad Gal.* III. 16.

per eam implenda esset, promissio aboleretur, ut ostensum est. Ideo — concludit — implenda est *ex fide*, ut secundum gratiam firma sit promissio OMNI spiritali semini Abrahæ §. 16. Quod ultimum ex auctoritate Scripturæ confirmat §. 17.

Itaque a Deo omnibus, etiam Gentilibus offertur justitia.

Ad III. *Fides et justificatio Abrahæ per fidem, exemplar est fidei et justificationis nostræ.*

Haec agens, Apostolus „commendat :

1°. *Magnitudinem*” fidei Abrahæ, ut qui contra spem naturalem, humanam, in spem divinae promissionis credidit, fore ut fieret pater multorum gentium §. 18.

2°. „*Firmitatem*”, ut qui in fide nihil infirmatus est obstaculo suae senectutis, uxorisque sterilitate §. 19.; imo ad illam Dei promissionem, cujus impletio naturaliter impossibilis erat, ne animo quidem suspensio fuit, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo, plenissime sciens quod quaecumque promisit, potens est et facere.

Ideo, quia talis fuit Abrahæ fides, reputata est illi ad justitiam §. 20.-22. Fides igitur et justificatio Abrahæ per fidem, exemplar fidei et justificationis nostræ. Quod probat, dicens: *Non est autem scriptum tantum propter ipsum quia fides reputata est illi ad justitiam §. 23., sed et propter nos, quibus pariter fides ad justitiam reputabitur, si credamus in Deum Patrem, qui suscitavit Jesum Christum D. N. a mortuis §. 24., Jesum Christum, inquam, qui traditus est ut sua morte mereret deletionem peccatorum nostrorum, et resurrexit ut nos justificaret §. 25.*

Nota 1°. §. 3. 5.-8. non favent Protestantibus qui contendunt, hominis justificationem in eo consistere, quod illius peccata non vere remittuntur, sed tantum teguntur, illique extrinsece Christi justitia imputatur. Plura apud Dens ¹⁾; Perrone ²⁾; Hurter ³⁾; s. Thomas ⁴⁾.

¹⁾ *Tract. de Justific. n. 27. 28.*

²⁾ *Tract. de Grat. n. 485. et ss.*

³⁾ *Theol. dogm. T. III. n. 168.*

⁴⁾ *Comment. in h. l.*

Nota 2^o. Ex genuino sensu *ŷ.* 3., 18. et sequentium, verbo: ex ipsa Abrahae fide exemplari, ejusque *objecto* statues, fidem justificantem non intelligi fidem *solam*, quam Lutherus in *ŷ.* 24. 28. cap. III.; *ŷ.* 2. cap. IV., aliosque similes locos intulit; neque fidem *specialem promissionum*; sed fidem proprie dictam, supernaturalem, qua Dei aspirante et adjuvante gratia ab eo revelata et promissa vera esse credimus propter auctoritatem ipsius Dei revelantis; atque talem fidem in adultis esse dispositionem imprimis necessariam ad justificationem consequendam ¹⁾.

CAPUT V.

1. Justificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Jesum Christum:

2. Per quem et habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus, et gloriamur in spe gloriae filiorum Dei.

3. Non solum autem, sed et gloriamur in tribulationibus: scientes quod tribulatio patientiam operatur:

4. Patientia autem probationem, probatio vero spem,

5. Spes autem non confundit: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.

6. Ut quid enim Christus, cum adhuc infirmi essemus secundum tempus pro impiis mortuus est?

7. Vix enim pro justo quis moritur: nam pro bono forsitan quis audeat mori.

8. Commendat autem charitatem suam Deus in nobis: quoniam cum adhuc peccatores essemus, secundum tempus,

9. Christus pro nobis mortuus est: multo igitur magis nunc justificati in sanguine ipsius, salvi erimus ab ira per ipsum.

10. Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filii ejus: multo magis reconciliati, salvi erimus in vita ipsius.

11. Non solum autem: sed et gloriamur in Deo per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus.

12. Propterea sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt:

13. Usque ad legem enim peccatum erat in mundo: peccatum autem non imputabatur, cum lex non esset.

14. Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysen etiam in eos, qui non peccaverunt in similitudinem praevericationis Adae, qui est forma futuri.

15. Sed non sicut delictum, ita et donum. si enim unius delicto multi mortui sunt: multo magis gratia Dei et donum in gratia unius hominis Jesu Christi in plures abundavit.

16. Et non sicut per unum peccatum, ita et donum. nam iudicium quidem

¹⁾ cfr. Dens *l. c.* n. 30.; Hurter, *l. c.* n. 141. 152. 162.-166., et praecipue *Trid.* sess. VI. de *Justific.* can. IX., XII.-XIV., ac cap. VI. et IX. inscriptum: *Contra inanem haereticorum fiduciam.*

ex uno in condemnationem: gratia autem ex multis delictis in justificationem.

17. Si enim unius delicto mors regnavit per unum: multo magis abundantiam gratiae, et donationis, et iustitiae accipientes, in vita regnabunt per unum Jesum Christum.

18. Igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem: sic et per unius iustitiam in omnes homines in justificationem vitae.

19. Sicut enim per inobedientiam unius hominis, peccatores constituti sunt multi: ita et per unius obeditionem, iusti constituentur multi.

20. Lex autem subintravit ut abundaret delictum. Ubi autem abundavit delictum, superabundavit gratia.

21. Ut sicut regnavit peccatum in mortem: ita et gratia regnet per iustitiam in vitam aeternam, per Jesum Christum Dominum nostrum.

Declarata justificationis natura, Apostolus transit ad declarandam ejusdem excellentiam, ostendens

I. „Quae bona per gratiam consequamur, et

II. A quibus malis per eam liberemur”.

Ad I. 1^o. Exhortatur ad debitum gratiae justificationis usum, ex praemissa doctrina inferens: *Justificati ergo ex fide, pacem habeamus* ¹⁾, retineamus cum Deo, *per D. N. J. C. x̄. 1.*, qui sicuti suis meritis est illius pacis auctor, ita et conservator. Re namque vera per Christum tamquam mediatorem nostrum sicuti habuimus ²⁾, ita et *habemus accessum per fidem in gratiam istam* justificationis, *in qua nunc stamus x̄. 2.*

2^o. Praecedentem exhortationem urgens, ostendit quae bona nobis per istam gratiam provenerunt.

Quae sunt speciatim:

a). Gloria spei: *et gloriamur in spe gloriae filiorum Dei x̄. 2.*

b). Gloriatio vel in ipsis tribulationibus, quas pro consequenda gloria coelesti patimur. Scimus enim, inquit, *quod tribulatio* „est materia et occasio exercendi patientiae actum” *x̄. 3.* Quod autem patientia operatur *probationem*, i. e., quod patientia in sustinendis tribulationibus hominem reddit probatum. Quod *vero probatio*, i. e., probata virtus excitat augetque *spem* obtinendae gloriae coelestis *x̄. 4.* *Spes autem*, „qua

¹⁾ cl. Lipman ad h. l. lectionem Vulgatae vigilanter tuetur.

²⁾ Textus graecus hunc sensum innuit.

speramus gloriam filiorum Dei, *non confundit* x. 5., i. e., non deficit, nisi homo ei deficiat”.

c). Vide infra post 4^{um}. ad x. 11. pag. 36.

3^o. Subjungit firmitatis, seu, „certitudinis *spei* duplex argumentum :

a). *Ex dono Spiritus Sancti*. Dicit ergo primò : Ex hoc possumus scire quod spes non confundit, *quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis* x. 5.” Manifesto enim quos sua charitate dignatus est, imo et Spiritu suo sancto donavit, etiam donabit sperata gloria coelesti, quam diligentibus se praeparavit.

b). *Ex morte* quam *Christus* pro nobis *impiis* subiit, quod quidem adeo singulare amoris indicium est, ut tale inter homines non reperiatur. *Ut quid enim Christus, cum adhuc infirmi essemus* „infirmirate peccati” *secundum tempus* a Patre suo statutum *pro nobis IMPIIS mortuus est* ? nisi ut nos in spem erigeret x. 6.-8.

4^o. Ex singularibus hisce Dei erga nos charitatis indiciis concludit, quod *multo igitur magis nunc justificati in sanguine Christi, per ipsum salvi erimus* a poena aeterna x. 9.; atque adeo quod spes gloriae filiorum Dei nos non fallat.

„Deinde ostendit necessitatem praedictae consequentiae, quae procedit a minori ad majus affirmando. Et est ibi observanda duplex comparatio minoris ad majus. Una, ex parte nostra; alia, ex parte Christi.

Ex parte nostra, comparat inimicos reconciliatis. Minus enim videtur (expectandum, rarius evenit) quod aliquis beneficiat inimicis, quam jam reconciliatis.

Ex parte Christi, comparat mortem vitae. Potentior enim vita Ejus (gloriosa) videtur, quam mors. Et ideo dicit: Ratione conclusum est, quod multo magis nunc justificati in sanguine ipsius, salvi erimus ab ira per ipsum. *Si enim CUM INIMICI ESSEMUS, reconciliati sumus Deo PER MORTEM filii ejus: multo magis RECONCILIATI, salvi erimus in VITA ipsius*” x. 10.

Tertium bonum quod jam *in re* consequimur per gratiam justificationis, est gloria in Deo tamquam nostro amico. Huc spectat quod dicit: *Non solum autem „gloriamur in spe gloriae quam in futuro expectamus“, sed et gloriamur in Deo, ut nostro amico; sive, „in hoc quod sumus etiam nunc Deo conjuncti per fidem et charitatem; et hoc quidem per D. N. J. C., per quem etiam nunc, in praesenti tempore, reconciliationem accepimus, ut de inimicis facti simus amici“* x. 11.

Ad II. Per gratiam justificationis liberamur imprimis „a servitute peccati“ ¹⁾ a *peccato originali*, quod nobis non tantum nocuit, quantum gratia Christi profuit.

1^o. Id docturus Apostolus comparat peccatum Adami cum parta a Christo justitia. Mirabili autem rerum, verborumque nexu ad hanc materiam transit, dicens: *Propterea*, i. e., quoniam ergo, uti ex x. 2.-11. constat, gloriamur in spe gloriae filiorum Dei, et in Deo *per D. N. J. C., per quem nunc reconciliationem accepimus*, ideo haec hic consequitur similitudo a contrario ut, *sicut per unum hominem, Adamum, peccatum originale, peccatum proprie dictum, quo scilicet Adam non sibi soli, sed et suae propagini nocuit, et acceptam a Deo sanctitatem et justitiam nobis etiam perdidit; et non tantum mortem et poenas corporis in omne genus humanum transfudit, sed et peccatum, quod mors est animae; sicut, inquam, per Adam peccatum descriptum in hunc mundum, i. e., in universum genus humanum, in omnes homines ex Adam carnaliter propagatos intravit, atque adeo propagatione, non imitatione transfusum omnibus, inest unicuique proprium* ²⁾, *et per, ob peccatum istud qua illius poena mors, debitum mortis corporalis in hunc mundum intravit, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo vel uno homine Adamo, vel eo quod omnes ratione originis ex Adam peccaverunt* x. 12. . . .

¹⁾ Secundo, a servitute legis, cap. VII. Tertio, a damnatione culpae et poenae, cap. VIII.

²⁾ cfr. Conc. Trid. *Decret. de pec. origin.* n. 2. 3.

(supple): sic per unum hominem Jesum Christum justitia intravit in hunc mundum, et per justitiam vita, uti a x̄. 14.

Apostolus explicat. Antequam vero sententiam hanc absolvit

2^o. Probat et confirmat quod proxime dixerat. Docuerat, ideo omnes mori, quia omnes in Adamo peccaverunt, adeoque probat ex universalitate mortis universalitatem peccati originalis.

Huic autem doctrinae difficultas opponi poterat, ex eo quod mundus numquam caruit peccatis actualibus, propter quae peccatores jure justequè morte puniri potuerint. Mors ergo non est certum argumentum peccati originalis.

Tacitae isti difficultati respondens, duplici argumento confirmat quod dixerat:

a). *Usque ad legem enim Mosaicam certo peccatum actuale erat in mundo: peccatum autem istud non imputabatur* ¹⁾ ad poenam mortis corporalis, cum lex Mosaica, quae pluribus saltem peccatis actualibus demùm poenam mortis positivo modo decrevit, nondum esset lata x̄. 13. — Atqui, etiam ante legem Mosaicam, et cum nulla adhuc lex peccatum sub positiva poena mortis prohibens lata esset, nisi ea, quam Deus tulit Adamo (Gen. II. 17.), tamen omnes moriebantur. — Ergo mors, qua etiam tum omnes plectebantur, non erat poena alicujus peccati actualis filiorum Adami, sed peccati illius, cui mortem minatus erat Deus in paradiso, verbo: peccati originalis.

Haec omnia verbo complectens Apostolus, sed, ait x̄. 14.,

¹⁾ Nulla est ratio cur lectio Vulgatae adeo sollicitetur. Nam tametsi verbum graece legatur in *praesenti*, peccatum autem non *imputatur*, non existente lege, ἀμαρτία δὲ οὐκ ἐλλογείται μὴ ὄντος νόμου, non tamen omnes codices graeci ita habent; sic e. g. codex sinaiticus editus a Tischendorf cum Vulgata legit in *imperfecto*, οὐκ ἐνελογεῖτο, et alii nonnulli legunt ἐλλογᾶτο. — Praeterea utraque lectio in eundem sensum tandem redit. Lectio graeca communis effert diserte principium: peccatum non imputari, non existente lege, et adeo implicite conclusionem eandem continet quam diserte enunciat Vulgata, quae proinde implicite etiam principium illud significat, a quo conclusio pendet. Idem ergo principium, eademque conclusio diverso dumtaxat modo ab utraque lectione significatur. Nec igitur est ratio ulla cur lectio Vulgatae sollicitetur. Cfr. *Tract. de Deo creante*, auctore Dominico Palmieri, Th. LXVI. n. I.

tamen regnavit mors ab Adam usque ad Moysen. Ergo per Adami peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt.

b). Alterum hujus veritatis argumentum priori subnectit, petitum ex morte etiam infantium, qui profecto non propter peccatum personale, ab ipsis admissum, mori potuerunt, quum tale peccatum ne committere quidem potuerint. Quapropter laudatis verbis: *sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysen* eodem versiculo 14. proxime addit: *etiam in eos, qui non peccaverunt in similitudinem praevaricationis Adae*, i. e., — interprete s. Augustino ¹⁾, et Hieronymo ²⁾ — „qui nondum sua et propria voluntate sicut ille (Adam) peccaverunt, sed ab illo peccatum originale traxerunt”. Ergo omnes moriuntur, quia omnes in Adamo peccaverunt. Ergo ipsa mortis universalitas firmum argumentum est universalitatis peccati originalis.

3°. Memorata difficultate soluta, inceptam *¶*. 12. sententiam: Propterea — *et per peccatum mors*, absolvit, atque praemissam similitudinem a contrario implicite complet sequenti parvo inciso: *Adae, qui est forma, typus futuri ¶*. 14. Namque exhibens nobis Adamum sub ratione typi, cogit nos cogitare duos terminos sibi respondentem, quorum prior est Adamus in ordine perditionis, alter est Adam futurus, h. e., Christus in ordine reparationis. Ideoque parvi istius incisi sensus explicitus huc redit: sic per alterum hominem Jesum Christum justitia in hunc mundum intravit, et per justitiam vita, destructa morte, per resurrectionem recuperanda.

4°. Inceptam comparisonem inter Christum et Adamum *¶*. seqq. perficit et exponit. Imprimis a *¶*. 15.-18. effectus, dein *¶*. 19. actus utriusque comparat.

Quod ad *effectus* attinet, duplici ratione docet, non tantum nobis nocuisse peccatum Adami, quantum profuit justitia a Christo parta.

¹⁾ *De Peccatorum meritis et remissione etc. ad Marcellinum* Lib. I. cap. XI.

²⁾ *Dialog. III. cont. Pelag.*

a). *Sed*, inquit, *non sicut* se habet *delictum*, metonymice posita *causa pro effectu*, i. e., *damnum*, quod per peccatum Adami inductum est in genus humanum, *ita et*, i. e., quoque se habet *donum* divinae gratiae, quod hominibus obtingit per Christum. Gratia namque Christi in se multo majoris est efficaciae in bonum quam Adami delictum in malum. *Si enim* — ut res est — *unius* Adami *delicto multi* ¹⁾, i. e., omnes, qui sunt multi, *mortui sunt: multo magis abundavit gratia Dei et inde proveniens donum Dei in gratia*, „i. e., per gratiam” *unius hominis Jesu Christi in plures*, graece, εἰς τοὺς πολλοὺς, i. e., ut supra, in omnes, qui sunt multi §. 15.

b). *Et non sicut* se habet nocumentum per *unum* Adami peccatum nobis illatum, *ita et donum* Christi se habet. — Hoc multo majorem effectum habet in bonum, quam illud in malum, uti nunc duplici novo argumento probat.

a. *Nam judicium quidem*, quod ex *uno*, i. e., propter unum Adami peccatum, a Deo latum est, hominibus omnibus cessit in *condemnationem: gratia autem* Christi ita efficax est, ut ex *multis*, imo ex omnibus *delictis* quae propria voluntate uni peccato, ex Adamo contracto, addidimus, omnes, quantum ad sufficientiam, in statum *justificationis* transferat §. 16. Ergo Christi gratia potentior in virtute ad salvandum, quam Adami peccatum ad perdendum.

b. *Si enim* — ut res est — *unius hominis delicto mors* REGNAVIT per *unum* illum hominem Adam: *multo magis* illi,

¹⁾ Graece οἱ πολλοί (de velen), ut ex analogia fidei constat, utroque loco sunt *omnes*. Quod etiam exegetice patet ex contexta oratione §. 12. et 18., ubi pro οἱ πολλοί eodem sensu scriptum est πάντες, *omnes*. Porro manifeste vox *multi* hic ubique opponitur *uni*, per quem sive lapsi, sive reparati sunt omnes; adeoque significat *multitudinem universam*, atque proin promiscue hinc adhibentur *multi* et *omnes*. Excessus namque efficacitatis *gratiae Christi in bonum* prae efficacitate *delicti Adami in malum* hic describitur *non quoad subjecta*, quae illius bona, hujus damna participant; sic enim utrimque in ratione efficacitatis aequalia sunt; *omnes* in Adamo peccaverunt, et ideo mortui sunt; et pariter *omnes* in Christo redempti sunt. Sed gratia Christi hic describitur ut *in se* multo majoris efficacitatis *in bonum*, quam delictum Adami *in malum*. cfr. Ill. Beelen in *h. l.*, et Palmieri *l. c.* Th. LXVII. n. I. sub 6^o.

qui in dies accipiunt *abundantiam gratiae, et donationis et iustitiae* IN VITA REGNABUNT, morte per gloriosam resurrectionem destructa, *per unum J. C. x̄. 17.* — Itaque regnum vitae, quod Christus hominibus promeruit, multo praestat mortis regno, cujus auctor fuit Adam. Ergo gratia Christi et nobilitate regni praestantior est. — Ergo non tantum nobis nocuit Adam, quantum profuit Christus.

5°. Rediens unde x̄. 12. fuerat egressus, et ad id quod innuerat ultimo inciso versus 14., ex dictis infert: *Igitur sicut per unius „Adae” delictum „divinum iudicium processit” in omnes homines, „qui carnaliter ex eo nascuntur”, in condemnationem „mortis” tam corporalis, quam spiritualis: sic et per unius „Christi” iustitiam „divina gratia processit quantum ad sufficientiam” in omnes homines in justificationem vitae, „quae ducit ad vitam” spiritualem et aeternam x̄. 18.*

6°. Penitius declarat comparationem inter Adamum et Christum, conferens nunc utriusque *actus*, propter quos hic salutis, ille damnationis causa fuit. *Sicut enim per inobedientiam unius hominis Adae, peccatores constituti sunt multi, „i. e., omnes qui ab eo nascuntur secundum rationem seminalem”: ita et per unius Christi obeditionem usque ad mortem, mortem autem crucis, iusti constituentur multi, i. e., omnes quantum ad sufficientiam x̄. 19.*

7°. Obiter docet quorsum lex Mosaica data fuit ¹⁾, simul indicans, eam non potuisse auferre peccatum originale, neque diminuisse, sed potius occasionaliter auxisse vim concupiscentiae, quae ex illo peccato est, et ad peccatum actuale inclinat; adeoque legem ex sese non potuisse justos constituere homines (x̄. 19.)

Lex autem Mosaica, inquit, ex sese non potuit justos constituere, sed subintravit, i. e. h̄c, insuper intravit ²⁾, nempe,

¹⁾ Quod instituto suo infra, cap. VII., usuveniet.

²⁾ Verbum graecum *παρεῖσθαι* saepe quidem notat *clam intrare* ac veluti *irrepere*, sed haec notio praesenti loco parum congruere videtur. Lex

postquam peccatum originale in hunc mundum intravit (v. 12.), insuper lex in hunc mundum intravit eum etiam in finem, *ut abundaret delictum*, i. e., ut occasione legis peccato originali redundante in multiplicata peccata personalia, ex his homo infirmitatem suam recognoscens humiliaretur. S. Augustinus ¹⁾ haec verba perpendens, „Quare, quaerit, lege „subintrante abundavit peccatum? Quia nolebant se confiteri homines peccatores, addita lege facti sunt praevaricatores . . . hoc, pergit, est in lege magnum mysterium, „ideo eam datam, ut crescente peccato humiliarentur superbi, „humiliati confiterentur, confessi sanarentur.” Itaque „Non „crudeliter hoc fecit Deus, sed consilio medicinae. Aliquando „enim videtur sibi homo sanus, et aegrotat: et ideo quod „aegrotat et non sentit, medicum non quaerit. Augetur morbus, crescit molestia, quaeritur medicus, et totum sanatur „corpus”. Scite s. Thomas ²⁾, eadem relata expositione, animadvertit. „Intentio ergo Dei legem dantis non *terminatur* „ad abundantiam peccatorum, sed ad humilitatem hominis, „propter quam permisit abundare delicta”. *Ubi autem abundavit delictum* „in humano genere, et specialiter in Judaeis”, *superabundavit gratia* v. 20., *Ut sicut peccatum* „introducitur per primum hominem et abundans per Legem” *regnabit in mortem* „temporalem et aeternam”; *ita et gratia regnet per*

enim publice multisque cum caeremoniis data, *Exod. XIX. XX.* Sed valet etiam *insuper intrare*, et haec notio hinc omnino apta et rei propria. cfr. III. Beelen, in *h. l.*

¹⁾ In *Psal. CII. enarratio.*

²⁾ *Lect. VI.* in cap. V. a verbis: „Tertio modo”. Namque triplicem interpretandi modum ibi refert. „Primo ut dicamus quod $\lambda\eta$ *ut* non ponitur causaliter, sed consecutive” pro *adeo ut*. — „Secundo, quod $\lambda\eta$ *ut* teneatur causaliter, ita tamen quod loquatur Apostolus de abundantia delicti, secundum quod est in nostra cognitione, ut sit sensus: ut abundantius delictum cognosceretur, secundum modum loquendi, quo dicitur aliquid fieri cum innoscitur. Unde supra (III. 20.) dictum est, quod *per legem* est *cognitio peccati*. — Tertio modo potest exponi ita quod $\lambda\eta$ *ut* teneatur causaliter (in sensu nativo, de *causa finali*) ita tamen quod abundantia delicti non intelligatur finis (ultimus, seu, terminativus) legis subintrantis, sed id quod ex abundantia delicti sequitur, sc. humiliatio hominis”, exinde infirmitatem suam recognoscentis.

justitiam, „quam in nobis facit, quousque nos ducat” in *vitam aeternam*, per *J. C. D. N.* §. 21.

Scholion. His habitis, dicta ad II., juvandae memoriae causa, sic contrahi possunt:

Confertur nostra cum Deo reconciliatio per Christum cum corruptione nostra originali per Adam.

1°. Sicut unus Adam fuit principium peccati omnibus origine inherens, et mortis universalis: ita *a contrario* unus Christus est principium gratiae et vitae §. 12. 14.

Revera Adami peccatum omnibus origine inest, ut patet ex universalitate mortis. Quandoquidem mors poena fuit peccati originalis, non autem peccati alicujus personalis filiorum Adae. Nam:

a). Regnavit mors etiam ante Legem Mosaicam; tunc inquam, quum, praeter unam illam legem in Paradiso contra protoparentem latam, nulla adhuc extaret lex quae peccatum sub poena positiva mortis prohibebat et imputabat §. 13. 14.

b). Regnavit mors etiam in pueros ante usum rationis, qui actualiter peccare non potuerunt §. 14.

2°. Unus Adam generi humano non tantum nocuit, quantum unus Christus profuit. Nam:

a). Gratia Christi *in se* efficacitate multo excedit delictum Adami §. 15.

b). Judicium condemnationis in omnes latum est propter *unum* peccatum Adami: Christus autem non tantum ab hoc uno peccato, sed a ceteris omnibus personalibus omnes justificare valet: Christi igitur gratia potentior *in virtute* ad salvandum, quam peccatum Adami ad perdendum §. 16.

c). Adam causa regni *mortis*, Christus regni *vitae*. Gratia igitur Christi et nobilitate regni praestat §. 17.

Igitur verificata existit similitudo *a contrario* Adam inter et Christum ratione *effectuum* utriusque §. 18., atque ratione *actuum*: ille genus humanum inobedientia perdidit, hic obedientia reparavit §. 19.

Lex autem Mosaica superveniens adeo peccati originalis sequelas tollere nequivit, ut contra ejus occasione hae auctae, gratiâ autem Christi reparatae sint *ŷ.* 20. 21.

Nota pro doctrina 1^o. Dogmatica.

a). *ŷ.* 5. expressissime significat, justis dari ipsum Spiritum Sanctum, et non solum dona ejus. Errant igitur dicentes, Spiritum Sanctum non dari, sed tantum ejus dona. Enimvero non solum *charitas Dei* dicitur diffusa in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, sed etiam dicitur quod *Spiritus sanctus datus est nobis*. Plura vide penes S. Thomam, *Sum. Theol.* p. I. Q. XLIII. art. III., et cl. Hurter, *Theol. spec.* T. III. n. 200.-205.

b). Ex *ŷ.* 12.-20. demonstratur peccati originalis *existentia*, et in omnes homines, carnaliter ex Adamo progenitos, *propagatio*. cfr. Conc. Trid. sess. V. *Decret. de pec. origin.* n. 1.-3., et Dens, *Tract. de pecc.* n. 132. 136. 137.

c). Necessitas absoluta *regenerationis* in Christo, et hinc *baptismatis* etiam parvulorum a baptizatis parentibus ortorum. Conc. Trid. *ibid.* n. 3. 4.

d). Salva declaratione authenticæ Vulgatæ contendendi potest, *ŷ.* 12. pro „in quo omnes peccaverunt” legendum esse „eo quod omnes etc. cfr. *Intr. in S. S.* n. 201.— Praeterea nulla nota temeritatis digna est, sed imo valde probabilis est interpretatio ea, quae verba *in quo* in sensu causali accipit, redditque per: *eo quod*. cfr. Palmieri *l. c. Th.* LXVI. a n. IV. p. 497.-509.

2^o. *Morali.*

Bernard. a Pic. pluribus exponit

a). Utilitatem tribulationum Christiano modo perpessarum *ŷ.* 3.-5.;

b). Fundamenta spei nostrae, atque

c). Magnitudinem vere inauditam charitatis a Deo nobis in nostra reconciliatione exhibitae *ŷ.* 5.-11.

CAPUT VI.

1. Quid ergo dicemus? permanebimus in peccato ut gratia abundet?

2. Absit. Qui enim mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo?

justitiam, „quam in nobis facit, quousque nos ducat” *in vitam aeternam*, per *J. C. D. N.* §. 21.

Scholion. His habitis, dicta ad II., juvandae memoriae causa, sic contrahi possunt:

Confertur nostra cum Deo reconciliatio per Christum cum corruptione nostra originali per Adam.

1°. Sicut unus Adam fuit principium peccati omnibus origine inhaerentis, et mortis universalis: ita *a contrario* unus Christus est principium gratiae et vitae §. 12. 14.

Revera Adami peccatum omnibus origine inest, ut patet ex universalitate mortis. Quandoquidem mors poena fuit peccati originalis, non autem peccati alicujus personalis filiorum Adae. Nam:

a). Regnavit mors etiam ante Legem Mosaicam; tunc inquam, quum, praeter unam illam legem in Paradiso contra protoparentem latam, nulla adhuc extaret lex quae peccatum sub poena positiva mortis prohibebat et imputabat §. 13. 14.

b). Regnavit mors etiam in pueros ante usum rationis, qui actualiter peccare non potuerunt §. 14.

2°. Unus Adam generi humano non tantum nocuit, quantum unus Christus profuit. Nam:

a). Gratia Christi *in se* efficacitate multo excedit delictum Adami §. 15.

b). Judicium condemnationis in omnes latum est propter *unum* peccatum Adami: Christus autem non tantum ab hoc uno peccato, sed a ceteris omnibus personalibus omnes justificare valet: Christi igitur gratia potentior *in virtute* ad salvandum, quam peccatum Adami ad perdendum §. 16.

c). Adam causa regni *mortis*, Christus regni *vitae*. Gratia igitur Christi et nobilitate regni praestat §. 17.

Igitur verificata existit similitudo *a contrario* Adam inter et Christum ratione *effectuum* utriusque §. 18., atque ratione *actuum*: ille genus humanum inobedientia perdidit, hic obedientia reparavit §. 19.

Lex autem Mosaica superveniens adeo peccati originalis sequelas tollere nequivit, ut contra ejus occasione hae auctae, gratiâ autem Christi reparaatae sint *ŷ.* 20. 21.

Nota pro doctrina 1^o. Dogmatica.

a). *ŷ.* 5. expressissime significat, justis dari ipsum Spiritum Sanctum, et non solum dona ejus. Errant igitur dicentes, Spiritum Sanctum non dari, sed tantum ejus dona. Enimvero non solum *charitas Dei* dicitur diffusa in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, sed etiam dicitur quod *Spiritus sanctus datus est nobis*. Plura vide penes S. Thomam, *Sum. Theol.* p. I. Q. XLIII. art. III., et cl. Hurter, *Theol. spec.* T. III. n. 200.-205.

b). Ex *ŷ.* 12.-20. demonstratur peccati originalis *existentia*, et in omnes homines, carnaliter ex Adamo progenitos, *propagatio*. cfr. Conc. Trid. sess. V. *Decret. de pec. origin.* n. 1.-3., et Dens, *Tract. de pecc.* n. 132. 136. 137.

c). Necessitas absoluta *regenerationis* in Christo, et hinc *baptismatis* etiam parvulorum a baptizatis parentibus ororum. Conc. Trid. *ibid.* n. 3. 4.

d). Salva declaratione authenticæ Vulgatæ contendi potest, *ŷ.* 12. pro „in quo omnes peccaverunt” legendum esse „eo quod omnes etc. cfr. *Intr. in S. S.* n. 201.— Praeterea nulla nota temeritatis digna est, sed imo valde probabilis est interpretatio ea, quae verba *in quo* in sensu causali accipit, redditque per: *eo quod*. cfr. Palmieri *ŷ. c. Th.* LXVI. a n. IV. p. 497.-509.

2^o. *Morali.*

Bernard. a Pic. pluribus exponit

a). Utilitatem tribulationum Christiano modo perpessarum *ŷ.* 3.-5.;

b). Fundamenta spei nostrae, atque

c). Magnitudinem vere inauditam charitatis a Deo nobis in nostra reconciliatione exhibitae *ŷ.* 5.-11.

CAPUT VI.

1. Quid ergo dicemus? permanebimus in peccato ut gratia abundet?

2. Absit. Qui enim mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo?

3. An ignoratis quia quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus?

4. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem: ut quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitae ambulemus.

5. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus: simul et resurrectionis erimus.

6. Hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, ut destruat corpus peccati, et ultra non serviamus peccato.

7. Qui enim mortuus est, justificatus est a peccato.

8. Si autem mortui sumus cum CHRISTO: credimus quia simul etiam vivemus cum Christo:

9. Scientes quod Christus resurgens ex mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur.

10. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel: quod autem vivit, vivit Deo.

11. Ita et vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo, in Christo Jesu Domino nostro.

12. Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore ut obediat concupiscentiis ejus.

13. Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos Deo, tamquam ex mortuis viventes: et membra vestra arma justitiae Deo.

14. Peccatum enim vobis non dominabitur: non enim sub lege estis, sed sub gratia.

15. Quid ergo? peccabimus, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit.

16. Nescitis quoniam cui exhibetis vos servos ad obediendum, servi estis ejus, cui obeditis, sive peccati ad mortem, sive obeditionis ad justitiam?

17. Gratias autem Deo quod fuistis servi peccati, obedistis autem ex corde in eam formam doctrinae, in quam traditi estis.

18. Liberati autem a peccato, servi facti estis justitiae.

19. Humanum dico, propter infirmitatem carnis vestrae: sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiae, et iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra servire justitiae in sanctificationem.

20. Cum enim servi essetis peccati, liberi fuistis justitiae.

21. Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est.

22. Nunc vero liberati a peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam aeternam.

23. Stipendia enim peccati, mors. Gratia autem Dei, vita aeterna, in Christo Jesu Domino nostro.

Commode dividitur in partem

I. Doctrinalem, a v° . 1.-11.

II. Exhortatoriam, a v° . 12.-23.

Ad I. Apostolus docet, per Christum in baptismo justificatos debere a peccato desistere, et in novitate vitae ambulare.

Ad hanc materiam transit praeoccupando objectionem, quae fieri posset ex male intellecto penultimo versu capitis praecedentis. Huc respiciens, quaerit: quum *ubi abundavit delictum, superabundavit gratia* — *Quid ergo dicemus?* Numquid inde colligemus: *permanebimus in peccato ut gratia abundet?* ¶. 1. „Quod quidem oporteret dicere si abundantia delicti esset causa gratiae abundantis”. Sed minime hujus causa est, ast „sola occasio”. Quapropter consequentiam istam falsam, imo absurdam rejicit, dicens: *Absit.* „Et assignat rationem quare non est nobis permanendum in peccato”. Considerans id quod sacramentum baptismi significat, et re ipsa in nobis efficit habito respectu ad mortem, sepulturam, ac resurrectionem Jesu Christi, *generatim* in hunc modum argumentatur: „Si sumus mortui peccato, non debemus vivere in illo. Sed mortui sumus peccato. Ergo non debemus vivere in peccato”.

Speciatim.

1º. „Ponit conditionalem”, sive, dictae argumentationis propositionem *majorem*, quae includit rationem, ex qua absurditas superioris consequentiae patet. *Qui enim*, inquit, *MORTUI sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo?* ¶. 2. Quasi dicat: Insania sit velle eidem rei et mori et vivere. Atqui nos Christiani mortui sumus peccato; non possumus igitur (ethice loquendo) amplius illi vivere.

2º. Probat *minorem*, „scilicet, quod fideles sunt mortui peccato”, ex eo quod sacramentum baptismatis significat et efficit, nimirum sepulturam et mortem peccati.

Sepulturam dico et mortem. Namque „est considerandum, quod corporaliter aliquis prius moritur et postea sepelitur: sed spiritualiter sepultura baptismi causat mortem peccati; quia sacramentum novae Legis efficit quod signat”. — Veritas ista adeo manifesta est, ut illam ignorare Christianis non liceat. Sensus igitur quaestionis, sub qua *minorem* probat, iste est: Profecto minime ignoratis quod *quicumque baptizati sumus in Christo Jesu*, i. e., „secundum institutionem Jesu Christi

(*Matth. XXVIII. 19.*)” et „in quadam conformitate ad Christum Jesum” ¹⁾, *in morte ipsius*, i. e., „in similitudinem mortis ejus, quasi ipsam mortem Christi in nobis repraesentantes, vel, per virtutem mortis ejus”, *baptizati sumus* x̄. 3.

3^o. „Probat quod omnes baptizemur in conformitate ad mortem Christi, dicens”: *Consepulti enim* ²⁾ *sumus cum illo per baptismum in mortem.* „Quasi dicat: Sepultura non nisi mortuis debetur. Per baptismum autem homines sepeliuntur cum Christo, i. e., conformantur sepulturae ipsius. Sicut enim ille qui sepelitur, ponitur sub terra, ita ille qui baptizatur, immergitur sub aqua”. Atqui sacramentum baptismi efficit quod signat. „Unde, cum sepultura, quae fit per baptismum, sit signum mortis peccati, (re ipsa etiam hanc) mortem efficit in baptizato. Et hoc est quod dicit quod *sumus sepulti in mortem*: ut per hoc ipsum quod signum sepulturae Christi in nobis accipimus, consequimur mortem peccati”.

4^o. „Infert consequens, scilicet, quod non debeamus vivere in peccato. Ad hoc inducit similitudinem ex resurrectione Christi, dicens”: *ut quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris*, „i. e., per virtutem Patris, ex qua ipse Pater glorificatur”, *ita et nos*, ceu mortui peccato ex baptismi sepulchro emersi, deinceps perpetuo *in novitate vitae ambulemus* x̄. 4.

5^o. „Probat necessitatem consequentiae. Christus enim, postquam fuit mortuus, resurrexit; unde conveniens est ut illi qui conformantur Christo quantum ad mortem in baptismo, conformentur etiam resurrectioni ejus per innocentiam (sive, novitatem) vitae. Et hoc est quod dicit” x̄. 5. *Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus*: i. e., si enim, sicut ramus inseritur plantae, nos, tamquam surculi quidam, complantati, insiti et incorporati sumus Christo per baptismum, qui est similitudo mortis ejus, et efficit mortem pec-

¹⁾ Ceterum legatur ipse S. Thom. ad *h. l.*, et efr. *Theol. ad usum Sem. Mechl.*, *Tract. de Bapmo*, n. 11.

²⁾ Codices graeci pro *enim* hîc legunt οὖν, igitur. Ast diversae, ut ait cl. Lipman ad *h. l.*, antiquae versiones lectionem Vulgatae comprobant.

cati: *simul et resurrectionis erimus*, i. e., simul et similitudini resurrectionis ejus complantati, insiti et ingenerati *erimus*, pro: esse debemus. Proindeque, sicut Christus ad novam beatam vitam resurrexit, ita debemus et nos in novitate vitae ambulare, „in praesenti innocenter vivere, ut et in futuro ad similem gloriam perveniamus”.

6^o. Memoratae consequentiae necessitatem magis urget ex nostra in baptismo cum Christo spirituali crucifixione et morte, utpote quae nominatim spectat destructionem peccati, et id in nobis efficere debet, quod Christus per mortem suam in cruce intendit et effecit; ex quo consequitur, adesse nobis facultatem numquam de cetero redeundi ad mortem peccati. Itaque sequentia praecedentibus in hunc modum connectuntur. Si enim, sensu dicto, complantati facti sumus similitudini mortis ejus: simul et resurrectionis erimus. *Hoc* quippe sci-
mus, quod *vetus homo noster*, „i. e., vetustas hominis per peccatum inducta”; aliis verbis: homo noster ut erat originali peccato infectus, atque subditus concupiscentiae, quae ex illo peccato est, et ad peccatum actuale inclinatur, *simul* „cum Christo” *crucifixus est*, „i. e., per crucem Christi est mortificatus”, in quantum in baptismo reatus peccati originalis remittitur, ac tollitur totum id, quod veram et propriam rationem peccati habet; concupiscentiae vero, seu, fomitis virtus diminuitur ¹⁾. Ipsissimum hunc mortis Christi in cruce scopum, atque adeo baptismi effectum Apostolus declarat, subdens: *ut destruaturs corpus peccati*, „i. e., ipsa congeries malorum operum (seu, praecedentium delictorum), quae *corpus peccati* dicitur, sicut ipsa congeries membrorum facit unum corpus naturale”; *et ut ultra* „in futurum” *non serviamus peccato* x. 6., i. e., non consentiamus pravae naturae concupiscentiis. „Tunc enim homo peccato servit quando concupiscentiae peccati obedit per consensum et (multo magis per)

¹⁾ Cfr. s. Thom. in *h. l.*, et Trid. sess. V. *Decret. de pecc. origin.*, n. 5.

corporis executionem, dicente s. Joanne VIII. 34. *Qui facit peccatum, SERVUS est peccati*".

7°. Manifestat utrumque effectum. „*Primum*, dicens: *Qui enim mortuus est*, scilicet, per baptismum, quo Christo commoritur, *justificatus est a peccato* §. 7., i. e., remissis peccatis, translatus est in statum justitiae. Quia igitur per crucem Christi homo peccato moritur, consequens est quod a peccato justificetur, et ita, quod *corpus peccati destruat*ur.

Secundum, per conformitatem ad vitam Christi tali ratione: Ille qui Christo morienti commoritur, simul convivit et resurgenti. Christus autem sic resurrexit a mortuis, tamquam numquam de cetero moriturus. Ergo ille qui mortificatus est peccato, sic Christo resurgenti convivit, quod habet facultatem numquam de cetero ad peccatum redeundi. Circa hoc ergo tria facit."

a). Ponens praemissi syllogismi *majorem*, „ostendit conformitatem hominis fidelis ad vitam Christi resurgentis" dicens: *Si autem* — ut res est — *cum Christo* „virtute mortis Christi" et ad ejus similitudinem in baptismo *mortui sumus* peccato: *credimus* quod *simul etiam cum Christo*, „ad similitudinem vitae ejus" *vivemus* „hinc vita gratiae, et in futuro vita gloriae" §. 8.

b). „Ponit conditionem vitae Christi resurgentis"; sive, propositionem *minorem*, quae praecedentis sententiae rationem exhibet. „Hoc, inquam, quod dictum est, credimus", quum sciamus, *quod Christus resurgens ex mortuis jam non moritur*, imo quod *mors illi ultra non dominabitur* §. 9. *Quod enim mortuus est peccato*, i. e., ad nostrum peccatum tollendum, *mortuus est semel pro semper*, ut qui, quoad sufficientiam, „per unam mortem omnia peccata delevit": *quod autem*, a morte suscitatus, *vivit, vivit Deo*, i. e. vitam immortalem Deo conformem §. 10.

c). „Infert conclusionem intentam", cujus sensus: Sicut Christus peccato semel mortuus vivit Deo, *ita et vos existi-*

mate vos mortuos quidem esse peccato, „scilicet, tamquam ad peccatum numquam sitis redituri, *viventes autem Deo*, i. e., ad honorem et similitudinem Dei, *in Christo Jesu Domino nostro* x. 11., i. e., *vel*, per C. J. D. N., per quem et peccatis morimur, et Deo vivimus; *vel*, tamquam incorporati Christo Jesu, ut per ejus mortem moriamur peccato, et per ejus resurrectionem vivamus Deo”.

Ad II. 1^o. Ex praemissa doctrina admonitionem infert: *Ergo peccatum*, i. e., fomes peccati, prava concupiscentia, de cetero *non REGNET in vestro mortali corpore*, i. e., in corpore vestro necessitati mortis physicae addicto, ut sit sensus: non regnet in vobis, dum corpus mortale geritis ¹⁾, ita ut „per interiorem consensum mentis” *obediatis* pravis *concupiscentiis ejus*, scilicet, corporis x. 12. Multo autem minus „per operis executionem”. Quare subdit x. 13.: *Sed neque exhibeatis peccato* „i. e., fomiti peccati” *membra vestra arma iniquitatis* i. e., tamquam „instrumenta ad iniquitatem exequendam”. Simul eos „exhortatur ad contrarium”; et quidem, „quantum ad interiorem affectum, cum dicit”: *sed exhibete vos Deo*, *tamquam ex mortuis viventes*, i. e., uti decet facere vos, qui olim spiritualiter mortui morte culpa, nunc estis viventes nova vita gratiae. „Nam et ideo justum est, *ut qui vivunt, jam non sibi vivant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est*” ²⁾. Item „quantum ad exteriorem actum. Unde dicit: *et exhibete membra vestra Deo*, ad Dei obsequium”, tamquam *arma justitiae*, „i. e., instrumenta quaedam ad justitiam exequendam”.

2^o. Probat eos praestare posse id, ad quod eos exhortabatur, dicens: *Peccatum enim*, i. e., concupiscentia quamquam vos oppugnet, tamen *vobis* non consentientibus et viriliter

¹⁾ Animadvertendum quod dixit: *non regnet*, „non autem dicit: non sit peccatum in vestro mortali corpore; quia, quamdiu corpus nostrum est mortale, non potest esse quin in corpore nostro sit peccatum, id est, fomes peccati”, secluso speciali privilegio divino.

²⁾ II ad Cor. V. 15.

per Christi gratiam repugnantibus ¹⁾ *non dominabitur*. Subjungit hujus rei rationem, desumptam ex virtute et dominio legis Evangelicae per oppositionem ad legem Mosaicam. Haec namque tota, ut supra saepius dictum est ²⁾, ut talis, solum dirigebat, non autem dabat gratiam, qua ejus praecepta implerentur; nec poterat peccatum auferre, aut vim concupiscentiae diminuere; quare sub illa lege peccatum dominabatur. Contrarium autem verum est in statu legis Christianae. Itaque qui erant sub veteri lege ut tali, sub dominio erant peccati. Qui autem sunt sub nova lege, sunt sub dominio gratiae. Atque proin sensus genuinus rationis, ob quam fidelibus dicit: peccatum vobis non dominabitur: *non enim sub lege estis, sed sub gratia* §. 14., hic est: quia non amplius estis sub dominio legis veteris, sed gratiae, qua adjuti facile potestis concupiscentiis pravis resistere, peccatum vitare, Deo autem et justitiae servire; ad quod vos adhortabar.

3^o. Praeoccupat objectionem, quae ex antegressa sententia: non estis sub lege, *sed sub gratia*, fieri posset, hoc modo: Ergo, si, ut dicere videris, gratiae adjutorium nobis offertur, prout libuerit et ad implendam legem moralem, qua utique etiamnum obstringimur; et ad obtinendam justificationem a peccato contra legem illam admisso. Ergo, inquam, nobis liberum erit, vel certe parum nocebit, iterum atque iterum peccare ³⁾.

¹⁾ cfr. Conc. Trid. sess. V. *Decret. de pec. orig.* n. 5.

²⁾ Puta cap. V. 20. 21.; IV. 15.; III. 20. et *Analogia V. et N. T.* auct. M. Becan. cap. V. Q. III.

³⁾ Ita, ut videtur, vere cl. Gabriel Vazquez, *Paraphrasis et Annotationes in epist. B. Pauli ad Rom.* ad h. l. Ni enim fallor, sagaciter admodum laud. Auctor notandum dicit „eam objectionem secundum opinionem aliquorum inde oriri, quia dixerat prius, eos jam *non esse sub lege*, sed sub gratia, quasi inde inferret aliquis: Si ergo legem non habemus, peccare poterimus jam libere, quia nihil impedit. Ego tamen existimo inde oriri non potuisse objectionem.

1^o. Quia si in eo sensu dixisset Paulus, jam non esse eos sub lege, quia cessavit lex, non bene inferretur inde: ergo liberum erit jam *peccare*; sed potius: ergo jam liberum erit facere *sine peccato* quidquid volumus, quia ubi non est lex, nec peccatum, aut praevaricatio esse potest, juxta eundem Apostolum supra cap. IV. 15. *Ubi enim non est lex, nec praevaricatio.*

Atque in hunc sensum dicit: *Quid ergo* ex statim dictis colligemus? Numquid hoc: *peccabimus*, „scilicet, contra praecepta moralia Legis faciendo”, *quoniam non sumus sub lege*, SED SUB GRATIA?

Mox conclusionem illam ut absurdam rejicit, dicens: *Ab-sit* §. 15.

Dein eam refellit, et contrarium tuetur, sic fere argumens. Unusquisque debet servire et obedire illi cui se mancipavit. Atqui a peccati servitute liberati, mancipastis vos justitiae. Ergo non amplius peccato, sed perpetuo justitiae servire debetis.

Majorem iterum ¹⁾ enunciat ponendo quaestionem, cujus sensus est sequens: Profecto scitis quod *cui* „propria voluntate” *exhibetis vos servos ad obediendum* adstrictos, revera *servi estis ejus, cui obeditis*. „Obedire enim debitum est quod servi dominis debent. Unde, cum aliquis obedit alicui, obediendo se ejus servum profitetur”. Duo autem diversi dantur domini: Deus, et diabolus; sive, justitia, et peccatum; quibus „diversis dominis diverso stipendio obeditur”. Idcirco subjungit: *sive peccati* „scilicet servi estis ei obediendo”, cujus servitus ducit *ad mortem*, „i. e., ad aeternam damnationem”; *sive servi estis obeditionis* „scilicet divinorum praeceptorum”, quorum observatio ducit *ad justitiam* §. 16., et vitam aeternam, quae vitae sanctitatem consequitur.

Minorem effert sub forma gratiarum actionis. *Gratias autem Deo quod fuistis*, i. e., „cum essetis” *servi peccati*,

2^o. Quia Paulus non dixit eos non esse sub lege Moysis, quia jam cessaverit, quasi intelligeret solum de caeremoniali, sed intellexit de lege tota etiam morali, quae non cessaverat. Cum igitur adhuc ipsi legem haberent, contra quam peccare possent, dixit eos non esse sub lege, h. e., non habere solam litteram legis, quae non praestat virtutem ad sui observationem, ut supra saepius dictum est, sed habere simul gratiae adiutorium. Objectio ergo illa inde oriri non potuit, quia dixerat Paulus, eos non esse sub sola littera legis, quae justificare non poterat, nec adjuvare ad sui observationem; sed ex eo, quod dixerat *eos esse sub gratia*, quasi diceret: si gratiae adiutorium nobis offertur et ad justificationem, et ad observandam legem, interim liberum nobis erit peccare, ut libuerit”,

¹⁾ cfr. §. 3.

obedistis „scilicet, credendo ¹⁾, et hoc non coacti, sed” ex corde in eam formam doctrinae, in quam traditi estis §. 17., „in doctrinam catholicae fidei, cui vos totaliter subdidistis” per auxilium divinae gratiae.

Demum ipsam *conclusionem* quadruplici ratione corroborat.

a). „Ratione accepta ex beneficio quod consecuti sumus. Si enim aliquis per gratiam alicujus a servitute liberatur, inconveniens est quod se spontaneum (iterum) subjiciat servituti”. Jam autem per gratiam Dei *liberati estis a peccato* §. 18. Ergo non convenit quod sponte in servitutem peccati redeatis.

b). „Ex conditione, in quam, (liberati a servitute peccati,) ducti sumus, ut, scilicet, simus servi justitiae. Non licet autem servo alicujus se contrarii domini servituti subicere. *Liberati autem a peccato, servi facti estis justitiae* §. 18”. Ergo ex quo facti estis servi justitiae, non licet vobis justitiam deserere, iterumque redire ad servitutem peccati, sed justitiae perpetuo servire debetis.

c). „Ex prioris vitae consuetudine”. „Quoddam *Humanum*, i. e., congruens imbecillitati humanae” dico vobis, idque *propter infirmitatem carnis vestrae*. Hanc considerans id tantummodo dico: videlicet ²⁾, *sicut olim exhibuistis membra vestra „per executionem mali operis” servire*, (grammaticae) ad serviendum *immunditiae, et iniquitati „corde conceptae” ad iniquitatem „opere exequendam”, ita nunc „liberati a peccato exhibete membra vestra*, per executionem bonorum operum” *servire justitiae*, in lege divina nobis propositae: et hoc *in sanctificationem*, i. e., in executionem et augmentum sanctitatis §. 19. „Hujus documenti rationem assignat”, quae evincit aequum esse ut faciant id ad quod eos statim exhortabatur. *Cum enim servi essetis peccati, liberi fuistis justitiae* §. 20., i. e., Nam quo tempore servi eratis peccati, liberi era-

¹⁾ cfr. supra I. 5. „ad obediendum fidei”.

²⁾ Particula enim, γὰρ, hic explicantis est, valetque idem ac: *videlicet, scilicet, nempe*.

tis quod attinet ad justitiam; aliis verbis: non eratis subditi justitiae; justitiae jugum non subibatis. Quare vicissim nunc, cum servi facti estis justitiae, jugum peccati vobis non subeundum est, sed saltem ita justitiae inservire debetis, sicut antea peccato serviebatis.

d). Ex opposito effectu utriusque servitutis; ex effectu, dico, prorsus damnifico peccati; salutari vero justitiae *¶. 21.-23.*

„Ostendens effectum peccati, excludit fructuosum, adstruit confusibilem”, ex praemissa sententia colligens: *Quem ergo fructum habuistis tunc*, i. e., quo tempore servi eratis peccati, *in illis* „peccatis”, *in* „de” *quibus nunc* „in statu poenitentiae, propter eorum turpitudinem” *erubescitis?* Profecto nullum omnino, etiam pro futuro. *Nam finis*, exitus *illorum* peccatorum *mors est aeterna* *¶. 21.*

Opponit effectum servitii Deo praestiti prorsus salutarem. *Nunc vero* „in statu justitiae”, *liberati a peccato*, *servi autem facti Deo*, *habetis fructum vestrum in sanctificationem*, i. e., augmentum sanctitatis in praesenti, *finem*, exitum *vero* futurum, *vitam aeternam* *¶. 22.*

Confirmat utriusque servitutis effectus. *Stipendia enim peccati*, i. e., „retributio quam (peccatum) retribuit sibi servientibus”, est *mors aeterna*. *Gratia autem Dei* est fons, ex quo provenit *vita aeterna*; etenim hoc ipsum quod justificati facimus bona opera ex condigno meritoria vitae aeternae, est a gratia Dei; atque adeo hìc causa ponitur simul pro effectu, in hunc sensum: merces autem, quam Deus solvit sibi servientibus per bona opera, quorum ipsius Dei gratia est causa, est vita aeterna, *in C. J. D. N.*, „i. e., *vel* per Christum *J. D. N.*, *vel*, in quantum in ipso sumus per fidem et charitatem” *¶. 23.*

Scholion. Ut facilius memoriae mandetur copia rerum, hoc capite contentarum, sequens earumdem summa sit.

Apostolus praeoccupans objectionem, quae ex *¶. 20.* cap. praec. fieri posset, docet, justificatis a peccato abstinendum,

Deo autem esse vivendum, ad quod praestandum quinque rationibus eos exhortatur.

Ratio 1^a. desumitur ex mystica significatione baptismi per quem vetus homo spirituali modo cum Christo sepelitur, moritur peccato, et resurgit ad vitam novam, Deo dicatam *¶. 2.-13.*

2^a. A facilitate id praestandi, utpote qui estis non sub lege veteri, sed sub lege gratiae *¶. 14.*

3^a. Ab emissa in susceptione baptismi professione. Aperte renuntiastis servituti peccati, et vos mancipastis servituti iustitiae. Oportet igitur ut actiones vestrae huic professioni respondeant, atque adeo ut deinceps soli iustitiae obediatis *¶. 15.-18.*

4^a. Ab aequitate, ut per sanctam vitam tot olim commissa peccata compensetis *¶. 19. 20.*

5^a. Ex effectibus; a pernicioso fructu peccati, praeclarissimo autem christianae servitutis *¶. 21.-23.*

Nota generalis. Pene omnia quae hoc cap. Apostolus tradit, utilem materiam suggerunt variis instructionibus aptandam, puta de effectibus Baptismi; de resurrectione spirituali; de perseverantia in iustitia accepta etc. cfr. Bernard. a Piconio.

Specialis. 1^o. In *¶. 14.* Multum errant haeretici, qui ex verbis illis: *non enim sub lege estis, sed sub gratia* inferunt, justos non teneri ulla lege. cfr. Dens, *Tract. de Legib.* n. 28.

2^o. Item qui ex inciso illo *¶. 23. Gratia autem Dei, vita aeterna* concludunt: Ergo bona opera justificatis non sunt necessaria ad consequendam beatitudinem. vid. Dens, *Tract. de Actib. Hum.* n. 9., et de *Merito* n. 36.

3^o. Ex *¶. 17.* rectissime probantur tum humani arbitrii in obediendo Evangelio libertas, tum divinae gratiae auxilium ad eadem obediendum. Nam quod dicit Apostolus: *ex corde obedistis*, humanae voluntatis libertatem declarat. Quod vero ob eam obedientiam ipse *gratias Deo* agit, monetque eos *fuisse traditos* doctrinae Evangelicae, auxilium divinae gratiae ostendit. Ill^{mus} Beelen ad *h. l.*

4^o. In *¶. 20. et 22.* egregie s. Thomas, „Sciendum est, inquit, quod iste status, in quo homo absque freno iustitiae praecipitat

se in peccatum, habet veram servitutem, (tot enim dominis servit quot vitiis); libertatem autem non veram, sed apparentem. Cum enim homo sit id quod est secundum rationem, tunc homo vere est servus quando ab aliquo extraneo abducitur ab eo quod est rationis". — „Haec autem (libertas a peccato, et servitus Dei) vera est libertas, et optima servitus; quia per justitiam homo inclinatur ad id quod convenit ipsi, quod est proprium hominis; et avertitur ab eo quod convenit concupiscentiae, quod est maxime bestiale". *Si ergo vos filius liberaverit, vere liberi eritis. Joann. VIII. 36.*

CAPUT VII.

1. An ignoratis fratres (scientibus enim legem loquor) quia lex in homine dominatur quanto tempore vivit?

2. Nam quae sub viro est mulier, vivente viro, alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est a lege viri.

3. Igitur, vivente viro, vocabitur adultera si fuerit cum alio viro: si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est a lege viri: ut non sit adultera si fuerit cum alio viro.

4. Itaque fratres mei et vos mortificati estis legi per corpus Christi: ut sitis alterius, qui ex mortuis resurrexit, ut fructificemus Deo.

5. Cum enim essemus in carne, passionibus peccatorum, quae per legem erant, operabantur in membris nostris, ut fructificarent morti.

6. Nunc autem soluti sumus a lege mortis, in qua detinebamur, ita ut serviamus in novitate spiritus, et non in vetustate litterae.

7. Quid ergo dicemus? lex peccatum est? Absit. Sed peccatum non cognovi, nisi per legem: nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces.

8. Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Sine lege enim peccatum mortuum erat.

9. Ego autem vivebam sine lege aliquando. Sed cum venisset mandatum, peccatum revixit.

10. Ego autem mortuus sum: et inventum est mihi mandatum, quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem.

11. Nam peccatum occasione accepta per mandatum, seduxit me, et per illud occidit.

12. Itaque lex quidem sancta, et mandatum sanctum, et justum, et bonum.

13. Quod ergo bonum est, mihi factum est mors? Absit. Sed peccatum, ut appareat peccatum, per bonum operatum est mihi mortem: ut fiat supra modum peccans peccatum per mandatum.

14. Scimus enim quia lex spiritualis est: ego autem carnalis sum vendatus sub peccato.

15. Quod enim operor, non intelligo. non enim quod volo bonum, hoc ago: sed quod odi malum, illud facio.

16. Si autem quod nolo, illud facio: consentio legi, quoniam bona est.

17. Nunc autem jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum.

18. Scio enim quia non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum. Nam velle, adjacet mihi: perficere autem bonum, non invenio.

19. Non enim quod volo bonum, hoc facio: sed quod nolo malum, hoc ago.

20. Si autem quod nolo, illud facio: jam non ego operor illud, sed quod habitat in me, peccatum.

21. Invenio igitur legem volenti mihi facere bonum, quoniam mihi malum adjacet:

22. Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem:

23. Video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meae, et captivantem me in lege peccati, quae est in membris meis.

24. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?

25. Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum. Igitur ego ipse mente servio legi Dei: carne autem, legi peccati.

- I. Probat justificatos in baptismo non esse sub dominio veteris, sed novae legis, sive, sub gratia *ŷ*. 1.-6.
- II. Solvens objectiones, explicat quae sit vera habitudo legem Mosaicam inter et peccatum atque concupiscentiam *ŷ*. 7.-25.

Praenot.

Quae hoc capite, perquam difficili, tradit Apostolus, visum est prius strictim percurrere, ut facilius subsequentem, ad tramites s. Thomae confectam, uberiores eorumdem expositionem quisque capere valeat, memoriterque tenere.

Itaque strictim dico

Ad I. Principium probationis ponit: Legis dominium morte hominis cessat *ŷ*. 1., quod illustrat exemplo uxoris, quae a vinculo matrimoniali morte viri sui solvitur *ŷ*. 2. 3.

Inde *a simili* concludit: Itaque et vos, fratres mei, in baptismo, vi mortis ac resurrectionis Christi, legi veteri mortui, ab ejusque vinculo soluti, Christo autem ceu novo viro desponsati atque obstricti, deinceps huic proferre debetis proles spirituales, opera justitiae, non autem amplius fructificare morti *ŷ*. 4.-6.

Ad II.

Objectio 1^a. An ergo *lex peccatum*, in se mala, causa peccati est?

R. *Absit*. Nam

1^o. Accepta secundum se, non fuit *causa peccati*, sed vere bona, ut quae notificavit, voluntarium concupiscentiae consensum, etiam mere internum, esse verum peccatum, quod sine lege multos latebat *ŷ*. 7.

2^o. Spectata in usu, mera fuit *occasio peccati*, quatenus in homine, sub lege vivente, concupiscentia, quae antehac veluti sopita erat, accepta occasione ex ipsa Lege, magis excitata est *ŷ*. 8. 9., sicque Lex, utut in se data ad vitam, in usu fuit occasio ad mortem *ŷ*. 10. 11.

Itaque lex quidem sancta, justa et bona, illiusque abusus ipsi concupiscentiae adscribendus est *ŷ*. 12.

Objectio 2^a. Quantum ad effectum legis: An ergo lex in se bona, facta est homini causa mortis spiritualis?

R. *Absit*. Sed concupiscentia homini sub lege constituto extitit causa peccati, sicque mortis spiritualis, quatenus talis homo longe facilius indulgebat pravis suggestibus concupiscentiae, utpote cujus vim lex Mosaica diminuere non potuit, imo quae, accepta occasione a Lege peccatum notificante et prohibente, fortius irritata est *ŷ*. 13. Atque haec vera fuit habitudo legis ad peccatum et concupiscentiam homini *sub lege viventi*.

Quae porro ea est *homini baptizato, sub gratia constituto*?

1^o Lex quidem parti rationali hominis concordat; sed

2^o. Etiam in homine baptizato concupiscentia manet ad agonem, atque ad peccatum inclinatur.

3^o. Lex ut talis concupiscentiam domare non potuit, sed sola id potest gratia Dei.

Itaque Apostolus loquens deinceps in talis hominis persona, probat

1^o. *Spiritualitatem, seu bonitatem legis*:

a). Ex ipsa ad bonum repugnantia, quam in se experitur *ŷ*. 14.

b). Ex infirmitate sua, ut qui vellet rebelles concupiscentiae motus non sentire, sed id non habet in sua potestate; facit autem quod potest adjutus gratia, nimirum mente resistit cu-

piditati, unde sequitur quod lex est spiritualis, bona, ut quae prohibet malum, quod ego quoque et secundum gratiam et secundum naturam meam rationalem nolo; praecipit autem bonum, quod pariter sic ego volo ¶. 15. 16.

2^o. *Vitiositatem concupiscentiae*, cujus intuitu dixerat ¶. 14. *ego autem carnalis sum* ¶. 17.-20.

Ex hactenus dictis duas ab experientia sua infert conclusiones:

1^{am}. ¶. 21. 22. conformem priori sententiae: lex spiritualis est.

2^{am}. ¶. 23. respondentem alteri sententiae: Ego autem carnalis sum.

3^o. *Impotentiam legis, efficacitatem vero gratiae* ad domandam pravam concupiscentiam.

Confitens miseriam, quam ex lege peccati expertus est, quaerit: quis me liberabit a corpore mortis hujus? ¶. 24., et respondet: Non lex, sed *gratia Dei per J. C. D. N.* ¶. 25.

His habitis, copiosior dictorum expositio singulam partem, atque insimul ipsa verba Apostolica penitus expendet. Itaque

Ad I. Baptismate justificati non sunt sub lege, sed sub gratia.

In probationem hujus theseos, Apostolus, directe Judaeo-Christianos compellans,

1^o. „Proponit documentum, ex quo arguitur ad propositum ostendendum”. Legis dominium morte hominis solvitur. Quod ipse Apostolus sic enunciat: Profecto non *ignoratis fratres (scientibus enim legem Mosaicam loquor)* quod *lex Moy- sis in homine dominatur tanto dumtaxat tempore quanto vivit*, „sc. homo” ¶. 1.

2^o. „Manifestat quod dixerat per exemplum in lege matrimonii”; mulieris nempe nuptae, quae quamdiu vir suus vixerit, *alligata est legi* indissolubilitatis matrimonii, ut igitur adultera sit *si interea fuerit cum alio viro* „carnaliter commixta”; *si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est a lege viri*, ita ut non sit adultera si fuerit cum alio viro etiam matrimonialiter conjuncta ¶. 2. 3.

3^o. „Concludit principale propositum, dicens”: *Itaque fratres mei*, sicut istiusmodi mulier per mortem viri sui soluta est a vinculo matrimoniali prioris viri sui, ita *et vos per corpus Christi* occisum, „i. e., per hoc quod (in Baptismo) estis facti membra corporis Christi, simul cum eo mortui et sepulti, ut supra ¹⁾ est habitum, *mortificati estis legi*, quantum ad hoc quod cessat in vobis obligatio Legis, ita, sc., *ut jam sitis alterius* (viri) sc. Christi”, *qui ex mortuis resurrexit* eum in finem *ut et nos in et cum Christo ad novam vitam resuscitati*, ex novo nostro spirituali conjugio cum Christo *fructificemus Deo*, i. e., fructus bonorum operum, ceu spirituales proles, proferamus ad honorem Dei ¶. 4.

Ita probato principali proposito, sc. Christianos a dominio legis Mosaicae esse liberatos,

4^o. „Ostendit quod iste fructus (quem proxime ut finem praedictae liberationis indicaverat) impediatur, quando eramus sub servitute legis”. *Cum enim*, ait, *essemus in carne*, i. e., in statu veteris carnalis hominis, veteri legi subditi, *passiones peccatorum*, i. e., malae affectiones, pravae concupiscentiae ad peccata inclinantes, *quae per legem veterem erant*, „vel notificateae vel augmentatae occasionaliter, ut supra ²⁾ patuit”, et mox ulterius declarabitur ³⁾, *operabantur*, i. e., vim suam exerebant *in membris nostris*, eo eventu *ut illae passiones fructificarent morti*, „i. e., fructum facerent mortis” ¶. 5. *Nunc autem*, „per gratiam Christi” *soluti sumus a lege mortis*, i. e., „a servitute legis Mosaicae, quae dicitur *lex mortis*, quia spiritualiter occidebat per occasionem”; *in qua lege*, sub cuius legis dominio, antehac *detinebamur*, ita ut nunc *serviamus* iustitiae, Deo, *in novitate spiritus*, „in spiritu renovati per gratiam Christi”, et non amplius *in vetustate litterae* ¶. 6., „i. e., non secundum veterem legem; vel non in vetustate peccati, quam littera Legis auferre non potuit.”

¹⁾ Cap. VI. 3-6.

²⁾ Cap. V. 20.

³⁾ Ad II. punct. hujus cap.

Ad II. *Vera habitudo legis Mosaicae ad peccatum et concupiscentiam.*

Objectio 1^a.

Dictum est quod *passiones peccatorum erant per legem* x. 5., et quod est *lex mortis* x. 6. Quae quum ita sint: *Quid ergo dicemus* ex his sequi? Numquid dicemus quod *lex Mosaica peccatum est*, i. e., causa peccatorum, quodque proin per se mala, atque adeo et Deus auctor peccati sit talem legem ferendo? *Absit* istiusmodi conclusio.

Eam ut falsam rejiciendam esse evincit:

1^o. Ex eo, quod *lex non fuit causa peccati*, quin contra illud notificarit, et indicaverit quam grave sit malum, quamque graves poenas mereatur. Et hoc est quod dicit. *Sed peccatum*, i. e., concupiscentiam corde conceptam, adeoque voluntariam, sed foras se non exerentem, sive, mere internam, equidem, ut loquar in persona hominis sub lege positi, *non cognovi* esse peccatum „secundum quod importat offensam divinam”, et „quantum ad reatum poenae”, *nisi per legem Mosaicam*. Quod probat subdens: *Nam concupiscentiam* statim descriptam *nesciebam* esse peccatum „quantum ad reatum poenae et offensam Dei”, *nisi lex Mosaica diceret: Non concupisces* x. 7., i. e., voluntarie non appetes rem quamcumque illicitam, verbo: nulli pravae concupiscentiae consenties ¹⁾.

2^o. Ex eo, quod *lex est mera occasio peccati*. Namque „ostendit quid ex lege occasionaliter consequatur”, dicens: Quum *autem peccatum*, i. e., innata concupiscentia habitualis *occasionem* excitantem accepisset per mandatum istud: *Non concupisces; operata est in me omnem, omnigenam concupiscentiam actualem* ²⁾.

Praemissa manifestat per comparisonem hominis in statu

¹⁾ Apostolus non dicit, concupiscentiam descriptam non alio modo potuisse cognosci nisi per legem; sane per dictamen rationis etiam cognosci potuit, eam esse peccatum; sed intendit legem ut bonam vindicare ex eo quod attulit notitiam peccati, quod alias a multis non existimaretur peccatum.

²⁾ Quadrat hic illud Ovidii: „Quod licet, ingratum est; quod non licet, acrius urit”. „Nitimur in vetitum semper, cupimusque negata”. *A-mor. lib. II. cap. XIX. v. 3., et ibid. lib. III. cap. IV. v. 17.*

legis naturae cum homine degente sub lege Mosaica. *Sine lege*, „ante Legem” enim *peccatum*, praedicta concupiscentia quasi *mortua*, sopita, virtute debilitata erat $\S$. 8., sc. „vel quantum ad cognitionem hominis, qui quaedam Lege prohibita nesciebat esse peccata, puta concupiscentiam (secundum dicta versu praec.); vel (cum respectu ad ea quae hoc et seqq. $\S$. dicit) quantum ad efficaciam moriendi (mortem inferendi), per comparisonem ad id quod postea fuit; non enim habebat tantam virtutem inducendi hominem ad mortem, quantam postea habuit, occasione accepta sub Lege”. Atqui — ut jam loquar in persona hominis versantis in statu legis naturae — *Ego*, inquam, *vivebam aliquando sine lege* positiva, ante datam legem Mosaicam. *Sed cum venisset mandatum* istius legis dicentis: Non concupisces: *peccatum*, ut supra, concupiscentia antea quasi sopita, virtute debilitata, *revixit* $\S$. 9., vel, „quantum ad cognitionem hominis, qui incoepit cognoscere peccatum in se esse, quod prius non cognoverat; vel, quantum ad virtutem; quia, data Lege, occasionaliter augmentata est virtus peccati”. *Ego autem*, reviviscente concupiscentia, spiritualiter *mortuus sum*.

Ex comparatione utriusque istius status concludit eventum legis respectu sui, dicens: *et inventum est mihi*, i. e., et, „secundum praedicta”, comperi, *mandatum legis, quod ét*, „secundum intentionem legislatoris Dei”, ét „quantum ad ipsam mandati honestatem” *erat destinatum ad vitam animae, hoc ipsum esse mihi ad mortem* occasionaliter, sc., per concupiscentiam, seu, peccatum quod in me erat $\S$. 10.

Explicat quomodo factum sit ut lex sibi cesserit in mortem. *Nam*, inquiens, *peccatum occasione accepta per mandatum*, i. e., ut jam $\S$. 8. dictum est, *Nam innata concupiscentia mala, occasione accepta per mandatum legis, operata in me omnigenam concupiscentiam actualem, me seduxit* trahendo voluntatem ad consensum, *et ita per illud*, sc. mandatum, occasionaliter me *occidit*” $\S$. 11.

Ex omnibus praemissis solutio objectionis patet. Quum enim ex dictis lex vetus non sit causa, sed mera occasio peccandi, quam insuper ne ipsa quidem lex dedit, utpote quae malitiam peccati cognitam fecit, illudque prohibuit, sed quam innata hominis concupiscentia ex lege accepit, manifesto sequitur quod lex non sit peccatum, sed quod peccatum sit ex parte hominis, abutentis lege. *Itaque* — concludit — *lex quidem tota sancta est*, „quia omnia (ejus) praecepta ordinant nos in Deum”; *et speciatim mandatum* „legis est sanctum, quantum ad praecepta caeremonialia, quibus homines ordinantur ad Dei cultum”; *et justum* „quantum ad praecepta judicialia, quibus homo debito modo ordinatur ad proximum”; *et bonum*, „i. e., honestum, quantum ad praecepta moralia”, quae ordinem in nobis ipsis constituunt §. 12. Itaque adversus ipsam legem mota difficultas plane corrui.

At vero ex dictis nova quaestio moveri poterat „quantum ad legis effectum”. In antegressis enim non sine ratione dixerat, quod experientia compertum habuit, legem utut in se bonam, utpote datam ad vitam, tamen sibi cessisse ad mortem §. 10. Hinc

Obiectio 2^a hujusmodi est: *Ergone mandatum quod* „in se” *bonum est, mihi factum est mors*, „i. e., per se causa mortis”?

Eam „solvit per interemptionem, dicens: *Absit*. Non potest id quod est secundum se bonum et vivificum, esse causa mali et mortis. Non enim mandatum sic invenitur esse ad mortem, quod ipsum mortem operetur; sed quia, occasione accepta, ab ipso peccato mortem operatur. Et hoc est quod dicit”: *Sed peccatum*, i. e., „sicut supra diximus, fomes peccati”, concupiscentia habitualis *per ipsum mandatum* in se *bonum operata est mihi mortem*, i. e., causa mortis spiritualis mihi extitit, alliciendo voluntatem meam ad sibi consentiendum; idque factum est eum in finem *ut appareat peccatum*, i. e., ut illa in me latens concupiscentia mala manifesta fieret, cognosceretur et agnosceretur tamquam causa peccati, quod

mortem animae infert; ut, inquam, *peccatum*, concupiscentia *fiat peccans*, „i. e., peccare faciens *per mandatum* legis occasionaliter; et hoc: *supra modum*, quo antea peccabat; *vel* quia accessit reatus praevaricationis, *vel* quia crevit concupiscentia peccati, ut supra dictum est, veniente prohibitionem legis” ¶. 13.

Ergo non ipsa lex Mosaica, quae peccatum notificavit et prohibuit, ideoque in se bona erat, homini sub ea viventi causa fuit mortis, sed concupiscentia, quatenus pravis hujus suggestibus talis homo longe facilius voluntarie indulgebat, quia vim concupiscentiae lex diminuere non poterat, atque concupiscentia, occasione notificationis et prohibitionis peccati per legem, fortius irritabatur. Atque haec erat habitudo legis ad peccatum et concupiscentiam homini viventi sub lege Mosaica.

Quae autem ea est homini *sub gratia novae legis* constituto?

Responsio praevia. Lex vetus quidem spiritualis, i. e., parti rationali hominis concors, adeoque in se bona est; ast etiam in homine baptizato concupiscentia manet ad agonem, atque vitiosa est, quatenus ex peccato originali est, et ad peccatum actuale inclinatur; attamen vere et proprie in renatis non est peccatum, atque nocere non consentientibus, et viriliter per Christi Jesu gratiam repugnantibus non valet: quinimo his praebebat occasionem promerendi et augendi coronam in coelis ¹⁾. Demum lex ut talis concupiscentiam domare non potuit, sed sola id potest gratia Dei per D. N. J. C.

Veritates has per partes dein probat, et quidem

1^o. *Spiritualitatem*, seu, *bonitatem legis*.

A). Ex ipsa repugnantia ad bonum, quae in homine reperitur, quamque lex diminuere non potuit. Quamvis ex ipsa quaestione statim posita liquet, opinari me deinceps agi de homine *sub gratia* constituto, dico tamen sine distinctione: *quae in homine reperitur*. Nam conditio hominis, de quo et in cujus persona deinceps loquatur Apostolus, potest dupli-

¹⁾ Cfr. *Trid.* sess. V. *De pec. origin.* n. 5.

citer exponi. „Uno modo, ut loquatur in persona hominis *in peccato existentis*”; intellige, qui adhuc sub lege est, et necdum sub gratia. Altero modo — et „*haec secunda expositio melior*” est — „ut intelligatur loqui in persona sua, i. e., *hominis sub gratia constituti*” ¹⁾.

Quod ergo dictum est: *in homine* etc., et quod deinceps dicitur, ex meliori sententia sic intelligendum est, ut in persona justificatorum in thesis suae probationem dixerit: *Scimus enim* „nos qui sumus in divinis sapientes” *quia*, quod *lex* vetus *spiritualis* est, i. e., ut videtur „spiritui hominis concordans”; adeoque in se bona. *Ego autem* — tametsi in baptismo renatus — *carnalis sum* „ex eo quod a carne impugnor, secundum illud: *Caro concupiscit adversus spiritum*” ²⁾. Haec autem carnalitas mea „provenit ex peccato primi parentis. Unde subdit *venumdatus sub peccato*, sc. primi parentis”, vi cujus dicit: jugum concupiscentiae, quae in me remanet et me ad peccatum actuale perpetuo inclinatur, etiam invitatus subeo, ut proin merito dicar *venumdatus* sub tyrannide peccati originalis, sive, concupiscentiae, perinde ac mancipium, servus emptitius tyranno venditus §. 14. (Plura ad §. 17.)

B). „Ex hominis infirmitate, quam

a). Proponit,

b). Probat, et ex qua

c). Concludit, quod lex sit bona”.

Ad a). „Infirmitas (mea) est manifesta” ut qui jugum concupiscentiae vel invitatus subeo. *Quod enim operor* „solum concupiscendo secundum passionem sensibilis appetitus”, verbo: secundum carnis motum, *non intelligo*, „quia sc. intellectu nondum deliberato, aut percipiente, talis operatio concupiscentiae insurgit”. Itaque quod dicit *non intelligo*, hic idem valet ac: voluntate deliberata, secundum spiritum non ap-

¹⁾ Argumenta vide exposita penes Natal. Alex. *Commentar. in h. l. Acumulantur meliora, secundam expositionem sequimur; ceterum „unusquisque in suo sensu abundet”.*

²⁾ *Ad Galat. V. 17.*

probo; ei mente non consentio; illud ego non facio, quia nulla consensione id ego ipse committo.

Ad b). Probat quam proposuerat infirmitatem, dicens: *Non enim quod secundum spiritum*, „voluntate completa perdurante in electione particularis operationis *volo bonum*, sc., mentem meam a pravis concupiscentiis conservare, *hoc ago* propter motus inordinatos concupiscentiae insurgentes in appetitu sensitivo: *sed quod odi malum*, odio perfecto, quo persevero in detestatione mali usque ad finalem reprobationem ipsius, *illud facio* actione imperfecta, quae consistit in sola concupiscentia appetitus sensitivi”. Itaque quod x. 15. in rei suae probationem dicit, aliis verbis huc recidit: Equidem per gratiam Christi in baptismo regeneratus jam vellem rebellis concupiscentiae motus non sentire; verum id penes me non est; negare autem consensum ope gratiae in mea est potestate; quod et praesto, sc., mente repugno cupiditati. Facere ergo malum se ait „non affectu consentiendi et implendi, sed ipso motu concupiscendi”, ut praeclare S. Augustinus animadvertit. ¹⁾

Ad c). „Concludit ex praemissa dispositione hominis, quod lex sit bona, dicens” x. 16. *Si autem quod secundum spiritum*, voluntate completa *nolo* malum, *illud facio* actione imperfecta, statim definita: hoc ipso per intellectum et voluntatem *consentio legi*, agnoscens quod *bona est*, ut quae prohibet malum, quod ego quoque ét secundum gratiam, ét secundum naturam meam rationalem nolo; praecipit autem bonum, quod pariter ego sic volo.

2^o. Tangit *vitiositatem concupiscentiae*, quam similiter

- a). Proponit,
- b). Probat, et
- c). Concludit intentum.

Ad a). Ex concupiscentia habituali *ego carnalis sum venundatus sub peccato*. Quod namque ut talis „quasi aliquammodo

¹⁾ Apud Nat. Alex. ad h. l.

sim servus peccati, ex hoc apparet quod ipse non ago, sed agor a peccato. Ille enim qui est liber, ipse per seipsum agit, et non ab alio agitur. Et ideo dicit $\S$. 17.: Dictum est quod per intellectum et voluntatem *consentio legi*. *Nunc autem*, dum contra legem facio, *jam non* EGO operor illud quod facio contra legem, *sed quod habitat in me peccatum*, (i. e., sed illud operatur habitans in me concupiscentia vitiosa.) Et sic patet, me esse servum peccati, in quantum peccatum in me quasi dominium habens, operatur.

Et hoc quidem *recte ac faciliter* potest intelligi de homine sub gratia constituto ¹⁾. Quod enim concupiscit malum secundum appetitum sensitivum ad carnem pertinentem, non procedit ex opere rationis, sed ex inclinatione fomitis. Illud autem *homo* dicitur operari quod *ratio* operatur, quia homo est id quod est secundum rationem. Unde motus concupiscentiae, qui non sunt a ratione, sed a fomite, non operatur homo; sed fomes peccati, qui hinc peccatum nominatur²⁾.

Ad b). „Probat quod peccatum habitans in homine operetur malum quod homo facit, dicens: Dictum est quod *in me*, etiam per gratiam reparato, *peccatum operatur*; sed intelligendum: *in me*, secundum carnem simul cum appetitu sensitivo. *Scio enim* per rationem et experimentum, *quia*, quod *in me*, *hoc est in carne mea*, i. e., in me considerato secundum carnem simul cum appetitu sensitivo, non habitat *bonum*. Manifestat quod dixerat, ex hominis et facultate, et actione, quae facultatem demonstrat. *Ex facultate*, dicens: *Nam* ex operatione divinae gratiae *velle* bonum quidem *adjacet mihi*, i. e., mihi per gratiam jam reparato propinquum est, quasi

¹⁾ „Sed de homine sub peccato constituto, hoc proprie intelligi non potest, quia ejus ratio peccato consentit; et ideo *ipsemet* operatur. Unde dicit Augustinus, et habetur in Glossa: Multum fallitur homo qui consentiens est concupiscentiae carnis suae, et quod illa desiderat decernens facere et statuens, putat sibi adhuc esse dicendum: *Non ego operor illud*“. Dictum est: „*proprie* intelligi non potest“. „Potest tamen, *licet extorte*, exponi etiam de homine peccatore. Actio enim etc.“ Quare qui pro hac expositione ad s. Thomam appellant, utiliter lectorem monerent, quod ipse s. Doctor eam expositionem *extortam* pronuntiat.

sub mea potestate existens. Imo, per hanc gratiam non solum volo bonum, sed etiam aliquid boni facio, quia repugno concupiscentiae, et contra eam ago ductus Spiritu: *perficere autem bonum, non invenio* §. 18., i. e., sed non invenio in mea potestate quomodo istud bonum perficiam, ut sc. totaliter concupiscentiam excludam. Et per hoc manifestatur quod bonum gratiae non habitat in carne mea; quia si in carne habitaret, sicut habeo facultatem volendi bonum per gratiam habitantem in mente, ita haberem facultatem perficiendi bonum per gratiam habitantem in carne.”

„Deinde manifestat quod dixerat *ex actione* hominis, quae est signum et effectus facultatis humanae. Ex hoc enim apparet quod non invenio perficere bonum, quia non ago bonum quod volo, sed facio malum quod nolo. *Non enim*, inquit §. 19., *quod volo bonum, hoc facio: sed quod nolo malum, hoc ago*. Et hoc quidem supra §. 15. expositum est”.

Ad c). „Concludit quod supra proposuerat, dicens: *Si autem quod nolo, illud facio: jam non ego operor illud, sed quod habitat in me, peccatum*. §. 20. Et hoc etiam supra §. 16. 17. expositum est”.

Unde tantummodo hìc „notandum est, quod ex uno eodemque medio, sc.: *Quod nolo, illud facio*, Apostolus duo concludit quae supra posuerat, sc.: *Legis bonitatem*, cum dicit §. 16.: *Si autem quod nolo, illud facio: consentio legi, quoniam bona est*. Et iterum dominium peccati in homine, (*vitiositatem concupiscentiae*), cum dicit hìc: *Si autem quod nolo, illud facio: jam non ego operor illud, sed quod habitat in me, peccatum*. Quarum duarum conclusionum prima pertinet ad hoc quod dixerat §. 14.: *Lex spiritualis est*; secunda, ad hoc quod *ibid.* dixerat: *Ego autem carnalis sum venundatus sub peccato*. Sed primam conclusionem, quae est de bonitate legis, elicit ex illo medio ratione ejus quod dicit: *Nolo*; quia ejus ratio non vult illud quod lex prohibet: et ex hoc patet, legem esse bonam. Sed ex parte ejus quod

dicit: *Illud facio*, concludit in homine dominari peccatum, quod contra voluntatem rationis operatur”.

Porro ex hactenus dictis „Apostolus infert duas conclusiones secundum duo quae supra posuerat. Primum quidem, quod *lex spiritualis est*; quo jam probato, §. 21. concludit sic: *Invenio igitur*, sc., per experimentum, *legem* Moysis consonam esse *michi volenti facere bonum*; (dico: *michi*;) i. e., rationi meae, per quam bonum approbo et malum detestor, dum et ipsa lex bonum mandat et malum prohibet. Et hoc modo necessarium fuit *quoniam*, i. e., quod, quia *malum*, i. e., peccatum vel fomes peccati *michi adjacet*, i. e., juxta rationem meam jacet, quasi carnem meam inhabitans. Deinde ponit signum per quod ostenditur quod lex rationi consentiat. Nul- lus enim delectatur nisi in eo quod est sibi conveniens. Homo autem secundum rationem delectatur in lege Dei. Ergo lex Dei est conveniens rationi. Et hoc est quod dicit §. 22. *Condelector enim legi Dei*, (a Deo per Moysen datae), *secundum interiorem hominem*, i. e., secundum rationem et mentem, quae interior homo dicitur, non quod anima sola sit homo, ut Plato posuit quod homo est anima utens corpore: sed quia id quod est principalius in homine dicitur homo; ut supra p. 66. dictum est”: sc., „Homo est id quod est secundum rationem”.

„Deinde ponit aliam conclusionem, quae respondet ei quod supra secundo posuerat, dicens: *Ego autem carnalis sum* etc”. Quocirca dicit: *Video autem* per experientiam *aliam legem in membris meis*, „quae est fomes peccati, qui quidem potest dici *lex* duplici ratione. Uno modo, propter similes effectus (*a contrario*); quia, sicut lex inducit ad bonum faciendum, ita fomes inducit ad peccandum”. Et en simul causa ob quam dicitur: *alia* lex. „Alio modo, per comparisonem ad causam”. Quatenus enim est „*quaedam* poena peccati” — in renatis poenalitas dicta ¹⁾ — „causa fomitis est Deus, qui hanc poenam homini peccanti indidit, ut rationi ejus inferiores vires

¹⁾ Cfr. Dens, *Tract. de Pecc.* n. 150. 151.

non obedirent. Et secundum hoc ipsa inobedientia inferiorum virium, quae dicitur fomes, lex dicitur in quantum est per legem divinae justitiae introducta, sicut justii iudicis sententia, quae legem habet. Haec autem lex originaliter quidem consistit in appetitu sensitivo; sed diffuse invenitur in omnibus membris, quae deserviunt concupiscentiae ad peccandum. Et ideo dicit: *in membris meis*. Haec autem lex duos effectus in homine habet. *Primo* namque resistit rationi, et quantum ad hoc dicit: *repugnantem legi mentis meae*. — *Secundo* hominem in servitutem redigit. Et quantum ad hoc subdit: *et captivantem me in lege peccati, quae est in membris meis*, i. e., in me ipso quantum ad concupiscentiae motum” §. 23.

3^o. Tangit *impotentiam legis, efficacitatem vero gratiae* ad domandam pravam concupiscentiam. Aliis verbis, „agit de liberatione a lege peccati”, ob quam „confitetur suam miseriam, cum dicit §. 24. *Infelix ego homo*” sc. propter concupiscentiam, sive, „per peccatum quod in me habitat, quantum ad carnem tantum”. Et quaerit: *Quis me liberabit de corpore mortis hujus?* i. e., de corruptione corporis, quae aggravat animam, hancque adeo proclivem reddit in peccatum proprie dictum, quod mortem animae infert, ut ipsa illa corruptio corporis merito dicatur *corpus mortis*. An lex liberabit me de hac corruptione? Respondet: Non lex, sed *Gratia Dei*, quae datur *per merita J. C. D. N.*, me liberabit a corpore mortis hujus ita, ut corruptio corporis menti meae non domineatur, trahens eam ad peccandum; aliis verbis: eatenus, ut mente non consentiam pravis corporis concupiscentiis. Ex quo responso veluti summatim praedicta resumens infert: *Igitur ego ipse unus et idem hac gratia adjutus mente servio*, consentio *legi Dei: carne autem servio*, invitus obnoxius maneo *legi peccati*, fomiti qui me ad peccatum inclinat §. 25.

Nota 1^o. A §. 14. ex revelatione divina descriptam habemus pugnam, quae dicitur *lucta spiritualis*, vel inter carnem et spiritum

vel inter *partem superiorem et inferiorem*, de qua praeclare disserit Thomas a Kempis, *De Imitat. Christi*, lib. III. cap. LIV. et LV.

2^o. Etiam Gentiles philosophi luctam illam senserunt, sed plane explicare non potuerunt, imo eorum haud paucos ipsa ista pugna in paradoxa duxit quam perniciosissima; utputa, duas in homine esse animas, quae opinio fuit quorundam Peripateticorum; — nihil mali, imo supremum bonum esse fovere concupiscentias, dummodo valetudini non noceant; quod cum Epicuriis etiamnum non pauci increduli ceu jus hominis proclamant, cum Spinoza omne bonum et rectum nuncupantes quod appetimus, omne malum quod aversamur.

3^o. Piis christifidelibus hac in re solatio sunt doctrina Catholica et exemplum Sanctorum.

Doctrina Catholica planius utique et tutius iis inculcari nequit quam utendo ipsis verbis sacrosanctae oecumenicae Synodi Tridentinae, ubi habet ¹⁾: „Manere autem in baptizatis concupiscentiam, vel fomitem, haec sancta synodus fatetur, et sentit: quae quum ad agonem relicta sit, nocere non consentientibus, et viriliter per Christi Jesu gratiam repugnantibus non valet: quinimo qui legitime certaverit, coronabitur”.

Ex obviis longe plurimis exemplis Sanctorum unam adduxerim importunam quam s. Hieronymus tumultuantis concupiscentiae vim patiebatur in eremo, ubi illam domare austriore vita studebat. „O quoties, inquit ²⁾, ego ipse in eremo constitutus, et in illa „vasta solitudine, quae exusta solis ardoribus horridum Monachis „praestat habitaculum, putabam me Romanis interesse deliciis. Se „debam solus, quia amaritudine repletus eram. Horrebant sacco „membra deformia, et squalida cutis situm Aethiopicae carnis ob „duxerat. Quotidie lacrymae, quotidie gemitus, et si quando re „pugnantem somnus imminens oppressit, nuda humo vix ossa haec „rentia collidebam. De cibis vero et potu taceo, cum etiam lan „guentes Monachi aqua frigida utantur, et coctum aliquid accipisse, luxuria sit. Ille igitur ego, qui ob gehennae metum tali „me carcere ipse damnaveram, scorpionum tantum socius et fera-

¹⁾ Sess. V. *Decret. de pecc. origin.* n. 5.

²⁾ *Epist. ad Eustochium*, De custodia virginitatis „*Audi filia*”.

„rum, saepe choris intereram puellarum. Pallebant ora jejuniis, et mens desiderii aestuabat in frigido corpore, et ante hominem „sua jam carne praemortuum, sola libidinum incendia bulliebant”.

„Si autem hoc sustinent illi, qui exeso corpore, solis cogitationibus oppugnantur”; — „si ipse Apostolus, vas electionis et „separatus in Evangelium Christi, ob carnis aculeos et incentiva „vitiis castigat corpus suum, et in servitutem redigit, ne forte „cum aliis praedicaverit, ipse reprobis efficiatur ¹⁾, et tamen videt „aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suae, et „captivantem se in lege peccati; si post nuditatem, jejunia, fames, „carcerem, flagella, supplicia, in semetipsum reversus exclamat: „Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? tu „te putas securum esse debere”, nulla concupiscentiae lucta implicatum, carnis motibus ac perturbationibus liberum atque solutum?

Charissimi, nolite igitur peregrinari in fervore, qui ad tentationem vobis fit, quasi novi aliquid vobis contingat ²⁾. Sed communicantes sanctorum passionibus gaudete, ut et in revelatione gloriae eorundem, gaudeatis exultantes. Idem certamen habentes, quale nunc audistis de ³⁾ B. Paulo Apostolo, de s. Hieronymo. — Et quid adhuc dicam? Deficiet enim me tempus enarrantem de magno Antonio, Catharina Senensi, sexcentisque aliis. Ideoque et nos tantam habentes impositam nubem testium, deponentes omne pondus, et circumstans nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen. Aspicientes in Auctorem fidei, et consummatorem Jesum ⁴⁾, quae suppeditat arma salutaria arripite.

Vigilate, et orate ut non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma ⁵⁾. — Imprimis ad exempla Sanctorum, sobrii estote, et vigilate: quia adversarius vester diabolus tamquam leo rugiens circuit, quaerens quem devoret: cui resistite fortes in fide: scientes eandem passionem ei, quae in mundo est, vestrae fraternitati fieri ⁶⁾. „Si quid itaque — ut iterum ad tractatus Hieronymi loquar — in me potest esse consilii, si experto

¹⁾ cfr. I. ad Cor. IX. 27.

²⁾ I. Pet. IV. 12.

³⁾ cfr. ad Philipp. I. 30.

⁴⁾ cfr. ad Hebr. XI. 32. XII. 1. 2.

⁵⁾ Matth. XXVI. 41.

⁶⁾ I Pet. V. 8. 9.

„creditur, hoc primum moneo, hoc obtestor": *Vigilate* praecipue circa initium tentationis: *Principiis obsta*. „Statim ut libido titillaverit sensum, aut blandum voluptatis incendium dulci nos calore perfuderit, erumpamus in vocem: *Dominus auxiliator meus, non timebo, quid faciat mihi caro*. Cum paululum interior homo inter vitia et virtutes coeperit fluctuare, dicito: *Quare tristis es anima mea, et quare conturbas me? Spera in Domino quia confitebor illi, salutare vultus mei, et Deus meus*. Nolo sinas cogitationem crescere. Nihil in te Babylonium, nihil confusionis adulescat. *Dum parvus est hostis, interfice*. . . Quia enim impossibile est, in sensum hominis non irruere innatum medullarum calorem, ille laudatur, ille praedicatur beatus, qui, ut coeperit cogitare sordida, statim interficit cogitatus, et allidit ad petram: petra autem Christus est. O quoties" — et reliqua jam superius in exemplar ardui certaminis descripta, quibus tandem proxime subiungit: „Itaque omni auxilio destitutus, *ad Jesu jacebam pedes, rigabam lacrymis, crine tergebam, et repugnantem carnem hebdomadarum inedia subjugabam*. . . Memini me clamantem diem crebro junxisse cum nocte, nec prius a pectoris cessasse verberibus, quam rediret, *Domino increpante, tranquillitas!* . . Et, ut ipse mihi testis est Dominus, post multas lacrymas, post coelo inherentes oculos, nonnumquam videbar mihi interesse agminibus Angelorum, et laetus gaudensque cantabam: *Post te in odore unguentorum tuorum curremus*". Haec ille. Itaque et nos in Domino confisi ad Jesum clamemus: *Domine, salva nos, perimus!* Et fiet tranquillitas magna. „Mihi credite — dicebat supra laudatus Antonius Abbas — fratres, pertimescit satanas piorum vigilias . . maxime vero ardentem amorem in Christum Dominum, cujus unico sanctissimae crucis signo debilitatus aufugit" ¹⁾. Solemne igitur sit in tentationibus suspirium istud: *Jesus, Deus meus super omnia amate!* ²⁾ Si stimulus carnis angelus satanae te, uti B. Paulum, colaphizet, cum B. Apostolo ter Dominum roga ³⁾. Et dicet tibi uti

¹⁾ Brev. Rom. die 17 Jan.

²⁾ Omnibus fidelibus singula vice, qua contriti saltem corde hanc orat. jaculator. devote recitaverint, Pius IX. concessit Indulg. 50 dierum. *Recueil* etc. p. 60., Rome, 1878.

³⁾ cfr. II. ad Cor. XII. 7.-10.

illi: *Sufficit tibi gratia mea; nam virtus in infirmitate perficitur.* Et cum infirmaris, tunc potens eris. *Gratia Dei per J. C. D. N. liberabit te de corpore mortis hujus, qui et reformabit corpus humilitatis nostrae, configuratum corpori claritatis suae, secundum operationem, qua etiam possit subdicere sibi omnia*" ¹⁾. Amen. Fiat.

CAPUT VIII.

1. Nihil ergo nunc damnationis est iis, qui sunt in Christo Jesu: qui non secundum carnem ambulant.

2. Lex enim spiritus vitae in Christo Jesu liberavit me a lege peccati et mortis.

3. Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem: Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, et de peccato damnavit peccatum in carne,

4. Ut justificatio legis impleretur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum.

5. Qui enim secundum carnem sunt: quae carnis sunt, sapiunt. qui vero secundum spiritum sunt: quae sunt spiritus, sentiunt.

6. Nam prudentia carnis, mors est: prudentia autem spiritus, vita, et pax.

7. Quoniam sapientia carnis inimica est Deo: legi enim Dei non est subjecta: nec enim potest.

8. Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt.

9. Vos autem in carne non estis, sed in spiritu: si tamen spiritus Dei habitet in vobis. Siquis autem Spiritum Christi non habet: hic non est ejus.

10. Si autem Christus in vobis est: corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus vero vivit propter justificationem.

11. quod si Spiritus ejus, qui suscitavit Jesum a mortuis, habitat in vobis: qui suscitavit Jesum Christum a mortuis, vivificabit et mortalia corpora vestra, propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis.

12. Ergo fratres debitores sumus non carni, ut secundum carnem vivamus.

13. Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis.

14. Quicumque enim spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei.

15. Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba (Pater).

16. Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro quod sumus filii Dei.

17. Si autem filii, et heredes: heredes quidem Dei, coheredes autem Christi: si tamen compatimur, ut et conglorificemur.

18. Existimo enim quod non sunt condignae passionibus hujus temporis ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis.

19. Nam expectatio creaturae, revelationem filiorum Dei expectat.

20. Vanitati enim creatura subjecta est non volens, sed propter eum, qui subiecit eam in spe:

• ¹⁾ cfr. ad Philipp. III. 21.

21. Quia et ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriae filiorum Dei.

22. Scimus enim quod omnis creatura ingemiscit, et parturit usque adhuc.

23. Non solum autem illa, sed et nos ipsi primitias spiritus habentes: et ipsi intra nos gemimus adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis nostri.

24. Spe enim salvi facti sumus. Spes autem, quae videtur, non est spes: nam quod videt quis, quid sperat?

25. Si autem quod non videmus, speramus: per patientiam expectamus.

26. Similiter autem et Spiritus adjuvat infirmitatem nostram: nam quid oremus, sicut oportet, nescimus: sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.

27. Qui autem scrutatur corda, scit quid desideret Spiritus: quia secundum Deum postulat pro sanctis.

28. Scimus autem quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis, qui secundum propositum vocati sunt sancti.

29. Nam quos praescivit, et praedestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus.

30. Quos autem praedestinavit, hos et vocavit: et quos vocavit, hos et justificavit: quos autem justificavit, illos et glorificavit.

31. Quid ergo dicemus ad haec? si Deus pro nobis, quis contra nos?

32. Qui etiam proprio Filio suo non perpercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit?

33. Quis accusabit adversus electos Dei? Deus qui justificat,

34. Quis est qui condemnet? Christus Jesus, qui mortuus est, immo qui et resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis.

35. Quis ergo nos separabit a charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius?

36. (Sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur tota die: aestimati sumus sicut oves occisionis.)

37. Sed in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos.

38. Certus sum enim quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo,

39. Neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quae est in Christo Jesu Domino nostro.

„Postquam Apostolus ostendit quod per gratiam Christi liberamur a peccato (cap. V. ad II.), et a Lege (cap. VII.), hìc ostendit quod per eandem gratiam liberamur a damnatione culpae et poenae.”

Commodior autem videtur hujus cap. partitio in duo puncta.

I. Exponit efficacitatem gratiae et Spiritus Christi in vere christianis *ŷ.* 1.-17.

II. Adhortatur ad patiendum cum Christo, ut et glorificemur *ŷ.* 17.-39.

Praenot. Rerum, quae in hoc capite aguntur summi momenti, iterum praevis datur expositio synoptica.

Ad I. Pergens loqui in persona hominis sub gratia, concludit ex praemissis: Ergo nunc ex quo liberati sumus a peccato originali, a dominio veteris Legis et de corpore mortis hujus: *Ergo nunc nihil damnationis* residuum est iis qui:

- a). Christo Jesu per baptismum sunt incorporati, et
- b). Non secundum carnem ambulant ꝥ. 1., sed secundum spiritum.

Probat requiri conditionem primam ꝥ. 2. 3.; — secundam ꝥ. 4.-11. ex oppositis effectibus prudentiae carnis (mors corporalis, spiritualis, aeterna), et spiritûs (vita gratiae et gloriae).

Ex dictis infert conclusionem practicam ꝥ. 12., quam confirmat ꝥ. 13., addens, quod qui secundum spiritum vivunt vere sunt adoptivi filii Dei, adeoque et heredes, coheredes autem Christi ꝥ. 14.-17.

Ad II. *Motiva* patientiae christianae multiplicia profert:

1º. Pati adultis est necessaria conditio adeundi hereditatem:
SI TAMEN COMPATIMUR.

2º. Exemplum ipsius Christi: *si tamen compatimur.*

3º. Consortium gloriae Christi: *ut et conglorificemur* ꝥ. 17.

4º. Excellentia futurae gloriae comparatae cum passionibus praesentis temporis ꝥ. 18.

5º. Certitudo futuri praemii filiis Dei conferendi, quam probat:

a). Ex eo, quod scimus futuram filiorum Dei glorificationem avide constanterque expectari ab universa creatura irrationali ꝥ. 19.-22.

b). Ex desiderio, quo ipsimet veri christifideles cum gemitu expectant adoptionem perfectam filiorum Dei, adeoque etiam corporis sui redemptionem a servitute corruptionis ꝥ. 23.

6º. Natura spei christianae, quae cum sit expectatio futuri boni, bonum hoc patienter expectari debet ꝥ. 24. 25.

7°. Praesens Spiritus Sancti auxilium ad orandum quod et prout saluti convenit ꝥ. 26. 27.

8°. Cognitio certa, quod Deus providus omnia disponit in bonum diligentium se ꝥ. 28., qui secundum propositum vocati sunt sancti, quibus proin nemo et nihil revera nocere potest, uti probat ꝥ. 29. 30. Itaque

9°. Immunitas a quovis, qui et quod saluti revera nocere posset ob tutelam Dei nos protegentis ꝥ. 31., et maximi amoris indicia nobis exhibentis ꝥ. 32.; nominatim immunitas ab accusatore et iudice condemnante, qualis electis Dei certe non erit Christus ꝥ. 33. 34. Unde

10°. Certa confidentia, quod nihil quidquam nos separabit a charitate, qua Christus nos diligit, et vicissim nos sua charitate inflammavit ꝥ. 35.-39.

Synopsin hanc explanatio analytica subsequitur.

Ad I. Pergens semper loqui in persona hominis sub gratia Novae Legis constituti

1°. Concludit ex praemissis: *Ergo nunc* ex quo per gratiam Christi liberati sumus a peccato originali ¹⁾, a dominio Veteris Legis, et de corpore mortis hujus ²⁾, *Ergo*, inquam, *nunc nihil damnationis est* „residuum” iis, in quibus duae insequentes conditiones conjunctae reperiuntur:

a). *Qui sunt in Christo Jesu*, „i. e., qui Christo Jesu sunt incorporati per fidem et dilectionem, et fidei sacramentum”, quod est Baptismus, et

b). *qui non secundum carnem ambulant*, „i. e., concupiscentiam carnis non sequuntur” ꝥ. 1.

2°. Speciatim probat utramque requiri conditionem.

„Circa primam ponit talem rationem: Lex spiritus liberat hominem a peccato et morte; sed lex spiritus est in Jesu Christo: ergo per hoc quod aliquis est in Christo Jesu, liberatur a peccato et morte.”

¹⁾ Cap. V. ad II.

²⁾ Cap. VII.

Majorem autem, nempe, quod lex spiritus liberat a peccato et morte, sic probat: Lex spiritus est causa vitae; sed per vitam excluditur peccatum, et mors, quae est effectus peccati; nam et ipsum peccatum est spiritualis mors animae. Ergo lex spiritus liberat hominem a peccato et morte. Damnatio autem non est, nisi per peccatum et mortem: ergo his qui sunt in Christo Jesu nihil damnationis existit.

Hoc est ergo quod dicit *ŷ. 2. Lex enim spiritus vitae*, i. e., ut videtur, etenim lex nova quae est proprius effectus Spiritus Sancti, quatenus *Ei per appropriationem* adtribuitur vita gratiae, quam dat iis qui sunt *in Christo Jesu*, me in Christo Jesu incorporatum *liberavit a legi peccati* „i. e., a lege fomitis, (concupiscentiae,) quae inclinatur ad peccatum”, quatenus, quamvis carne adhuc huic legi servio, i. e., ejusdem jugum invitus subeo, tamen per gratiam adjutus eidem non solum non consentio, sed et repugno, atque sic mente servio legi Dei ¹⁾; et sic liberavit me etiam a lege *mortis* „non solum spiritualis, sed etiam corporalis, ut infra ²⁾ probabitur.”

„Manifestans quod dixerat, sc., quod lex spiritus vitae in Christo liberat a lege peccati, hoc probat per causam, quae sumitur ex incarnatione Christi. Circa quam ponit

- a). Necessitatem,
- b). Modum,
- c). Fructum”, seu, finem duplicem.

Ad a). Necessaria fuit incarnatio Christi ut peccatum removeretur, atque justificatio legis impleretur in nobis. *Nam quod impossibile erat legi Mosaicae*, ut tali, nempe abolere dominium peccati in homine, et implere justificationem, idque *in quo*, i. e., „in quantum”, sive, quia, eo quod *infirmabatur per carnem*; verbo: „propter infirmitatem carnis, quae erat in homine ex corruptione fomitis, ex qua proveniebat quod, etiam lege (Mosaica) data, homo a concupiscentia vincebatur. Ideo ergo neces-

¹⁾ cfr. cap. praec. *ŷ. 25.*

²⁾ *ŷ. 11. cfr. et ŷ. 23.*

sarium fuit Christum incarnari, quia lex justificare non poterat."

Ad b). *Nam* ob dictam causam *Deus* „Pater *filium suum* proprium, consubstantialem sibi et coaeternum" *mittens*, non quidem ut esset ubi non erat, quia *In mundo erat* ¹⁾; sed ut esset modo quo non erat in mundo, sc., visibiliter per carnem assumptam; et ideo hìc subditur: *in similitudinem carnis peccati*, i. e., habentem carnem veram, profecto non cum peccato conceptam, sed similem carni (nostrae) peccatrici in hoc quod erat passibilis.

Ad c). „Subdit duplicem effectum incarnationis, quorum primus est: remotio peccati, quam ponit dicens": *et de peccato* etc. Constructio autem et sensus sequens est: Nam *Deus* mittens *Filium suum*, *et idque de peccato*, i. e., ob, propter ²⁾ peccatum debellandum, abolendum, *damnavit peccatum in carne*, „i. e., debilitavit fomitem peccati in carne nostra" *¶. 3.*

„Secundum effectum ponit consequenter, dicens: *ut justificatio legis*, i. e., justitia quam lex promittebat, et quam ex lege aliqui sperabant", ast quam, ut talis, dare non poterat, *impleretur*, „i. e., perficeretur *in nobis, qui*" sc. non solum sumus in Christo Jesu, sed etiam *non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum* *¶. 4.*; „i. e., qui non sequimur concupiscentias carnis, sed instinctum Spiritus Sancti".

Manifesto his verbis ponit „*secundam* conditionem, ostendens quod ad hoc ut aliqui (adulti nempe) damnationem evitent, requiritur quod non secundum carnem ambulent". Id „probens inducit duos syllogismos.

Unum quidem *ex parte carnis*, qui est talis: Quicumque sequuntur prudentiam carnis, ducuntur ad mortem; sed quicumque sunt secundum carnem, sequuntur prudentiam carnis: ergo quicumque sunt secundum carnem, ducuntur ad mortem.

Alium syllogismum ponit *ex parte Spiritus*, qui est talis:

¹⁾ Ut dicitur *Joann. I. 10.*

²⁾ Graece: *καὶ περὶ ἀμαρτίας*. Praepositionem *περὶ*, de dictam interpretationem admittit, certum est. Exemplo sint *Joann. X. 33. I. Petri III. 18.*

Quicumque sequuntur prudentiam Spiritus, consequuntur vitam et pacem; sed quicumque sunt secundum Spiritum, sequuntur prudentiam Spiritus: ergo quicumque sunt secundum Spiritum, consequuntur vitam et pacem. Et sic patet quod illi qui non ambulant secundum carnem, sed secundum Spiritum, liberantur a lege peccati et mortis”.

Utriusque syllogismi ponit primo *minorem*; secundo *majorem*.

„Minorem *primi* syllogismi, dicens *¶. 5.*: *Qui enim secundum carnem sunt*, i. e., qui carni subduntur quasi ei subiecti, ea *quae carnis sunt*, *sapiunt*. Ac si dicat: habent sapientiam carnis. Sapere enim quae sunt carnis est approbare, et judicare bona esse quae sunt secundum carnem”.

Minorem *secundi*, dicens: *Qui vero secundum spiritum sunt*, i. e., qui Spiritum Sanctum sequuntur, et secundum eum ducuntur, ea *quae sunt spiritus sentiunt*, i. e., habent rectum sensum in rebus spiritualibus *¶. 5.*

Majorem *primi* syllogismi, dicens: *Nam prudentia carnis* etc. Ad cujus intellectum oportet scire quod *prudentia* est *recta ratio agibilium*, ut dicit Philosophus (in VI. *Ethic.*). Recta autem ratio agendorem unum praesupponit, et tria facit.

Praesupponit finem, qui est sicut principium in agendis, sicut et ratio speculativa praesupponit principia ex quibus demonstrat.

Facit tria: 1^o. recte consiliatur; 2^o. recte judicat de consiliatis; 3^o. recte et constanter praecipit quod consiliatum est.

Sic ergo ad *prudentiam carnis* requiritur quod aliquis praesupponat pro fine delectabile carnis, et quod consiliatur, et judicet, et praecipiat ea quae conveniunt ad hunc finem. Unde talis prudentia, *mors est*, i. e. causa mortis aeternae.

Majorem *secundi*, dicens: *prudentia autem spiritus, vita et pax ¶. 6.* Dicitur autem, secundum praedicta, *prudentia spiritus*, quando aliquis praesupposito fine spiritualis boni, consiliatur, et judicat, et praecipit quae ordinantur convenienter ad hunc finem. Unde talis prudentia est *vita*, i. e., causa vitae gratiae et gloriae, *et pax*, i. e., causa pacis”.

„Supposuerat Apostolus in praecedentibus quod prudentia carnis mors est, et hoc quidem nunc probat in abstracto”, et in concreto, sicque primum syllogismum perficit.

In abstracto, „hoc modo: Qui inimicatur Deo, incurrit mortem. Et hoc quia Deus vita nostra est ¹⁾. Sed prudentia, sive, sapientia carnis — *h. l.* namque hae voces idem valent — inimica est Deo: ergo prudentia carnis est causa mortis”. Itaque rationem dans cur ad mortem ducat, dicit *¶. 7.*: *Quoniam sapientia carnis inimica est Deo.* „Dicitur autem haec sapientia Deo inimica, quia contra legem Dei hominem inclinat”. Quod probat subdens: *legi enim Dei non est subjecta.* Hoc autem probat, dicens: *nec enim potest* legi Dei subjici. „Prudentia enim carnis, ut ex praedictis patet, vitium est quoddam hominis. Quamquam autem ille qui subjectus est vitio, possit liberari a vitio et subjici Deo; tamen ipsum vitium Deo subjici non potest, cum ipsum vitium sit aversio a Deo vel a lege Dei: sicut ille qui est niger potest fieri albus, sed ipsa nigredo numquam potest fieri alba”.

In concreto, „adaptat quod dixerat de prudentia carnis ad homines, quibus ea dominatur, dicens: *Qui autem in carne sunt*, i. e., qui concupiscentias carnis sequuntur per prudentiam carnis, quamdiu tales sunt, *Deo placere non possunt*” *¶. 8.*

Deinde secundum syllogismum absolvens ostendit, fideles a prudentia carnis alienos esse, sequi autem prudentiam spiritus, proindeque liberatum iri a morte corporali, et consequuturos vitam et pacem.

Imprimis autem propositionem, dein consequentia seu effectus hos declarat.

Quod ad propositionem attinet, *Vos autem*, inquit, utpote in baptismo per Spiritum Sanctum renati, *in carne*, „i. e., in vitiis carnis *non estis*, quasi secundum carnem viventes”, *sed in spiritu*, Spiritus Sancti ductum sequimini. „Apponit

¹⁾ *Deut. XXX. 20. Ipse est enim vita tua.*

conditionem, dicens": *si tamen spiritus Dei Patris, quem in baptismo accepistis, adhuc habitat in vobis „per charitatem”, atque adeo hanc per peccatum lethale non amiseritis.*

Ostendit hujus conditionis necessitatem, subjiciens: *Siquis autem Spiritum Christi, i. e., unum eundemque Spiritum Sanctum, quem statim dicebam Spiritum Dei Patris, non habet in se habitantem per charitatem, hic non est ejus* x. 9., i. e., hic non est vivum membrum Christi, hic non in spiritu est, sed in carne. Etenim, „sicut non est membrum corporis quod per spiritum corporis non vivificatur, ita non est membrum Christi, qui Spiritum Christi non habet”.

A contrario: *Si autem Christus in vobis est per Spiritum suum, a quo est indivulsus ob circumincessionem* ¹⁾, vi cujus, ad rem quod attinet, Apostolo idem est: quempiam *habere Spiritum Christi*, et *Christum* in quopiam *esse*; Si autem, inquam, sic Christus in vobis est: *corpus quidem mortuum est* „i. e., necessitati mortis addictum” est ceu poenalitati *propter peccatum originale, spiritus, anima vero vivit* „vita gratiae” *propter justificationem*, quam Spiritus Christi vobis impertitur x. 10.

Declarat 1^{um} effectum, sc., quod propter inhabitantem in nobis Spiritum Sanctum „liberamur in futuro a morte corporali, dicens x. 11.: *quod si Spiritus ejus, sc., Dei Patris”, qui suscitavit* ²⁾ *Jesum, ut homo est, a mortuis, habitat in vobis per charitatem: qui suscitavit Jesum Christum a mortuis, vivificabit et mortalia corpora vestra.* „Non dicit *mortua*, sed *mortalia*; quia in resurrectione non solum a corporibus vestris auferetur quod sint *mortua* x. 10., i. e., necessitatem mortis habentia, sed etiam quod sint *mortalia*, i. e., potentia mori, quale fuit corpus Adam ante peccatum. Nam post resurrectionem corpora nostra erunt penitus immortalia. Et hoc: *propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis*, i. e., propter dig-

¹⁾ Cfr. Dens, *Tract. de SS. Trinit.* n. 75. et S. Chrys. *Hom. XIII. in Ep. ad Rom.*, ad haec Apostoli verba.

²⁾ Cfr. Dens, *l. c.* n. 68. Nam suscitatio ista *per appropriationem* Patri adscribitur.

nitatem quam corpora vestra habent, eo quod fuerunt receptacula Spiritus Sancti ¹⁾. Illi vero quorum membra non fuerunt templum Spiritus (Sancti), resurgent, sed habebunt corpora passibilia.”

„Concludit corollarium ex dictis, ejusque rationem assignat”, in hunc modum procedens: „Dictum est quod per Spiritum Sanctum multa bona nobis proveniunt, et quod ex prudentia carnis sequitur mors: *Ergo fratres debitores sumus Spiritui Sancto propter beneficia ab Eo recepta, ut vivamus secundum spiritum*”, non autem debitores sumus *carni, ut secundum carnem vivamus* §. 12. Si enim secundum carnem vixeritis „sequendo concupiscentias carnis”, moriemini morte culpae in praesenti, et morte damnationis in futuro: si autem spiritu, i. e., per Spiritum *facta carnis*, i. e., opera quae ex concupiscentia carnis proveniunt *mortificaveritis*, *vivetis* vita gratiae in praesenti, et vita gloriae in futuro §. 13.

Declarat 2^{um} effectum, sc., quod per Spiritum Sanctum dabitur nobis vita gloriae, ut qui Spiritum filiorum, non servorum accepimus, adeoque sumus heredes Dei, coheredes autem Christi: *si tamen compatimur, ut et conglorificemur*.

Effectum hunc declarans hoc modo argumentatur: *Quicumque enim* ab inhabitante in se *spiritu Dei aguntur* ita, ut Ejusdem internae illustrationi et directioni intellectus, necnon motioni voluntatis libere ipsi respondeant, *ii sunt filii Dei spirituales*, adoptivi §. 14. Qui autem sunt tales filii Dei, et heredes erunt Dei, sc., vitae Ejus aeternum beatae. Ergo quicumque Spiritu Dei aguntur, erunt heredes Dei Ejusque vitae aeternum beatae. Ergo nominatim vos *vivetis*, si spiritu *facta carnis mortificaveritis*; nam hoc ipsum indicium est, vos agi a Spiritu Dei.

Quod autem Christiani sunt tales filii Dei, hic veluti per transennam „probat tripliciter”.

¹⁾ I. ad Cor. VI. 19. *An nescitis quoniam membra vestra, templum sunt Spiritus Sancti, qui in vobis est, quem habetis a Deo, et non estis vestri?*

a). „Ex distinctione donorum Spiritus Sancti”, sub veteri et sub nova lege. *Non enim*, inquit, cum novam legem amplexi estis in Christo per baptismum renati, *accepistis iterum*, „sicut in veteri lege fuit, *spiritum servitutis in timore poenarum*”, *sed tunc accepistis spiritum* „charitatis, qui est spiritus adoptionis filiorum, i. e., per quem adoptamur in filios Dei”.

b). „Ex confessione nostra”; quippe qui ex affectu filialis amoris, quem in nobis spiritus adoptionis efficit, profitemur nos Patrem habere Deum. Ideo addit: *in quo spiritu clamamus* non tam sono vocis, quam intentione cordis tanta ut propter sui magnitudinem, etiam cum in voces non erumpit, merito dicatur clamor tacens: *Abba*, quod est nomen hebraeum, latine et graece significans: *Pater* §. 15.

c). „Ex testimonio Spiritus Sancti. *Ipse enim Spiritus testimonium reddit* non quidem exteriore voce ad aures hominum ¹⁾, sed per effectum amoris filialis, quem in nobis facit. Et ideo dicit quod *testimonium reddit* non auribus, sed *spiritui nostro quod sumus filii Dei*” §. 16.

Prosequens supra §. 14. incoeptam argumentationem, „ostendit quod filiis (ex jure Romano) etiam adoptivis, debetur hereditas, et quae sit ista hereditas, dicens”: *Si autem filii sumus, et heredes erimus: heredes quidem Dei Patris.*

Ad hujus loci evidentiam, animadvertite imprimis hereditatis naturam et *objectum*. Atqui, „dicitur aliquis heres alicujus existere, qui principalia ejus bona percipit seu adipiscitur, non autem qui aliqua minuscula recipit ²⁾. Bonum autem principale quo Deus dives est, est ipsemet. Est enim dives per seipsum, et non per aliquid aliud, quia extrinsecorum bonorum non indiget, ut dicitur *Ps. XV. 2.* Unde *ipsum Deum* adipiscuntur filii Dei pro hereditate. Unde *ibid.* §. 4. dicitur: *Dominus pars hereditatis meae.* Et *Threni, III. 24.* *Pars mea Dominus, dicit anima mea*”.

¹⁾ „Sicut Pater protestatus est de Filio suo”, *Matth. III. 17.*

²⁾ „Sicut legitur *Gen. XXV. 5. 6.* *Deditque Abraham cuncta quae possederat, Isaac; filiis autem concubinarum largitus est munera, et separavit eos ab Isaac filio suo.*

Subdit: *coheredes autem Christi*, „quia ipse, cum sit principalis filius a quo nos filiationem participamus, ita — etiam ut homo — est principalis heres, cui in hereditate conjungimur”.

Demum conditionem addit sub qua licebit nobis hereditatem Dei Patris adire, et fieri coheredes Christi; et per eam conditionem simul causam reddit quare nobis adhuc in corpore hoc mortali degentibus immortalis vita gloriosa differtur. Oportuit enim ipsum Christum, qui est principalis heres, pati, et ita intrare in gloriam *suam*. „Non autem nos faciliori modo debemus hereditatem (alienam) adipisci. Et ideo nos etiam oportet per multas tribulationes introire in regnum Dei. Unde dicit: *si tamen compatimur*, i. e., simul cum Christo patienter sustinemus tribulationes hujus mundi, *ut et cum Christo glorificemur*” $\S$. 17.

Ad II. *Adhortatio ad patiendum cum Christo, ut et conglorificemur*.

„Quia posset aliquis dicere, onerosam esse hereditatem hujusmodi, ad quam non potest nisi per tolerantiam passionum perveniri, ideo hic” veluti agglomerat christianae patientiae *motiva*, quae ex proxime quidem praemissa sententia sunt:

1^o. *Pati* certe adultis est *necessaria conditio adeundi hereditatem*: SI TAMEN COMPATIMUR.

2^o. *Exemplum ipsius Christi*: Si tamen COMPATIMUR.

3^o. *Consortio gloriae Christi* sane longe maximae, et omnibus bonis quam maxime exoptatae: *Ut et conglorificemur*. — Porro ex subsequentibus versiculis:

4^o. „*Excellentia futurae gloriae ad passiones praesentis temporis*. Dictum est quod oportet nos pati ut et glorificemur; nec debemus refugere passiones, ut gloriam habeamus. *Existimo enim* ego, qui utrumque expertus sum — utpote qui abundanter passiones sustinui ¹⁾ et etiam futurae gloriae contem-

¹⁾ Secundum illud II. ad Cor. XI. 23. „*In laboribus et carceribus abundantius*”.

plator fui ¹⁾ — ego idem, inquam, hoc existimo, *quod non sint condignae passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis*” ꝥ. 18. „Ubi — si in sensu morali magis quam litterali cum s. Thoma verba singula sumpseris — quatuor ponit ad ostendendum excellentiam illius gloriae.

a). Designat ejus *aeternitatem*, cum dicit: *ad futuram*, sc., post hoc tempus; nihil autem est post hoc tempus, nisi aeternitas. Unde illa gloria excedit passiones hujus temporis, sicut aeternum temporale. II. *ad Cor.* IV. 17. *Id enim, quod in praesenti est momentaneum et leve tribulationis nostrae supra modum in sublimitate aeternum gloriae pondus operatur in nobis.*

b). *Dignitatem*, cum dicit: *Gloriam*, quae claritatem quamdam dignitatis insinuat. Ps. CXLIX. ꝥ. 5. *Exultabunt sancti in gloria.*

c). *Manifestationem*, cum dicit: *Quae revelabitur*. Nunc enim gloriam quidem habent sancti, sed occultatam in conscientia, II. *ad Cor.* I. 12. *Gloria nostra haec est, testimonium conscientiae nostrae.* Tunc autem gloria illa in conspectu omnium revelabitur, et bonorum et malorum, de quibus dicitur Sap. V. 2. *Mirabuntur in subitatione insperatae salutis.*

d). *Veritatem*, cum dicit: *In nobis*. Gloria enim hujus mundi vana est (et fallax): quia est in his quae sunt extra hominem, puta in apparatu divitiarum et in opinione hominum. Ps. XLVIII. 6. *In multitudine divitiarum suarum gloriantur.* Sed illa gloria erit de eo quod est intra hominem, secundum illud Luc. XVII. 21. *Regnum Dei intra vos est.* Sic igitur passiones hujus temporis, si secundum se considerentur, multum deficiunt a quantitate hujus gloriae. Sed si considerentur hujusmodi passiones in quantum eas aliquis voluntarie sustinet propter Deum ex charitate quam in nobis Spiritus facit, sic ex condigno per hujusmodi passiones homo meretur

¹⁾ Ibid. XII. 4. „*Raptus in paradisum, audiivi arcana verba, quae non licet homini loqui*”.

vitam aeternam. Nam Spiritus Sanctus est fons, cujus aquae, i. e., effectus saliunt in vitam aeternam. cfr. *Joan.* IV. 14".

5°. *Certitudo futuri praemii.* Quod enim incomparabilis illa gloria (de qua *¶* 18. dixerat) certo in Dei filios conferetur, hic probat:

a). Ex eo quod omnis creatura irrationalis quoque (quam hic per prosopopaeiam tamquam personam sistit, et agentem inducit) futuram gloriam, quae in filiis Dei revelabitur, avide constanterque expectat. Omnis autem creatura illam glorificationem tam ardentem expectat, quia *vanitati*, i. e., mutabilitati, corruptioni, ceterisque defectibus, qui consequuntur mutabilitatem, *subjecta est non volens*, non sua sponte, *sed propter* ordinationem Dei, *qui eam* expositae vanitati ob peccatum proto-parentis *subjecit* ad tempus, sc., *in spe* liberationis ab ista servitute.

Dico: *in spe* liberationis: *Quia et ipsa* quoque creatura irrationalis *liberabitur ab illa servitute corruptionis*, „i. e., mutabilitatis; quia in qualibet mutatione est aliqua corruptio, ut Augustinus dicit, et etiam Philosophus ¹⁾; et hoc: *in libertatem gloriae filiorum Dei*, quia hoc etiam libertati gloriae filiorum Dei congruit; ut sicut ipsi sunt innovati, ita etiam eorum habitatio innovetur". Quo ultimùm spectat illud *Isaiae* LXV. 17. „*Ecce ego creo coelos novos, et terram novam, et non erunt in memoria priora*, i. e., prior mutabilitas creaturae" ²⁾. Et enim *scimus quod omnis creatura* inde a lapsu proto-parentis in deteriore statum conversa *usque adhuc*, ad praesens usque tempus *ingemiscit*, utpote nolens huic statui subjecta, et *parturit* et expectat avideque cupit ab onere isto servitutis liberari, et in statum pristinum restitui. Dico: *in statum* PRISTINUM restitui. Manente namque substantia, cupit melioribus formis iterum indui, quae conditioni suae pristinae, aequae ac conditioni innovatae filiorum Dei congruant *¶* 19.-22.

¹⁾ In VIII. *Physic.*, cap. XIII.

²⁾ cfr. *Ibid.* LXVI. 22.; II. *Pet.* III. 13; *Apoc.* XXI. 1.

b). Ex desiderio, quo etiam ipsimet, quotquot sunt veri christifideles, cum gemitu expectant adoptionem perfectam filiorum Dei, atque adeo redemptionem etiam corporis sui a servitute corruptionis. Hoc namque sensu accipiendum videtur quod dicit *ŷ. 23. Non solum autem illa* universa irrationalis creatura expectat gloriam filiorum Dei, *sed et nos ipsi*, i. e., certo quidem nos Apostoli, at non nos Apostoli soli ¹⁾, sed universim omnes nos qui credimus, tametsi *primicias*, i. e., primordia, priorem partem redemptionis, verbo: donum justificationis *spiritus* sancti jam habentes, tamen *et ipsi intra nos* „interiori cordis affectu” *gemimus*, cum dolore ferimus dilationem rei tanto cum desiderio expectatae; nempe, *adoptionem filiorum Dei* completam expectantes. „Inchoata enim est hujusmodi adoptio per Spiritum Sanctum justificantem animam (supra *ŷ. 15.*). Consummabitur autem per ipsius corporis glorificationem: unde subdit: *redemptionem corporis nostri*, ut, sc., sicut spiritus noster redemptus est a peccato, ita corpus nostrum redimatur a corruptione et morte” *ŷ. 23.*

6°. *Natura spei christianae*, quae quum sit expectatio futuri boni, hoc patienter expectare debet.

Quod dixerat: completionem adoptionis, *redemptionem corporis nostri* expectamus, probat tali ratione:

„Spes est de his quae non praesentialiter videntur, sed in futuro expectantur. Sed nos sumus salvi facti per spem. Ergo expectamus in futurum complementum salutis.

a). Ponit *minorem* dicens: *Spe enim* (nondum autem jam complete ipsa re) nos Apostoli et ceteri fideles *salvi facti sumus*.

b). *Majorem. Spes autem*, quae videtur, i. e., (per metonymiam) res sperata quae videtur quasi praesentialiter habitata, *non est spes*, i. e., non est expectatio futuri, non est res sperata, sed habitata.

¹⁾ Salva reverentia s. Thomae debita, qui hunc locum ita exponit ut B. Paulus hic loquutus fuerit in persona Apostolorum *tantum*, facimus cum s. Chrys., *Hom. XIV. in h. epist.*; Augustino, *Expositio quarumd. propositionum ex ep. s. Pauli ad Rom. c. 53.*; aliis.

c). *Probationem majoris*, dicens: *Nam quod videt, jam habet quis, quid, cur illud in futurum sperat?* ¶. 24.

d). *Conclusionem*. *Si autem bonum quod non videmus, nondum habemus, speramus*, profecto consequitur quod illud *per patientiam*, *patienter expectamus* ¶. 25.", sicque implemus conditionem, supra ¶. 17. positam, sub qua licebit sperata Christi gloria et felicitate potiri.

7°. *Praesens Spiritus Sancti auxilium et inspiratio pro postulandis utilibus* ¶. 26. 27.

Nexus orationis ex S. Thoma sequens est. „Dictum est (¶. 11.) quod per Spiritum Sanctum vivificabuntur nostra mortalia corpora, quando auferetur a nobis nostra infirmitas"; sive, quando complebitur nostra adoptio filiorum Dei, redemptio corporis nostri, quam expectamus ¶. 23. „*Similiter autem et in statu hujus vitae, in quo adhuc infirmitati subjicimur, Spiritus* (non quidem totaliter tollit, sed tamen) *adjuvat infirmitatem nostram*. Manifestat quod dixerat. Et a). ostendit necessitatem auxilii Spiritus, quod pertinet ad infirmitatem praesentis vitae.

b). Ostendit modum auxilii

c). efficaciam auxilii".

a). *Necessitatem*. „Recte dico quod *Spiritus adjuvat infirmitatem nostram: nam in hoc ipso patimur infirmitatem, quod*" in tribulatione positi, *nescimus quid* „in speciali" *oremus, sicut oportet*, i. e., sicut convenit divinae voluntati, et adeo verae nostrae felicitati.

b). *Modum*, cum dicit: *Sed*, quia exposito sensu nos ipsi id nescimus, *adjuvans infirmitatem nostram ipse Spiritus Sanctus postulat*, „i. e., postulantes nos facit, in quantum in nobis recta desideria causat", ejusmodi quae „non possunt esse nisi nobis utilia; et ideo subdit: *pro nobis*. Ejus autem, quod multum desideramus et desideranter petimus, dilationem cum dolore et gemitibus patimur; et ideo subdit: *gemitibus*, quos sc. in corde nostro causat, in quantum sc. nos facit coelestia

desiderare, quae differuntur animae. Dicit autem: gemitibus *inenarrabilibus* *¶*. 26., *aut*, quia sunt propter rem inenarrabilem, sc. coelestem gloriam; *aut*, quia ipsi motus cordis sufficienter enarrari non possunt, secundum quod a Spiritu Sancto procedunt”.

c). „*Efficaciam*, dicens: *Qui autem scrutatur corda*, i. e., Deus, cui proprium est corda scrutari, non quod inquirendo occulta cordis cognoscat, sed quia manifeste scit ea quae in corde latent, *scit*, i. e., approbat *quid desideret Spiritus*, i. e., quid desiderare nos faciat. Ideo autem desideria, quae in sanctis facit Spiritus Sanctus, sunt Deo accepta; *quia postulat pro sanctis*, i. e., postulare eos (sc., veros christianos) facit *secundum Deum*, i. e., quod convenit divino beneplacito” *¶*. 27.

8^o. *Cognitio certa quod Deus providus omnia disponit in bonum diligentium se* *¶*. 28.-30.

Scimus autem ¹⁾ *quoniam*, quod *omnia* „mala poenalia”, adversa *cooperantur*, una cum ceteris salutis subsidiis operantur in bonum supremum, ad salutem aeternam *diligentibus Deum*, iis, inquam, *qui secundum propositum*, aeternum, gratuitumque Dei decretum *vocati sunt sancti* ²⁾, sc., ad Christi fidem et gratiam, huicque vocationi re ipsa obsecuti sunt ³⁾ *¶*. 28.

Nulla igitur adversa iis timenda sunt, quia Deus ea quoque mittit et permittit ad bonum ipsorum. Hanc plenam consolationis doctrinam sequentibus versibus probat et declarat tali ratione: Nihil nullusque potest nocere his quos Deus promovet. Atqui Deus vocatos sui dilectores promovet. Ergo nihil potest his nocere, sed omnia cedunt iis in bonum.

¹⁾ *Autem*, graece *ὅτι*, hic est particula *transeuntis* ad novum argumentum movens ad compatiendum cum Christo.

²⁾ Vox „*sancti*” quae in Vulgata, et penes aliquot Patres latinos legitur, in textu graeco non extat. Quum autem *Sancti* in libris N. T. intelligantur „veri christiani”, sensus illa voce addita vel dempta nihil mutatur. Cfr. Card. Franzelin, *Tract. de Deo uno sec. naturam*, Th. LXVI. n. 4.

³⁾ Id ipsa vox „*propositum*” hic connotat.

Probat *minorem* declarando terminum ad, et finem ob quem Deus eos promovet. Primo autem proponit ea quae ad hanc promotionem sunt *ab aeterno*; secundo, quae *in tempore*.

Quod attinet ad actus Dei *aeternos*, sc., praescientiam et praedestinationem, dicit: *Nam quos* ut tales, nempe ut vocatos et dilectores, ab aeterno *praescivit* praescientia utique benevola et practica, eos, hac supposita praescientia, ab aeterno etiam *praedestinavit conformes fieri imaginis Filii sui*; verbo: ad conformitatem cum Filio suo, eamque in hac quidem vita *laboriosam*; ut nempe hîc Christo *compatiantur*, instar Christi patientis adversa tolerant; hacque ratione perveniant ad conformitatem *gloriosam*, quae hîc jam inchoatur per gratiam, sed illîc consummabitur per gloriam, ut adeo *conglorificatio* in coelis sit ultimus promotionis istius terminus. Ejusdem autem finis ex parte Christi est: *ut sit ipse primogenitus in multis fratribus* x̄. 29., i. e., ut idem ipse, qui per generationem aeternam est unigenitus Dei Filius, ut Deus-homo inter multos fratres adoptivos, gloriae suae coheredes, primatum teneat.

Posthac exponit quid Deus ad exequendum memoratum praedestinationis suae decretum *in tempore* praestet, dicens: *Quos autem ab aeterno praedestinavit conformes fieri imagini Filii sui, hos in tempore et vocavit* efficaciter ad fidem et gratiam Christi: *et quos ita vocavit, hos et in fide justificavit: quos autem justificavit, illos et glorificavit* x̄. 30., in hac vita per gratiam, quae ex se, et ex intentione Dei ducit ad conglorificationem completam in altera vita. Itaque eatenus ponit *praeteritum pro futuro*, VEL propter certitudinem futuri, quantum res pendet ex ipsa gratia justificationis et ex intentione Dei; VEL, quia quod in nobis est futurum, in aliis jam est completum.

9^o. *Immunitas a quovis, qui et quod saluti revera nocere posset* x̄. 31.-34.

Hoc declarat manifestans *majorem*, sc. quod promotis a Deo nihil, nullusque potest nocere.

Imprimis „ostendit quod non possunt pati detrimentum *per malum poenae*, quod est duplex. Unum quidem consistit in illatione malorum, aliud in subtractione bonorum”.

Utrumque singillatim evincit. Circa primum quaerit: *Quid ergo*, aspicientes *ad haec* beneficia, divinitus nobis collata, *dicemus?* nisi hoc quod sequitur: *si* ita ut dictum est *ƴ. 29. 30.*, *Deus pro nobis* est, *quis* aut quid *contra nos* „esse poterit efficaciter”, nobisve aliquod veri nominis malum inferre, verbo: nobis revera nocere? Nihil, nullusque. Ergo jam quoad primum malum poenae vere affirmavi (*ƴ. 28.*), quod diligentibus Deum omnia quaecumque sint mala, sive ab homine, sive a daemone illata, quum haec inferri nobis non possint nisi ipsius Dei permissu, cooperantur in bonum.

Et idem dicendum de altero malo poenae, nempe, quod promoti a Deo „non possunt pati detrimentum ex subtractione bonorum”. Enimvero, Deus, *qui* „non solum alios sanctos pro salute hominum tribulationi exposuit ¹⁾, sed” *etiam proprio*, „i. e., non adoptato, ut haeretici mentiuntur, sed naturali et coaeterno” *Filio suo non pepercit* a passione poenae, *nostris* peccatis debitae („Nam culpa in Eo non fuit, cui parci potuisset”); *sed pro nobis omnibus*, i. e., pro nostra omnium expiatione, „in mortem *tradidit illum*, in quo omnia existunt sicut in primordiali et praeoperativa causa. Unde Eo tradito nobis, omnia sunt data nobis”; proindeque nihil vere boni nobis subtrahetur, a Deo negabitur. Unde subdit: *quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit?* *ƴ. 32.* Quasi dicat: Procul dubio igitur Deus etiam una cum illo proprio Filio suo „nobis dato”, quin etiam pro nobis neci tradito, omnia nobis donavit, „ut sc. omnia cedant in bonum nostrum: superiora quidem, sc. divinae Personae, ad fruendum; rationales spiritus ad convivendum; omnia inferiora ad utendum, non solum prospera, sed etiam adversa” ²⁾. Unde ite-

¹⁾ Secundum illud II. *ad Cor.* I. 6.: *Cum tribulamur pro vestra exhortatione et salute.*

²⁾ cfr. I. *ad Cor.* III. 23.

rum patet quod *diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.*

„Postquam ostendit quod sancti, quos Deus promovet, nullum detrimentum pati possunt quasi a malo poenae, hinc ostendit quod nullum detrimentum pati possunt quasi a malo culpaee”.

Propter culpam autem quis laedi potest a duobus: „primo quidem ab accusatore; secundo, a iudice condemnante”. Sed neuter potest praecedentis culpaee intuitu nocere a Deo electis et iustificatis.

Quod declarans, „primo ostendit quod nulla accusatio possit esse sanctis Dei nociva, et hoc:

a). Ratione divinae electionis. Qui enim aliquem elegit, ex hoc ipso eum approbare videtur. Qui autem accusat, improbat eum quem accusat. Non autem valet alicujus accusatio contra Dei approbationem.” Et ideo dicit: *Quis accusabit*, sc., efficaciter *adversus electos Dei?* i. e., interprete Cornelio a Lapide ¹⁾, adversus eos, qui a Deo electi sunt ad fidem et gratiam Christianismi; aliis verbis: adversus veri nominis christianos.

b). Ratione divinae justificationis; „quod quidem beneficium praemittit, dicens: *Deus* sc. est, *qui iustificat* quos vocavit x. 33. Condemnatio autem contra injustos locum habet. *Quis est ergo qui condemnet* iustificatos a Deo?”

„Deinde excludit quamdam obviationem. Posset aliquis timere ne a Christo Jesu accusaretur tamquam transgressor mandati ipsius Christi, sicut et de Moyse Dominus dicit ²⁾: *Est qui accusat vos Moyses, in quo vos speratis.* Et quod etiam ab Ipso condemnaretur, eo quod Ipse est constitutus a Deo iudex vivorum et mortuorum ³⁾. Et ideo dicit: *Christus Jesus*; quasi diceret: Numquid Christus Jesus accusabit adversus electos Dei, vel etiam eos condemnabit? Et ostendit quod non, quia etiam Ipse secundum humanitatem suam magna beneficia sanctis confert, sicut et secundum suam divinitatem.

¹⁾ Ad h. l.

²⁾ Joan. V. 45.

³⁾ Act. X. 42.

Et ponit quatuor humanitatis ipsius beneficia.

Primo quidem, mortem, cum dicit: *qui mortuus est*, sc., pro nostra salute.

Secundo, resurrectionem, per quam nos vivificat, et nunc vita spirituali, et tandem vita corporali. Unde subdit: *immo qui et resurrexit* propter justificationem nostram ¹⁾. Addit autem: *immo* ²⁾, quia (Christus ad praesens Apostoli institutum) potius est commemorandus ex virtute resurrectionis, quam ex infirmitate passionis. *Nam etsi crucifixus est ex infirmitate: sed vivit ex virtute Dei* ³⁾.

Tertio, ipsam Patris consessionem, cum dicit: *qui est ad dexteram Dei*, i. e., in aequalitate Dei Patris secundum naturam divinam, et in potioribus bonis ejus secundum naturam humanam. Et hoc etiam est ad gloriam nostram, quia, ut dicitur *ad Ephes.* ⁴⁾: *Nos et consedere fecit in coelestibus in Christo Jesu*. In quantum enim nos membra ejus sumus, nos in ipso Deo Patri consedemus ⁵⁾.

Quarto, interpellationem ejus, cum dicit: *qui etiam interpellat pro nobis*, quasi advocatus noster existens *ŷ.* 34. Atqui ad officium advocati pertinet non quod accuset vel condemnet, sed magis accusatorem repellat et condemnationem impediat. Dicitur autem etiam nunc in coelis ad dexteram Dei sedens pro nobis interpellare dupliciter. Uno modo, sanctissimae animae suae desiderium, quod de salute nostra habuit, exprimendo. Nunc enim ejus interpellatio pro nobis est voluntas ipsius de nostra salute. Alio modo, humanitatem pro nobis assumptam, et mysteria in ea celebrata conspectui paterno repraesentando. *Introivit. . in ipsum coelum, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis* ⁶⁾.

¹⁾ Supra IV. 25.

²⁾ Graece: *μᾶλλον ὅτι* formula est *se corrigentis*. Ita cum s. Thoma III. Beelen ad *h. l.*, insuper adnotans: „Magna quaedam emphasis est in repetito illo *ὅτι καὶ, qui et*”.

³⁾ II. ad Cor. XIII. 4.

⁴⁾ cap. II. 6.

⁵⁾ cfr. *Apoc.* III. 21.

⁶⁾ *Ad Hebr.* IX. 24. Ceterum cfr. *Summa Theol.* part. III. Q. XXI. art.

10°. *Certa confidentia quod nihil nos separabit a charitate Christi* ꝯ. 35.-39.

Quod ut pateat, „infert conclusionem ex dictis. Et quia haec conclusio quasi incredibilis videtur inexpertis, proponit eam per modum quaestionis”.

Circa quam imprimis notandum: Quo modo *charitas* CHRISTI ꝯ. 35. sit accipienda? sc. An ut genitivus *objecti*, an *subjecti*? Adeoque, an intelligenda sit nostra justificatorum charitas erga Christum; an charitas Christi erga nos?

Atqui hac in re Interpretes inter se discrepant.

a). Non pauci, nominatimque s. Thomas, intelligunt de charitate, *qua nos Christum diligimus* et proximum, hancque interpretationem Cornelius a Lapide hoc potissimo, ni fallor, argumento tuetur, quod omnia quae ab Apostolo recensentur: *angustia, fames* etc. tamquam quae a charitate Christi separare possint, dumtaxat *homines* afficiant, *horumque* quidem charitatem erga Christum, non autem Christi charitatem erga illos impedire ex sese valeant. „Nec enim — verba sunt Cornelii — recte dicitur, quod angustia, fames, nuditas, gladius charitatem, quae in Deo est, separet a nobis aut separare possit; de nostra autem charitate optime dicitur: nec fames, nec gladius me separabit ab amore Christi; haec omnia superabo amore Christi”. Haec ille. Angustius, ut reor, vel inde id argumentum premi potuisset, quod quae nobis Christi causâ perferenda obvenire possunt mala, utputa fames etc. ex sese adeo non sunt nata Christi erga nos charitatem impedire, ut contra hanc potius augere suapte natura debeant.

b). Alii, iique neque pauci, neque infimi nominis commentatores, utputa Card. Cajetanus, Toletus, Natalis Alex., Ill. Beelen, cl. Lipman censent, Apostolum loqui de charitate *Christi erga nos*; quem sensum contexta oratio ꝯ. 37. et 39.

I., et *Comment. in ep. ad Hebr.* cap. VII. v. 25. *Lect.* IV., ex quo verba supra addita deprompta sunt, necnon Card. Franzelin, *Tract. de Verbo incarnato*, Th. LI. praecipue n. III.

perspicue docet. Nam post enumerata gravissima aliquot mala quae justificatis Christi causâ accidere possint, statim addit *¶. 37.*, eosdem de illis omnibus plus quam triumphare propter vel per eum, *qui dilexit eos* (non dixit propter vel per eum, *quem diligunt*), h. e., per Christum eis opitulantem. Insuper ipsam hujus loci sententiam repetit *¶. 39.*, dicens: nulla *creatura poterit nos separare a charitate Dei*, QUAE EST IN C. J. D. N., i. e., cujus amoris documentum est in C. J., ut qui merito mortis suae hunc *Dei erga nos amorem* nobis conciliavit. Atque de hac Dei erga nos charitate versum 39. interpretati quoque sunt s. Athanasius, et Ambrosius, quorum testimonia profert Ill. Beelen ad *h. l.* — Haec expositio Estio „est valde probabilis”, Gabrieli Vazquez „placet ut recte respondeat contextui”. Cl. Paulo Drach videtur priori praeferenda; cl. I. M. Guillemon ¹⁾ probabilior est.

c). Alii consilio neutri parti acerbo rem hanc expediunt, opinantes, utramque sententiam verum dicere, adeoque neutri *exclusive* standum, sed utramque conjungendam esse ita, ut h. l. *charitas Christi* intelligatur *directe* quidem charitas CHRISTI *erga nos*, sed quatenus in cordibus nostris diffusa est per Spiritum Sanctum (V. 5.); sive, quatenus vicissim nos charitate erga se inflammavit; ut proin *indirecte* simul *nostra erga Christum* charitas connotetur. Ita Dr. Aug. Bisping ²⁾. Nec male, ut videtur. Ceu ratio mediae hujus sententiae a cl. J. A. van Steenkiste ³⁾ affertur, „tum quia una (charitas) ab altera separari nequit; tum quia Apostolus toto hoc capite ostendere conatur, salutem aeternam firmiter a nobis sperari posse, propterea quod nemo valeat nos a via salutis impedire, neque gratiam sanctificantem et nostram erga Deum charitatem auferre”, nisi *nosmetipsi*. Utrobique enim, sc., tam in prima quam in secunda opinione, ex analogia fidei ea conditio sub-

¹⁾ Prêtre de Saint-Sulpice, *Clef des épit. de s. Paul.*

²⁾ Prof. in Academ. Monaster. *Der Brief an die Römer*, ad *h. l.*

³⁾ S. Script. Prof. in Sem. Brugensi, *s. Pauli Eplae breviter explicatae.*

intelligenda est: nisi nos propria voluntate per peccatum mortale a Dei charitate defecerimus. Fide namque certum est, charitatem viae quantumvis perfectam amitti posse, nisi interveniat speciale privilegium, quale habuisse D. Virginem tenet Ecclesia ¹⁾. „Similiter de perseverantiae munere . . . — ut habet Concilium Tridentinum ²⁾ — nemo (nisi ex speciali revelatione) sibi certi aliquid absoluta certitudine polliceatur, tametsi in Dei auxilio firmissimam spem collocare et reponere omnes debent”. „Ex eo — ita addit laudatus Prof. Brugen- sis ³⁾ — quod incerta sit perseverantia finalis, non licet excludere eum sensum, qui charitatem etiam nostram erga Deum intelligit; quamvis enim nemo valeat hanc invitis nobis adimere, possumus tamen ipsi nos eam per pravam voluntatem abjicere. Nulla creatura, inquit s. Bernardus cit. apud A. Lap., a charitate Dei separare nos potest, sed sola propria voluntas id potest”. — His habitis, sensus sit.

Ergo cum tot et tanta tamque efficacia divinitus nobis collata sint beneficia, Ergo, inquam, quis aut quid nos separare poterit a charitate Christi, qua Christus nos diligit, quaque inflammati vicissim nos Christum diligimus? An tribulatio, „exterior”? an angustia, „interior” anxietas cordis, dum sc. aliquis non videt quo divertat, vel quomodo evadat”? an fames? an nuditas? i. e., an subtractus cibus vel vestitus? an periculum imminens? an persecutio, sive pressius, sive latius sumpta, „pro inflictione cujuslibet nocimenti”? an gladius, ipsa mors intentata aut illata? §. 35. Sicut scriptum est Psalmo XLIII. 22., pios Dei cultores hujusmodi mala passos, et passuros esse. Quia propter te, Tui causa, Domine, (martyrem enim non facit poena, sed causa), sc., propter confessionem nominis tui, cultumque tuum mortificamur, „morti tradimur” tota die veluti perpetuo nunc hi nunc illi: aestimati sumus a per-

¹⁾ Ita Dens, *De virt. charit.* n. 123.

²⁾ Sess. VI. *De Justific.*, cap. XII. XIII. cfr. can. XV.-XVII., et XXII. XXIII. XXVII.

³⁾ *L. c.* ad §. 39.

secutoribus nostris *sicut oves occisionis*, occisioni, mactationi destinatae *¶. 36. Sed in his omnibus* malis, enumeratis *¶. 35.*, *superamus*, graece ὑπερνικῶμεν, plus quam vincimus *propter eum, qui dilexit nos ¶. 37.*, i. e., „non nostra virtute, sed per auxilium Christi, qui dilexit nos, (et) propter affectum quem ad eum habemus, quoniam ipse prior dilexit nos” ¹⁾.

Denique proxime dicta confirmat, dicens: *Certus sum enim quia*, quod *neque mors*, „quae est praecipuum inter terribilia, *neque vita*, quae est praecipuum inter appetibilia, *neque angeli*, *neque principatus*, *neque virtutes*. Potest autem hoc intelligi dupliciter. Uno modo, de *malis* angelis, qui contra sanctos decertant ²⁾. — Alio modo, de *bonis* angelis, (ratiocinando *ab impossibili*). Etiam ea quae sunt impossibilia, verbi gratia, fieri posse dixit, magis quam se ab amore Christi sejungi ³⁾; *neque instantia*, i. e., praesentia, sive dolorem, sive delectationem inferant”, *neque futura* timenda aut desideranda, *neque fortitudo ¶. 38.*, *neque altitudo*, *neque profundum*. Obscurum est, quid rerum Apostolus his verbis significare voluerit. Ex variis atque variis Angelici Doctoris expositionibus, omni salvo meliori, mihi sequens arridet: *neque fortitudo* cogentis, *neque altitudo* auctoritatis, *neque seductoris profundum* astutiae; verbo: *neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei* erga nos, et proin nostra erga Deum, *quae est in Christo Jesu Domino nostro ¶. 39.*, „quia, sc., per Eum data est nobis in quantum Spiritum Sanctum

¹⁾ Sic varians lectio graeca: διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος, — et διὰ τὸν ἀγαπήσαντα ἡμᾶς, utraque redditur.

²⁾ Unde dicitur *ad Ephes. VI. 11. 12.*: Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus *insidias diaboli*. Quoniam non est nobis *colluctatio adversus carnem et sanguinem*: sed *adversus principes*, et *polestates*, *adversus mundi rectores tenebrarum harum*, *contra spiritualia nequitiae*, *in coelestibus*.

³⁾ Simile est quod dicitur *ad Gal. I. 8.* *Sed licet nos, aut Angelus de coelo evangelizet vobis praeterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit.*

nobis dedit", aliaque tam eximia charitatis suae signa nobis exhibuit, hisque vicissim cor nostrum sui amore accendit ita, ut nihil eam extinguere possit.

Nota pro doctrina 1^o. dogmatica.

Ex *ŷ*. 9. probatur

a). Amitti posse gratiam sanctificantem, quam Spiritus Sanctus in justificatione impertitur. *Vos autem in carne non estis, sed in spiritu: SI TAMEN spiritus Dei HABITAT IN VOBIS.* Difficultas autem quae contra hanc fidei veritatem movetur ex *ŷ*. 38. 39., variis modis solvitur penes Dens, *De virtute charit.* n. 123. Obj. II. Ex nostra sententia, optima videtur ea solutio quae ex s. Bernardo data fuit in notatis ad *ŷ*. 35., et cujus summa est: Nulla creatura a charitate Dei separare nos potest, sed sola propria voluntas id potest.

b). Spiritus Sancti a *Filio quoque* processio; et Christi divinitas, proindeque Patri consubstantialitas (cfr. *ŷ*. 32.). Posterius quidem dogma clare hic manifestat Apostolus, eundem Spiritum Sanctum modo *Dei*, modo *Christi* spiritum appellando. — Eo ipso autem et de priori dogmate constat. Quum enim idem Spiritus Sanctus est spiritus Dei Patris, et Christi: Ergo et a Patre, et a Christo procedit, tamquam ab uno principio, et unica spiratione, ut Patres Florentini perspicue argumentabantur. Cfr. Dens, *Tract. de SS. Trinit.* ad n. 74.

c). Ex *ŷ*. 17. inferunt Patres Tridentini agentes ¹⁾ de observatione mandatorum, deque illius necessitate: „Itaque nemo sibi *in sola fide* blandiri debet, putans fide sola se heredem esse constitutum, hereditatemque consecuturum, etiamsi Christo non compatiatur, ut et conglorificetur”.

d). In *ŷ*. 28.-30. Salva reverentia ét Thomistis, ét Molinistis debita, opinamur, celebrem istam controversiam: Utrum respectu *adultorum* praedestinatio *ad gloriam*, *quoad intentionem* spectata, sit *ante*, vel *post praevisa merita* supernaturalia? hoc loco non dirimi, imo ne tangi quidem.

¹⁾ Sess. VI. De Justificat. cap. XI.

2^o. *Moralì.*

a). Consideratis verbis Apostolicis a *ŷ*. 1.-17., collatisque cum plurimorum moribus, obvia videtur conclusio: Quam pauci ergo vere christiani! Quot enim ex iis secundum carnem ambulant, indulgentes luxuriae, odio, avaritiae, etc. etc. Hujusmodi bene cum s. Augustino ¹⁾ in hunc modum ad mentem rectamque salutis viam revocaveris. — Qui secundum carnem ambulatis, „quo itis? Peritis, et nescitis. Non illac itur qua pergitis, quo pervenire desideratis. Nam utique beati esse cupitis; sed misera sunt, et ad majorem miseriam ducunt itinera ista quae curritis. Tam magnum bonum quaerere per mala nolite. Si ad illud pervenire vultis, huc venite, hac ite. Viae perversae relinquitte malignitatem, qui non potestis relinquere beatitudinis voluntatem. Frustra tendendo fatigamini, quo perveniendo inquinamini. Non autem beati inquit, nati in errore, qui ambulant in perversitate saeculi: sed, *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini*”; qui non secundum carnem ambulant, sed secundum spiritum. Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis *ŷ*. 1.-13.

b). Ad *ŷ*. 17.: si tamen compatimur, ut et conglorificemur, sit haec nervosa s. Augustini ²⁾ sententia: „Summa religionis est imitari quem colis”.

c). Ad ista verba Apostoli *ŷ*. 18. Non sunt condignae etc. quisque cum s. Augustino ³⁾ sibi dicat: „Appendo quod patior contra id quod spero Illud sentio, hoc credo. Et tamen plus valet quod credo, quam quod sentio... *Opus cum fine, merces sine fine*”. Simillima inculcat s. Bernardus ⁴⁾, „Quid, inquit, in incertum tibi dies et annos numeras? Transit hora, transit et poena; nec accedunt sibi, sed cedunt potius et succedunt. *Non sic gloria, non sic remuneratio, non sic merces ipsa laboris. Nescit vicis-*

¹⁾ In Ps. CXXVIII. Concio I.

²⁾ De civit. Dei, lib. VIII. cap. XVII.

³⁾ Sermo 179., alias 24. ex Sirmondianis, apud Nat. Alex. ad h. l.; penes el. P. Drach, *Epître aux Rom.* ad h. l. est sermo CCLXXIX. n. 4. Utrobique legitur: „Hoc sentio, illud credo”. Quam lectionem, quum textum ipsum frustra inquisiverim, ex recepta vi istorum pronominum concurrentium, invertere mihi sumpsit.

⁴⁾ Sermo I. De diversis, n. 4. 7.

„situdinem, nescit finem, manet tota simul, et manet in aeternum”.

d). In *ŷ*. 28. *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis, qui secundum propositum vocati sunt sancti* „usque adeo prorsus omnia, inquit S. Augustinus ¹⁾, ut etiam si qui eorum deviant et exorbitant, etiam hoc ipsum eis faciat proficere in bonum, quia humiliores redeunt atque doctiores”. „An vero — pariter s. Bernardus ²⁾ quaerit — ei peccata ipsa non cooperantur in bonum, qui ex eis humilior, ferventior, sollicitior, timoratorius et cautior invenitur?” Istiusmodi doctrina sane votis omnibus amplectenda, ut quam maxime consolatoria hominibus bonae voluntatis!

CAPUT IX.-XI.

Praen. 1^o. Quae quaestio his capitibus tractetur notum supponitur ex prolegomenon V. in hanc epistolam, et penitus colligi potest ex *Resp.* p. 600.

Praen. 2^o. Generaliter tribus punctis absolvitur, quorum est

I. Refutatio objectionum.

II. Solutio quaestionum.

III. Propositio tum solatii, tum cautelae.

CAPUT IX.

1. Veritatem dico in Christo, non mentior: testimonium mihi perhibente conscientia mea in Spiritu sancto:

2. Quoniam tristitia mihi magna est, et continuus dolor cordi meo.

3. Optabam enim ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem,

4. Qui sunt Israelitae, quorum adoptio est filiorum, et gloria, et testamentum, et legislatio, et obsequium, et promissa:

¹⁾ *De correptione et gratia*, lib. unus, cap. IX.

²⁾ *L. c. n. 6.*

5. Quorum patres, et ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in saecula. Amen.

6. Non autem quod exciderit verbum Dei. Non enim omnes qui ex Israel sunt, ii sunt Israelitae:

7. Neque qui semen sunt Abrahae, omnes filii: sed in Isaac vocabitur tibi semen:

8. Id est, non qui filii carnis, hi filii Dei: sed qui filii sunt promissionis, aestimantur in semine.

9. Promissionis enim verbum hoc est: Secundum hoc tempus veniam: et erit Sarae filius.

10. Non solum autem illa: sed et Rebecca ex uno concubitu habens, Isaac patris nostri.

11. Cum enim nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali, (ut secundum electionem propositum Dei maneret)

12. Non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei: Quia major serviet minori,

13. Sicut scriptum est: Jacob dilexi, Esau autem odio habui.

14. Quid ergo dicemus? numquid iniquitas apud Deum? Absit.

15. Moysi enim dicit: Miserebor cujus misereor: et misericordiam praestabo cujus miserebor.

16. Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.

17. Dicit enim Scriptura Pharaoni: Quia in hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te virtutem meam: et ut annuncietur nomen meum in universa terra.

18. Ergo cujus vult miseretur, et quem vult indurat.

19. Dicis itaque mihi: Quid adhuc queritur? voluntati enim ejus quis resistit?

20. O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei, qui se finxit: Quid me fecisti sic?

21. An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam?

22. Quod si Deus volens ostendere iram, et notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia, vasa irae, apta in interitum,

23. Ut ostenderet divitias gloriae suae in vasa misericordiae, quae praeparavit in gloriam.

24. Quos et vocavit nos non solum ex Judaeis, sed etiam ex Gentibus,

25. Sicut in Osee dicit: Vocabo non plebem meam, plebem meam: et non dilectam, dilectam: et non misericordiam consecutam, misericordiam consecutam.

26. Et erit: in loco, ubi dictum est eis: Non plebs mea vos: ibi vocabuntur filii Dei vivi.

27. Isaias autem clamat pro Israel: Si fuerit numerus filiorum Israel tanquam arena maris, reliquiae salvae fient.

28. Verbum enim consummans, et abbrevians in aequitate: quia verbum brevium faciet Dominus super terram.

29. Et sicut praedixit Isaias: Nisi Dominus sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti essemus, et sicut Gomorraha similes fuissetus.

30. Quid ergo dicemus? Quod gentes, quae non sectabantur justitiam, apprehenderunt justitiam: justitiam autem, quae ex fide est.

31. Israel vero sectando legem justitiae, in legem justitiae non pervenit.

32. Quare? Quia non ex fide, sed quasi ex operibus: offenderunt enim in lapidem offensionis,

33. Sicut scriptum est: Ecce pono in Sion lapidem offensionis, et petram scandali: et omnis, qui credit in eum, non confundetur,

Acturus de plerorumque sui temporis Judaeorum exclusione a gratia Evangelica, a gratia justificationis, Gentilium vero ad eandem admissionem orditur a declarando *ŷ.* 1.-3. quanto-pere doleat hanc exclusionem gentis suae, cujus dignitatem praedicat *ŷ.* 4. 5., et dein

I. Refutat objectiones, quae ex memorata Judaeorum exclusionem desumi possint.

Objectio 1^a. Haec exclusio videtur contraria promissis divinis semini Abrahae factis, ita quidem ut ea exclusionem excidisse videatur verbum Dei *ŷ.* 6.

Refutatur :

1^o. *Ratione* theologica; quia promissa haec non pertinent ad omnes Abrahae posteros secundum carnem, sed solum ad ejus posteros secundum spiritum, ad imitatores fidei ejus *ŷ.* 6.-8.

2^o. *Exemplo Isaac*, solius filii promissionis *ŷ.* 7.-9., et *Jacobi*, gratuita Dei benevolentia Esau praelati in temporalibus *ŷ.* 10.-13. Est argumentum a figura ad rem figuratam.

Objectio 2^a. Haec discretio videtur contraria justitiae Dei *ŷ.* 14.

Refutatur :

1^o. Ex parte *miserationis*; quia haec est libera Deo, summo omnium Domino *ŷ.* 15., et nulli debita, quum omnes homines sint peccatores *ŷ.* 16. ¹⁾

2^o. Ex parte *derelictionis*; quia haec conducit ad Dei gloriam, ut elucidat exemplo Pharaonis *ŷ.* 17., nec minus est Deo libera *ŷ.* 18.; quorum enim miseretur, non misereatur ex debito justitiae, sed ex misericordia, et quos punit, punit pro peccatis secundum justitiam: sicque voluntate *consequente* (quae peccata supponit) etiam malas hominum *voluntates* ordinat ad manifestationem suae justitiae puniendo, et suae misericordiae parcendo.

Objectio 3^a. Haec dispositio exclusis a gratia Evangelica dat exceptionem contra Deum *ŷ.* 19. Ex eo nempe, quod Deus indurat quos vult, dices: quid adhuc de eorum pervicacia

¹⁾ cfr. I. 18.; III. 19.

queritur? voluntati enim Ejus nemo resistere potest.

Refutatur :

1°. *Indirecte*, sc. impudentiam hominis, hujusmodi quid obicientis, retundendo ab ipsius exilitate comparate ad Deum cui obloqui audeat; et a paritate figuli de vasis suis pro libitu disponentis *ŷ. 20. 21.*

2°. *Directe*. Imprimis dando rationes ob quas Deus nihil iniqui agit quod Judaeos plerosque obdurari permiserit; nam :

a). Postquam multa cum patientia diu sustinuit eorum perversitatem, cujus non alia causa, quam prava illorum voluntas, certe iram ejus et mortis poenam meriti erant; adeoque eos tandem rejiciendo nihil inique egit; tanto magis

b). Quod id fecerit ob duplicem finem gravissimum. Nempe ab una parte, ut in pervicaces ostenderet iram suam, criminum vindicem, atque ita notam faceret potentiam suam *ŷ. 22*; — ab altera parte, ut ostenderet magnitudinem suae bonitatis manifesto in gloriam suam redundantis, quando aliis, qui iisdem poenis digni erant, ex mera misericordia pepercit, eosque ad gloriam aliquando consequendam praeparavit *ŷ. 23.* Quam misericordiam exhibuit nobis christianis, vocando nos ad fidem, non solum ex Judaeis, sed praesertim ex Gentilibus *ŷ. 24.*

c). Dein ex eo quod Gentilium vocatio in sensu mystico jam praedicta est ab Osee *ŷ. 25. 26.*, et ab Isaia plerorumque Judaeorum a gratia Christianismi exclusio, et nunc paucorum tantum ex iis ad eam vocatio *ŷ. 27.-29.*

Ad II. *Solvit quaestiones duas*, primam a *ŷ. 30. - ŷ. 13. cap. X.*; alteram cap. X. a *ŷ. 14.-21.*

Quaestio 1^a. Cur Gentiles nunc adoptantur in filios Dei, non autem plerique Judaei? ŷ. 30. 31.

Responsio imprimis causam indicat. Nimirum, quia Judaei ex operibus legis, non ex fide justificari volunt, et scandalizantur in Christo, in cujus fide salvamur; contrarium autem faciunt Gentiles *ŷ. 32. 33.*

Nota 1. *ŷ.* 5. Certissimum praebebat argumentum humanitatis et divinitatis Christi in una persona divina. Vide plura in *Resp.* p. 642. ad 2^{um}.

Nota 2. Ad *ŷ.* 11.-13. recurrit animadversio facta ad *ŷ.* 28.-30. cap. VIII., p. 98.

Nota 3. Omnia quae hic a *ŷ.* 17.-21. dicuntur de excitatione Pharaonis, de ostensione irae in vasa contumeliae, et infra cap. XI. *ŷ.* 7.-10. de excaecatione, de spiritu compunctionis, de obturatione aurium ut non audiant, et huiusmodi alia intelligenda sunt partim de subtractione gratiae *specialis*, relicta sufficiente, partim de permissione, partim de operatione divinae voluntatis consequentis. cfr. Dens, *Tract. de Pecc.* n. 129. et *Resp.* p. 12. et 601.-603.

CAPUT X.

1. Fratres, voluntas quidem cordis mei, et obsecratio ad Deum, fit pro illis in salutem.

2. Testimonium enim perhibeo illis quod aemulationem Dei habent, sed non secundum scientiam.

3. Ignorantes enim iustitiam Dei, et suam quaerentes statuere, iustitiae Dei non sunt subjecti.

4. Finis enim legis, Christus, ad iustitiam omni credenti.

5. Moyses enim scripsit, quoniam iustitiam, quae ex lege est, qui fecerit homo, vivet in ea.

6. Quae autem ex fide est iustitia, sic dicit: Ne dixeris in corde tuo: quis ascendet in caelum? id est, Christum deducere:

7. Aut quis descendet in abyssum? hoc est, Christum a mortuis revocare.

8. Sed quid dicit Scriptura? Prope est verbum in ore tuo, et in corde tuo: hoc est verbum fidei, quod praedicamus.

9. Quia si confitearis in ore tuo Dominum Jesum, et in corde tuo credideris quod Deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris.

10. Corde enim creditur ad iustitiam: ore autem confessio fit ad salutem.

11. Dicit enim Scriptura: Omnis, qui credit in illum, non confundetur.

12. Non enim est distinctio Iudaei, et Graeci: nam idem Dominus omnium, dives in omnes, qui invocant illum.

13. Omnis enim, quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit.

14. Quomodo ergo invocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine praedicante?

15. Quomodo vero praedicabunt nisi mittantur? sicut scriptum est: Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona!

16. Sed non omnes obediunt Evangelio. Isaias enim dicit: Domine quis credidit auditui nostro?

17. Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi.

18. Sed dico: Numquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terrae verba eorum.

19. Sed dico: Numquid Israel non cognovit? Primus Moyses dicit: Ego ad aemulationem vos adducam in non gentem: in gentem insipientem, in iram vos mittam.

20. Isaias autem audet, et dicit: Inventus sum a non quaerentibus me: palam apparui iis, qui me non interrogabant.

21. Ad Israel autem dicit: Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, et contradicentem.

Causam cur plerique Judaeorum exclusi fuerunt a salute Evangelica, nimirum eorum incredulitatem cap. IX. x̄. 32. indicatam, renovata mentis benevolentia x̄. 1., h̄ic latius explicat detegendo originem incredulitatis eorum. Ea autem est, quod zelum quidem Dei colendi habent, *sed non secundum scientiam* x̄. 2., i. e., non ordinatum debita cognitione. Culpa biliter enim ignorantes *justitiam Dei*, i. e., qua Deus gratis per fidem hominem justificat, et quaerentes per opera legis absque fide in Christum, *suam*, i. e., veluti operibus suis debitam *justitiam statuere*, stabilire, *justitiae Dei non sunt subiecti*, i. e., conditioni, qua Deus statuit hominem justificare, non obtemperant x̄. 3.

Denique dictae conditionis aequitatem defendit, ostendendo, justitiam veram convenire fidei,

1^o. Ob *finem ipsius legis*, qui est *Christus*, ad *justitiam omni credenti* x̄. 4.

2^o. Ob *effectum* in ipsis Scripturis promissum, qui respectu justitiae *legalis* est incolumitas vitae temporalis x̄. 5., respectu *fidei*, salus animae h̄ic inchoata et perficienda in coelis x̄. 9.

3^o. Ob ipsam conditionis *facilitatem*, praedictam a Moyse x̄. 6.-8.; quippe quae consistit in assensu cordis et confessione oris x̄. 9. 10., atque ad omnes sine discrimine originis extenditur, uti testatur Scriptura x̄. 11. 13., et ratio probat, *nam idem Dominus omnium* x̄. 12.

Quaestio 2^a. Cur Judaei in sua incredulitate sunt inexcusabiles?

Responsio brevis: quia incredulitas eorum voluntaria est et culpabilis. Responsum istud Apostolus sequenti modo evolvit.

1^o. Concedit necessariam esse credituris praedicationem *ŷ*. 14.; praedicaturis legitimam missionem *ŷ*. 15. 17. His positis

2^o. Ostendit, plerosque Judaeos non credidisse Evangelio, verbo Christi audito *ŷ*. 16., atque in hac sua incredulitate eos esse inexcusabiles. Praetendere enim nequeunt defectum *debitae praedicationis*, cum Apostoli illis, imo ubique terrarum Evangelium praedicarint *ŷ*. 18. — Neque *defectum exempli*, cum Gentes jam fidem susceperint, quam Judaei spernere utique non possunt, ideo quod etiam Gentilibus praedicetur. Nam probe noscunt, vocationem Gentilium per Moysen et Ezechiam fuisse praedictam *ŷ*. 19. 20. — Neque tandem *defectum vocationis*, sive gratiae ex parte Dei, ut qui perpetuo manus suas ad eos extendit; ipsi autem Deo gratiam offerenti pertinaciter resistunt *ŷ*. 21., atque proin eorum incredulitas voluntaria est et culpabilis.

Nota 1. *ŷ*. 10. 11. 13. non favent haereticis adstruentibus: *solam* fidem salvare. — Nam Apostolus salutem adscribit fidei non internae tantum, sed et externae, quam ore et opere, fidei cordis congruo, confiteamur.

Nota 2. *ŷ*. 14. 17. adversus principium fundamentale Protestantium et Societatum Biblicarum, dicentium: *solam* Scripturam esse regulam fidei.

CAPUT XI.

1. Dico ergo: Numquid Deus repulit populum suum? Absit. Nam et ego Israelita sum ex semine Abraham, de tribu Benjamin:

2. Non repulit Deus plebem suam, quam praescivit. An nescitis in Elia quid dicit Scriptura: quemadmodum interpellat Deum adversum Israel?

3. Domine, Prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt: et ego relictus sum solus, et quaerunt animam meam.

4. Sed quid dicit illi divinum responsum? Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal.

5. Sic ergo et in hoc tempore reliquiae secundum electionem gratiae salvae factae sunt.

6. Si autem gratia, jam non ex operibus: alioquin gratia jam non est gratia.

7. Quid ergo? quod quaerebat Israel, hoc non est consecutus: electio autem consecuta est: ceteri vero excaecati sunt:

8. Sicut scriptum est: Dedit illis Deus spiritum compunctionis: oculos ut non videant, et aures ut non audiant, usque in hodiernum diem.

9. Et David dicit: Fiat mensa eorum in laqueum, et in captionem, et in scandalum, et in retributionem illis.

10. Obscurentur oculi eorum ne videant: et dorsum eorum semper incurva.

11. Dico ergo: Numquid sic offenderunt ut caderent? Absit. Sed illorum delicto, salus est Gentibus ut illos aemulentur.

12. Quod si delictum illorum divitiae sunt mundi, et diminutio eorum divitiae Gentium: quanto magis plenitudo eorum?

13. Vobis enim dico Gentibus: Quamdiu quidem ego sum Gentium Apostolus, ministerium meum honorifico,

14. Si quomodo ad aemulandum provocem carnem meam, et salvos faciam aliquos ex illis.

15. Si enim amissio eorum, reconciliatio est mundi: quae assumptio, nisi vita ex mortuis?

16. Quod si delibatio sancta est, et massa: et si radix sancta, et rami.

17. Quod si aliqui ex ramis fracti sunt, tu autem cum oleaster esses, insertus es in illis, et socius radicis, et pinguedinis olivae factus es,

18. Noli gloriari adversus ramos. Quod si gloriaris: non tu radicem portas, sed radix te.

19. Dices ergo: Fracti sunt rami ut ego inserar.

20. Bene: propter incredulitatem fracti sunt. Tu autem fide stas: noli altum sapere, sed time.

21. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit: ne forte nec tibi parcat.

22. Vide ergo bonitatem, et severitatem Dei: in eos quidem, qui ceciderunt, severitatem: in te autem bonitatem Dei, si permanseris in bonitate, alioquin et tu excideris.

23. Sed et illi, si non permanserint in incredulitate, inserentur: potens est enim Deus iterum inserere illos.

24. Nam si tu ex naturali excisus es oleastro, et contra naturam insertus es in bonam olivam: quanto magis ii, qui secundum naturam, inserentur suae olivae?

25. Nolo enim vos ignorare fratres mysterium hoc: (ut non sitis vobis ipsis sapientes) quia caecitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo Gentium intraret,

26. Et sic omnis Israel salvus fieret, sicut scriptum est: Veniet ex Sion, qui eripiat, et avertat impietatem a Jacob.

27. Et hoc illis a me testamentum: cum abstulero peccata eorum.

28. Secundum Evangelium quidem, inimici propter vos: secundum electionem autem, charissimi propter patres.

29. Sine poenitentia enim sunt dona, et vocatio Dei.

30. Sicut enim aliquando et vos non credidistis Deo, nunc autem misericordiam consecuti estis propter incredulitatem illorum:

31. Ita et isti nunc non crediderunt in vestram misericordiam: ut et ipsi misericordiam consequantur.

32. Conclisit enim Deus omnia in incredulitate: ut omnium misereatur.

33. O altitudo divitiarum sapientiae, et scientiae Dei: quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viae ejus!

34. Quis enim cognovit sensum Domini? Aut quis consiliarius ejus fuit?
 35. Aut quis prior dedit illi, et retribuetur ei?
 36. Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia: ipsi gloria in saecula. Amen.

Ad III. *Propositio solatii pro Judaeis, cautelae pro Gentilibus.*

Porro ipsum caput bene in quatuor puncta distinguitur, quorum

I. Rationes solatii Judaeis.

II. Cautelae Gentilibus.

III. Utriusque puncti praehabiti recapitulatio et confirmatio.

IV. Epiphonema, quo pars dogmatica absolvitur.

I. *Judaeis* solatio est, quod eorum repulsa non est

1^o. *Universalis* x̄. 1. Id constat

a). Experimento ipsius Pauli. *Nam et ego*, inquit, *Israelita sum* etc. x̄. 1.

b). Exemplo praeservatorum ab idololatria tempore Eliae x̄.

2.-4. Sic enim etiam hoc tempore pauci Judaei gratuito justificati sunt x̄. 5. 6. Ceteri vero plerique ob incredulitatem sua culpa a salute Messiae sunt exclusi, secundum prophetias Isaiae et David x̄. 7.-10.

2^o. Nec *inutilis*, nec *irreparabilis*. Utrumque colligitur:

a). Ex eo, quod idipsum, sc., quod plerique Judaei justificationem non obtinuerunt, non nisi ob bonum totius gentis Judaicae factum est; ut nempe Judaei aemularentur Gentiles, qui occasione exclusionis Judaeorum vocati sunt ad fidem x̄. 11.

b). Ex majori bono eventuro Gentilibus per generalem Judaeorum conversionem, quae aliquando fiet, ut mox a x̄. 25. probabit, x̄. 12. 15.

c). Ex suo pro Gentilibus convertendis labore et zelo, ut hac ratione Judaei provocentur ad aemulandum Gentiles x̄. 13. 14.

d). Ex eo, quod Gens Judaica in progenitoribus suis sanctificata est, uti illustrat duplici comparatione, primitiarum panis, quae Deo oblatae totam massam, et radicis, quae Deo sacrata et ramos arboris sanctificant *ŷ*. 16.

II. *Gentilibus* cautelas proponit, ne arrogantius sibi complaceant, aut adversus Judaeos insolenter glorientur. Tametsi enim aliqui rami fracti sunt (denotantur Judaei a salute Evangelica nunc exclusi), tamen Gentiles

1^o. Naturaliter Judaeis inferiores sunt. — Namque similes sunt ramis *oleastri* (arboris agrestis); quum contra Judaei sint tamquam rami *olivae*, illique in horum tantum locum sunt inserti, adeoque exterius quasi assumpti, et penduli a Judaeis, quorum bona (*pinguedinem olivae*) participant. Itaque adversus eos superbe se efferre, turpe foret et animi ingrati *ŷ*. 17. 18.

2^o. Debent timere similem incredulitatis casum ac quem propter incredulitatem rami fracti (Judaei) subierunt *ŷ*. 19. 20.

3^o. Imo si in fide non perseverent, plus timere debent Dei severitatem. Si enim Deus Judaeis incredulis non pepercit, nec Gentilibus parcat *ŷ*. 21. 22.

4^o. Videbunt Judaeos, si non permanserint in incredulitate, rursum assumi; quandoquidem horum assumptio, humano loquendi modo, facilius est, quam insertio Gentilium *ŷ*. 24.

III. Recapitulatio et confirmatio solatii pro Judaeis. Quia ruina eorum est tantum partialis, et ad certum tempus permissa, sc., *donec plenitudo Gentium intraret* in Ecclesiam *ŷ*. 25. Quod postquam fuerit impletum, universa gens Judaica ad fidem convertetur, sicut jam pridem ab Isaia praedictum est *ŷ*. 26. 27. Nec generalis illa Judaeorum conversio Gentilibus mira et incredibilis videatur. Israeliti namque increduli sunt quidem Deo exosi ratione Evangelii quod repellant, (et hoc in bonum Gentilium cessit); sed ratione habita electionis, qua eorum gens ceteris praestat, Deo sunt charissimi propter Patres eorum *ŷ*. 28.

Ratione electionis, inquam, olim a Deo factae, adhuc Deo chari sunt. Deum enim numquam donorum et vocationis poenitet ꝥ. 29.

Repetitio cautelae pro Gentilibus. Deus namque Gentilium et Judaeorum incredulitatem permisit ad alternam misericordiam, et misericordiae indigentiam declarandam ꝥ. 30.-32.

IV. *Epiphonemate* Apostolus universam tractationem dogmaticam claudit. — Considerans Dei erga Judaeos atque Gentiles agendi rationem, qua utrosque eorum malitiae permisit, ut gratuitam suam bonitatem glorificaret, utrisque exhibendo misericordiam suam, extollit altitudinem divitiarum misericordiae atque sapientiae et scientiae Dei, quae sunt abditissimae, et humanae perscrutationi imperviae ꝥ. 33.

Sapientiae quidem et scientiae altitudinem probat, cum Isaia quaerens: *Quis enim cognovit sensum Domini?* etc. ꝥ. 34.

Copiosissimam autem Dei misericordiam ex eo, quod Deus nemini quidquam debet, quum nemo Ei quidquam prius dare potuerit ꝥ. 35. Deus enim omnium rerum creatarum causa idealis, effectrix et finalis: ut adeo ipsi debeatur gloria in saecula. Amen. ꝥ. 36.

PARS II.

MORALIS.

Praen. Exposito dogmati de gratuita justificatione Apostolus documenta moralia superstruit, auditoribus suis plane adaptata. Normam hanc quivis concionator pro virili parte imitetur.

CAPUT XII.

1. Obsecro itaque vos fratres per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum.

2. Et nolite conformari huic saeculo, sed reformamini in novitate sensus vestri: ut probetis quae sit voluntas Dei bona, et beneplacens, et perfecta.

3. Dico enim per gratiam quae data est mihi, omnibus qui sunt inter vos: Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem: et unicuique sicut Deus divisit mensuram fidei.

4. Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent:

5. Ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra.

6. Habentes autem donationes secundum gratiam, quae data est nobis, differentes: sive prophetiam secundum rationem fidei,

7. Sive ministerium in ministrando, sive qui docet in doctrina,

8. Qui exhortatur in exhortando, qui tribuit in simplicitate, qui praest in sollicitudine, qui miseretur in hilaritate.

9. Dilectio sine simulatione. Odientes malum, adhaerentes bono:

10. Charitate fraternitatis invicem diligentes: Honore invicem praevenientes:

11. Sollicitudine non pigri: Spiritu ferventes: Domino servientes:

12. Spe gaudentes: In tribulatione patientes: Orationi instantes:

13. Necessitatibus sanctorum communicantes: Hospitalitatem sectantes.

14. Benedicite persequentibus vos: benedicite, et nolite maledicere.

15. Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus:

16. Idipsum invicem sentientes: Non alta sapientes, sed humilibus consentientes. Nolite esse prudentes apud vosmetipsos:

17. Nulli malum pro malo reddentes: providentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus.

18. Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes:

19. Non vosmetipsos defendentes charissimi, sed date locum irae. scriptum est enim: Mihi vindicta: ego retribuam, dicit Dominus.

20. Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi: hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput ejus.

21. Noli vinci a malo, sed vince in bono malum.

Documentum 1.

Ad ortas inter Gentiles et Judaeos contentiones penitius compescendas tamquam fundamenta, adjumenta, et exercitia pacis commendat omnibus:

1^o. *Ut et corpora sua veluti hostiam in Dei obsequium exhibeant* ꝥ. 1., *et animas* Quod facient, si non huic saeculo sese conforment, sed mentis reformationi studeant, ut sic probent, *quae sit voluntas Dei bona et beneplacens, et perfecta* ꝥ. 2. Dei enim voluntas omnis boni, quod a nobis vel stricte fieri vult, vel exoptat, omnisque perfectionis regula est et mensura.

2^o. *Ut omnes modeste de se sentiant, seque contineant intra mensuram doni et officii a Deo gratis dati, ad aedificationem fidei.* ꝥ. 3.

Praemissae admonitionis „rationem assignat sumptam ex similitudine corporis mystici ad corpus naturale, in quo tangit tria:

- a). corporis unitatem
 - b). membrorum pluralitatem
 - c). officiorum (singulis membris congruorum) diversitatem
- ꝥ. 4.

Aptat haec tria ad corpus Christi mysticum, quod est Ecclesia. Circa quod etiam tria tangit:

- a). fidelium quasi membrorum multitudinem
 - b). unitatem
 - c). officiorum diversitatem ad utilitatem communem reducit
- ꝥ. 5.”

Dein exequitur per partes monitionem praemissam de moderato usu diversorum donorum et munerum ꝥ. 6.-8.

3^o. *Ut exerceant officia verae charitatis*

a). Erga proximum *ŷ*. 9. 10.

b). Erga Deum, quem pie colant *non pigri*, sed animo *ferventes*, utpote non hominibus, sed *Domino servientes*; *spe mercedis gaudentes*; et ex hac *spe in tribulatione patientes*; et ut ad haec apti sint, *orationi instantes* *ŷ*. 11. 12.

c). Speciatim :

1^o. Erga egentes, maxime christianos et peregrinos *ŷ*. 13.

2^o. Erga persecutores *ŷ*. 14.

3^o. Erga laetos et maestos *ŷ*. 15.

4^o. Erga aliter sentientes, sectentur unitatem sententiae, et adeo excludant impedimenta concordiae; nominatim

a). Superbiam; „ex qua contingit quod, dum aliquis inordinate suam excellentiam quaerit et subjectionem refugit, vult alium subijci, et ejus excellentiam impedire: et ex hoc sequitur discordia”.

b). Praesumptionem prudentiae; ex qua contingit, quod quis aliorum sententiae non credit, judicatque solum id esse prudentiae, quod sibi videtur *ŷ*. 16.

5^o. Malum inferentibus non reddant malum pro malo *ŷ*. 17.

6^o. Quantum licet, et quod ex iis est, cum omnibus hominibus pacem habeant *ŷ*. 18.

7^o. Non suscipiant privatam defensionem aut vindictam de injuriis, sed eam Deo ejusque locum tenentibus, legitima ad hoc auctoritate praeditis, committant *ŷ*. 19.

8^o. Vel ipsis inimicis in necessitate constitutis subveniant, quia nulla major provocatio ad inimicum placandum quam praevenire amando *ŷ*. 20. 21.

Nota 1. *ŷ*. 1. plurimum valet ad probandum quod fides nostra debeat esse rationabilis. — cfr. *Resp.* p. 643.

Nota 2. Cum Apostolo ex unitate corporis humani *ŷ*. 4. explica unitatem Ecclesiae *ŷ*. 5. cfr. *I. Cor.* XII.; *Eph.* IV.

CAPUT XIII.

1. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: Non est enim potestas nisi a Deo: quae autem sunt, a Deo ordinatae sunt.

2. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt:

3. Nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? Bonum fac: et habebis laudem ex illa:

4. Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est: vindex in iram ei, qui malum agit.

5. Ideo necessitate subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.

6. Ideo enim et tributa praestatis: ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes.

7. Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.

8. Nemini quidquam debeatis: nisi ut invicem diligatis: qui enim diligit proximum, legem implevit.

9. Nam: Non adulterabis: Non occides: Non furaberis: Non falsum testimonium dices: Non concupisces: et si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur: Diliges proximum tuum sicut teipsum.

10. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo legis est dilectio.

11. Et hoc scientes tempus: quia hora est jam nos de somno surgere. Nunc enim propior est nostra salus, quam cum credidimus.

12. Nox praecessit, dies autem appropinquavit. Abjiciamus ergo opera tenebrarum, et induamur arma lucis.

13. Sicut in die honeste ambulemus: non in comensationibus, et ebrietatibus, non in cubilibus, et impudiciis, non in contentione, et aemulatione:

14. Sed induimini Dominum Jesum Christum, et carnis curam ne feceritis in desideriis.

Documentum 2^{um} complectitur officia generalia

I. Erga superiores civiles ꝥ. 1.-7.

II. Erga proximum ꝥ. 8.-11.

III. Erga seipsum ꝥ. 12.-14.

Ad I. Ad coërcendum affectum independentiae, praetexta libertate, Apostolus inculcat, quod superioribus terrenis debetur subjectio ꝥ. 1.

Obligationem istam probat:

1^o. *Ex divina origine potestatis*, etiam civilis, *ibid.* Ex quo principio concludit *ŷ*. 2. quod qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit, sibiue damnationem acquirit *ŷ*. 2.

2^o. *Ex fine ad quem divinitus institutae sunt potestates*, qui est protectio bonorum et vindicta malorum *ŷ*. 3. 4.

Ex praemissis rationibus *ŷ*. 5. „infert conclusionem principaliter intentam, dicens: *Ideo*, propter praedictas rationes, *necessitate* (morali, sive, officio id exigente, adeoque) quia hoc est ex necessitate salutis, *subditi estote principibus*, (proindeque) *non solum propter iram*, i. e., vindictam vitandam, quod pertinet ad 2^{am} rationem; *sed etiam propter conscientiam*, quod pertinet ad 1^{am} rationem; quia qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit”.

3^o. *Ex subjectionis signo*, quod exhibentes de facto dictam obligationem agnoscunt; tributorum namque solutio est debita subjectionis professio. *Ideo enim*, sc., quia principibus debetis esse subjecti, *et tributa iis praestatis*, et praestare debetis, quia *ministri Dei sunt, in hoc ipsum*, sc., Dei ministerium *servientes*, toti et assidue incumbentes, curando prosperitatem et tranquillitatem publicam *ŷ*. 6.

Ex omnibus hactenus praemissis ad declarati officii impletionem admonet dicens *ŷ*. 7.: *Reddite ergo omnibus* publica potestate praeditis *debita* singulis obsequia: *cui tributum debetis, tributum reddite: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem*. „Est autem considerandum quod principi debetur ét timor ét honor: timor quidem in quantum est dominus sua potestate malos coërcens a malis (*ŷ*. 4.), et ideo dicit: *cui timorem debetis, reddite timorem*. In quantum autem quasi pater providet bonis quae sunt in laudem eorum (*ŷ*. 3.), debetur illi honor. Et ideo subdit: *cui honorem debetis, reddite honorem*”.

Ad II. Dextre transit ad debitum, quod perpetuo unicuique incumbit, dilectionis proximi *ŷ*. 8. „Assignat causam ejus quod dixerat, sc., debito dilectionis nos numquam absolvi,

quia in dilectione proximi propter Deum *tota* legis impletio consistit". *Ibid.* Quod ultimum „probat :

1^o. Per *inductionem*. More inducentium enumerat quaedam praecepta, hisque enumeratis, colligit omnia alia in communi, dicens: *et, si quod est aliud mandatum instauratur* (recapitulatur) *perficitur et impletur in hoc verbo: Diliges proximum tuum sicut*, i. e., non ad aequalitatem, sed ad similitudinem dilectionis", bene ordinatae, qua *teipsum* diligere debes §. 9.

2^o. „Per medium syllogismi, in hunc modum : Qui diligit proximum, nullum malum operatur ad ipsum ; sed ad hoc tendit omne legis praeceptum, ut absteineatur a malo. Ergo qui diligit proximum, legem implevit". *Plenitudo ergo legis est dilectio* §. 10.

Demum praecepti dilectionis mutuae observantiam urget ratione ducta a temporis quod superest qualitate, puta brevitate, et ab instantia salutis §. 11.

Ad III. Sub imagine

a). noctis praesentis vitae, jam longe progressae, et appropinquantis diei aeternitatis;

b). vestitus nocturni exuendi, diurni induendi, quemque hortatur, ut abjiciat opera tenebrarum, et induat arma lucis; sepositis metaphoris, h. e., ad vitam honestam, sobriam, castam, pacificam, secundum exemplar D. N. Jesu Christi. §. 12.-14.

Nota 1. Synodus provincialis p. 122. Evangelii praedicones admonet, ut „debitam . . saecularibus superioribus obedientiam saepe repetant, hac praesertim aetate qua licentiae ac falsae libertatis tot subversivae doctrinae circumferuntur". Rem eandem inculcat et simul modum edocet excelsa, plenaque gravitatis et opportunitatis epistola encyclica B. P. Leonis XIII., 29. Junii 1881., „*Diuturnum*".

Nota 2. In §. 6. 7. de tributis et vectigalibus cfr. Dens, *Tract. de Contract.* n. 70. 71.

CAPUT XIV.

1. Infirmum autem in fide assumite, non in disceptationibus cogitationum.

2. Alius enim credit se manducare omnia: qui autem infirmus est, olus manducet.

3. Is, qui manducat non manducantem non spernat: et qui non manducat, manducantem non iudicet: Deus enim illum assumpsit.

4. Tu quis es, qui iudicas alienum servum? Domino suo stat, aut cadit: stabit autem: potens est enim Deus statuere illum.

5. Nam alius iudicat diem inter diem: alius autem iudicat omnem diem: unusquisque in suo sensu abundet.

6. Qui sapit diem, Domino sapit: Et qui manducat, Domino manducat: gratias enim agit Deo. Et qui non manducat, Domino non manducat, et gratias agit Deo.

7. Nemo enim nostrum sibi vivit, et nemo sibi moritur.

8. Sive enim vivimus, Domino vivimus: sive morimur, Domino morimur. Sive ergo vivimus, sive morimur, Domini sumus.

9. In hoc enim Christus mortuus est, et resurrexit: ut et mortuorum et vivorum dominetur.

10. Tu autem quid iudicas fratrem tuum? aut tu quare spernis fratrem tuum? Omnes enim stabimus ante tribunal Christi.

11. Scriptum est enim: Vivo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu: et omnis lingua confitebitur Deo.

12. Itaque unusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo.

13. Non ergo amplius invicem iudicemus: sed hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculum fratri, vel scandalum.

14. Scio, et confido in Domino Jesu, quia nihil commune per ipsum, nisi ei qui existimat quid commune esse, illi commune est.

15. Si enim propter cibum frater tuus contristatur: jam non secundum charitatem ambulas. Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus est.

16. Non ergo blasphemetur bonum nostrum.

17. Non est enim regnum Dei esca, et potus: sed iustitia, et pax, et gaudium in Spiritu sancto:

18. Qui enim in hoc servit Christo, placet Deo, et probatus est hominibus.

19. Itaque quae pacis sunt, sectemur: et quae aedificationis sunt, in invicem custodiamus.

20. Noli propter escam destruere opus Dei. omnia quidem sunt munda: sed malum est homini, qui per offendiculum manducat.

21. Bonum est non manducare carnem, et non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur aut scandalizatur, aut infirmatur.

22. Tu fidem habes? penes te ipsum habe coram Deo: Beatus, qui non iudicat semetipsum in eo, quod probat.

23. Qui autem discernit, si manducaverit, damnatus est: quia non ex fide. Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est.

Documentum 3^{ium}.

Praenot. 1^o. Intentio Apostoli h. l. est, componere litem

inter Romanos exortam de legalibus, nominatim circa discrimen ciborum et dierum ¹⁾).

Praenot. 2^o. *Status quaestionis* heic occurrentis, sequentibus animadversionibus, ut reor, plane determinatur.

a). Praecepta ritualia in morte Christi *mortua* quidem, atamen ante perfectam Evangelii promulgationem nondum *mortifera* erant ²⁾, nisi haberentur ad salutem observatu necessaria; tamquam vel ab illis salus esset, vel sine illis esse non posset.

b). Atqui ex tota dicendi ratione Apostoli ad *h. l.* satis apparet, quod Romanorum ii, quos „infirmos in fide” appellat, memorata praecepta, speciatim quod ad discrimen ciborum et dierum attinet, non ex ulla necessitate salutis adhuc observanda existimarint, sed quod solum ex consuetudine solemnitatis, legi innixae et a patribus acceptae, ipsimet ea etiamnum scrupulosi servarint, ac eos, qui ea negligebant, judicarint homines voraces, utpote indifferenter omnibus vescentes, atque parum religiosos, utpote nihil curantes dies ex eorum lege et paterna traditione sacros. Itaque „infirmi” denotantur Judaeo-Christiani nondum plene instructi vel saltem convicti de abolitione legalium in morte Christi, adeoque laborantes quadam *infirmi- tate* in fide, ast minime tali quae *errorem in fide* importet ³⁾).

„Firmiores”, quos vocat, ii intelliguntur sive Judaeo-sive Ethnico-Christiani, qui satis hac in re instructi, recte quidem praecepta ritualia Mosaica tamquam nullam amplius obligandi vim habentia negligebant; ast male eorum observantes

¹⁾ cfr. dicta *Prolegom.* III. in hanc epist.

²⁾ cfr. Dens, *Tract. de Legib.* n. 96. 97.

³⁾ Et en tibi ratio, ob quam B. Paulus *Romanis* permittit, unumquemque hac in re in suo sensu abundare; acriter autem contra *Galatas* invehitur, si circumcisionem, aliasve leges caeremoniales observarent. Pseudo-doctores enim Galatis persuadere nitebantur, *sine* caeremonialibus non dari salutem, praedicantes haec una cum fide in Christum servatu necessaria esse ad salutem. Quae doctrina manifeste erat gravis error in fide. Quapropter oportuit neutiquam Galatis permittere legalium observantiam, cum Romanis vero mitius agere, atque ad tempus tolerare quorundam eorum in fide infirmitatem.

spornebant tamquam Evangelicae libertatis ignaros, imbecilli animi homines; imo sua scientia et libertate, utut eâ *per se* et sibimetipsis recte uterentur, *per accidens* graviter peccare poterant, nimirum si infirmis scandalum ponerent, suo vel despectu vel exemplo eos provocantes ad comedendum cibos lege vetitos, vel ad negligendum dies olim sacros *contra* eorum *conscientiam*.

c). Tota igitur praesens quaestio in eo vertitur, et ipse Apostolus *h. l.* totus in eo est:

1^o. Ne *infirmi* temere judicent firmiores, neque horum despectu aut exemplo improvido sinant se induci in peccatum *contra conscientiam*.

2^o. Ne *firmiores* infirmos spernant, iisve scandalum ponant; sed

3^o. Utrique se mutuo christiana charitate complectantur, se invicem suscipiant, sicut et Christus ambos suscepit in honorem Dei.

Praenot. 3^o. *Nexus cum praecedentibus*. Profecto contentiones de ritualibus statim delineatae multum oberant exercendae charitati fraternae, de qua duobus capitibus praecedentibus potissimum Apostolus egerat, et ad quam Romanos speciatim ad finem cap. XIII. enixe hortatus fuerat, sicuti nunc non minus nervose utrasque litigantium partes a peccatis eidem contrariis deterret. Itaque arcta est sequentium cum praecedentibus connexio, suapteque natura fluens continetur cap. XV. a *¶*. 1.-14. proxime antecessorum explicatio et applicatio; ut adeo — missis etiam aliis gravissimis rationibus, quae evincunt capitis XV. a *¶*. 1.-14. *authentiam* — futilis prorsus, imo nulla habenda sit *critica* hodiernorum Rationalistarum, haec Paulo abnegantium, aut ex alia ejusdem epistola hîc insuta blaterantium.

His praehabitis, sequens statui potest summa regularum, quas *h. l.* B. Paulus praescribit ad tollendum dissidium de ritualibus Mosaicis, et ad dirigendas tam infirmorum quam firmiorum conscientias.

Regula 1^a.

Infirmi in fide leniter tractentur, non disceptationibus agentur *ŷ*. 1.

Regula II^a.

Quisque ex sua conscientia vivere permittatur *ŷ*. 2. 5.

Regula III^a.

Firmior infirmum non spernat; et infirmus firmiorem non judicet *ŷ*. 3., quia

a). Dominus suo eum adjunxit dominio specialissimo, quo solus est dominus occultorum cordis. *Ibid.* Itaque etiam iudicium operum illius secundum se licitorum, in quantum pendet ex corde operantis, nempe an bono, an malo animo haec faciat, ad solum Dominum spectat.

b). Quia igitur tu tibi temere iudicium de his arrogans non potes temeritatem iudicii tui excusare propter utilitatem fratris; nam alienus servus *Domino suo stat aut cadit* etc. *ŷ*. 4. ¹⁾

c). Quia differentes in agendo *ŷ*. 5., tamen agunt ad eundem finem, ad Dei honorem *ŷ*. 6. — Unde obiter probat, hujusmodi finem in omnibus operibus nostris requiri, quia nemo nostrum sui juris est, sed Christi servi sumus; Christus enim pretio sanguinis sui nos emit *ŷ*. 7.-9.

d). Quia omnes stabimus ante tribunal Christi *ŷ*. 10. 11.

e). Quia *unusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo ŷ*. 12. *Non ergo amplius invicem judicemus ŷ*. 13.

Regula IV^a.

Scandalum ne detur libertate edendi *ŷ*. 13.

a). Quia, licet cibus nemini per se, sed tantum per accidens sit illicitus *ŷ*. 14., tamen scandalizans agit contra charitatem, et perdit proximum, pro quo Christus mortuus est *ŷ*. 15.

b). Quia cavenda occasio obtrectationum *ŷ*. 16.

c). Quia regnum Dei non consistit in libertate edendi quacvis, sed in justitia, et pace, et gaudio spirituali *ŷ*. 17. 18.

¹⁾ cfr. Thomas de Vio, Cajetanus, Card. s. Xysti, ad *h. l.*

Itaque paci et aedificationi mutuae studeamus v° . 19.

Praehabitam regulam sub alia forma et ratione urget.

Omittatur sc. manducatio alias licita, si scandalo sit,

a). Quia infirmo foret ruinae causa, et manducanti malum morale, peccatum v° . 20.

b). Quia melior est abstinencia impediens offensam v° . 21.

c). Quia conscientia recta spectat ad proprium usum ea gaudentis v° . 22.

d). Quia agens contra conscientiam, licet erroneam, peccat v° . 23.

Nota pro doctrina 1^o. dogmatica.

a). Perperam Protestantes contendere, versus v° . 5. 6. 16. adversari praescriptae ab Ecclesia ciborum abstinenciae ac festorum observationi, tum ex legitimo versuum objectorum sensu, tum generatim et speciatim evincitur in *Resp.* p. 617.-621.

b). Multo magis aberrare Latitudinarismi patronos ex v° . his inferentes: hominem in cujusvis christianae religionis forma cultu honesto aequae Deo placere posse, ostenditur *ibid.* p. 621.-625.

2. Morali.

a). Rationes ad vitanda judicia temeraria v° . 6. 10. 12.

b). Scandalum dari posse per actum in se non malum, et esse ex genere suo peccatum mortale, tametsi non intendatur v° . 15. 20. ¹⁾ Ejus malitiam Apostolus hic ex eo declarat, quod scandalum dare est fratrem spernere, fraternam charitatem laedere; — Christi mortem fructu privare, Ipsius charitati injuriare; — opus Dei destruere.

c). In v° . 6.-9. monemur omnia opera nostra in Dei honorem referre.

d). Nominatim ante et post prandium Deo gratias agere; quod et Christus ipse exemplo suo docuit. cfr. Matth. XV. 36. XXVI. 26. 27.; Marc. VIII. 6. 7; Joan. VI. 11.

Nota 3. Quaestio generalis.

¹⁾ cfr. Dens, *Tract. de Charitate*, n. 152.

Quid Apostolus in Epistola ad Romanos docet de lege Mosaica?

1^o. Quod gratiam N. T. promisit. III. 21.

2^o. Imperfecta fuit, ita ut homines ex ea non fuerint salvati.

III. 27. IV.

3^o. Quod ejus occasione aucta fuerint peccata. V. 20. VII. 5. 8.

4^o. Quod fuit tamen in se bona, sancta, spiritualis. VII. 12. 14. 16.

5^o. Quod nunc est abrogata. VII. XIV.

CAPUT XV.

1. Debemus autem nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere, et non nobis placere.

2. Unusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum, ad aedificationem.

3. Etenim Christus non sibi placuit, sed sicut scriptum est: Impropria impropertantium tibi ceciderunt super me.

4. Quaecumque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt: ut per patientiam, et consolationem Scripturarum, spem habeamus.

5. Deus autem patientiae, et solatii det vobis idipsum sapere in alterutrum secundum Jesum Christum:

6. Ut unanimes, uno ore honorificetis Deum, et patrem Domini nostri Jesu Christi.

7. Propter quod suscipite invicem, sicut et Christus suscepit vos in honorem Dei.

8. Dico enim Christum Jesum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones patrum:

9. Gentes autem super misericordia honorare Deum, sicut scriptum est: Propterea confitebor tibi in Gentibus Domine, et nomini tuo cantabo.

10. Et iterum dicit: Lactamini Gentes cum plebe ejus.

11. Et iterum: Laudate omnes Gentes Dominum: et magnificate eum omnes populi:

12. Et rursus Isaias ait: Erit radix Jesse, et qui exurget regere Gentes, in eum Gentes sperabunt.

13. Deus autem spei repleat vos omni gaudio, et pace in credendo: ut abundetis in spe, et virtute Spiritus sancti.

14. Certus sum autem fratres mei et ego ipse de vobis, quoniam et ipsi pleni estis dilectione, repleti omni scientia, ita ut possitis alterutrum monere.

15. Audacius autem scripsi vobis fratres ex parte, tamquam in memoriam vos reducens: propter gratiam, quae data est mihi a Deo,

16. Ut sim minister Christi Jesu in Gentibus: sanctificans Evangelium Dei, ut fiat oblatio Gentium accepta, et sanctificata in Spiritu sancto.

17. Habeo igitur gloriam in Christo Jesu ad Deum.

18. Non enim audeo aliquid loqui eorum, quae per me non efficit Christus in obedientiam Gentium, verbo et factis:

19. In virtute signorum, et prodigiorum, in virtute Spiritus sancti: ita ut ab Jerusalem per circuitum usque ad Illyricum repleverim Evangelium Christi.

20. Sic autem praedicavi Evangelium hoc, non ubi nominatus est

Christus, ne super alienum fundamentum aedificarem: sed sicut scriptum est:

21. Quibus non est annuntiatus de eo, videbunt: et qui non audierunt, intelligent.

22. Propter quod et impediabar plurimum venire ad vos, et prohibitus sum usque adhuc.

23. Nunc vero ulterius locum non habens in his regionibus, cupiditatem autem habens veniendi ad vos ex multis jam praecedentibus annis:

24. Cum in Hispaniam proficisci coepero, spero quod praeteriens videam vos, et a vobis deducar illuc, si vobis primum ex parte fruius fuero.

25. Nunc igitur proficiscar in Jerusalem ministrare sanctis.

26. Probaverunt enim Macedonia, et Achaia collationem aliquam facere in pauperes sanctorum, qui sunt in Jerusalem.

27. Placuit enim eis: et debitores sunt eorum. Nam si spiritualium eorum participes facti sunt Gentiles: debent et in carnalibus ministrare illis.

28. Hoc igitur cum consummavero, et assignavero eis fructum hunc: per vos proficiscar in Hispaniam.

29. Scio autem quoniam veniens ad vos, in abundantia benedictionis Evangelii Christi veniam.

30. Obsecro ergo vos fratres per Dominum nostrum Jesum Christum, et per charitatem sancti Spiritus, ut adjuvetis me in orationibus vestris pro me ad Deum,

31. Ut liberer ab infidelibus, qui sunt in Iudaea, et obsequii mei obligatio accepta fiat in Jerusalem sanctis,

32. Ut veniam ad vos in gaudio per voluntatem Dei, et refrigerer vobiscum.

33. Deus autem pacis sit cum omnibus vobis. Amen.

1^o. Apostolus pergit officii commonere firmiores, quibus seipsum annumerat, ut infirmorum imbecillitates patienter ferant, et non suis tantum commodis, sed et saluti eorum studeant, ad exemplum Christi *ŷ*. 1.-4.

2^o. Omnibus a Deo exoptat animorum concordiam, jubetque ut et Iudaeo et Ethnico-Christiani fraterna charitate se invicem complectantur, sicut Christus eos ambos, nullo gentis discrimine, in Dei filios adoptavit. Memores tamen sint, quod Messias *Iudaeis* datus sit *praecipue ex fidelitate*, sive, veracitate, utpote Patribus promissus *ŷ*. 8.; *Gentilibus* vero *praecipue ex misericordia* *ŷ*. 9., quum praedicta quidem, non autem directe ipsis Gentilibus promissa sit eorum vocatio *ŷ*. 9.-12.

Pia demum appreciatione moralem epistolae partem claudit *ŷ*. 13.

Epilogus, in quo

1^o. Sese excusat, quod liberius monuit Romanos, quamvis sciret, inter eos non deesse viros plenos charitate et scientia, ut adeo ipso monitore carere potuissent *ŷ*. 14.,

a). *Ex scripti argumento*, quod nihil novi continet, sed res jam cognitae in memoriam tantum revocat *ŷ*. 15.

b). *Ex scriptoris munere*, sc., apostolatu ad Gentes exercendo *ŷ*. 16.

c). *Ex scriptionis sperato fructu*, quum etiam praedicatio sua hactenus coram Deo fuerit gloriosa *ŷ*. 17.; in gentium conversione efficax et miraculis stipata *ŷ*. 18.; ab Hierosolyma usque in Illyricum diffusa *ŷ*. 19.; potissimum ad nationes, ab aliis necdum excultas, prolata, cum prophetiae complemento *ŷ*. 20. 21.

2^o. Desiderium eos visendi indicat, unde maximos sperat fructus *ŷ*. 22.-29.

3^o. Eorum orationibus enixe se commendat *ŷ*. 30.-33.

Nota. Vide cl. Bernardinum a Piconio, pro doctrina *moralis* ad *ŷ*. 2. et *ŷ*. 14.-16.

Dogmatica, nempe de licita invocatione Sanctorum ad *ŷ*. 30. cfr. ad *Eph.* VI. 18. 19.; *Col.* IV. 3.; I. *Thess.* V. 25.; II. *Thess.* III. 1.; *Hebr.* XIII. 18.

CAPUT XVI.

1. Commendo autem vobis Phoebe sororem nostram, quae est in ministerio Ecclesiae, quae est in Cenchris:

2. Ut eam suscipiatis in Domino digne sanctis: et assistatis ei in quocumque negotio vestri indigerit: etenim ipsa quoque astitit multis, et mihi ipsi.

3. Salutate Priscam, et Aquilam adjuutores meos in Christo Jesu;

4. (Qui pro anima mea suas cervices supposuerunt: quibus non solus ego gratias ago, sed et cunctae ecclesiae Gentium)

5. Et domesticam Ecclesiam eorum. Salutate Epāenctum dilectum mihi, qui est primitivus Asiae in Christo.

6. Salutate Mariam, quae multum laboravit in vobis.

7. Salutate Andronicum, et Juniam cognatos, et conceptivos meos:

qui sunt nobiles in Apostolis, qui et ante me fuerunt in Christo.

8. Salutate Ampliatum dilectissimum mihi in Domino.

9. Salutate Urbanum adiutorem nostrum in Christo Jesu, et Stachyn dilectum meum.

10. Salutate Apellen probum in Christo.

11. Salutate eos, qui sunt ex Aristoboli domo. Salutate Herodionem cognatum meum. Salutate eos, qui sunt ex Narcissi domo, qui sunt in Domino.

12. Salutate Tryphaenam, et Tryphosam: quae laborant in Domino. Salutate Persidem charissimam, quae multum laboravit in Domino.

13. Salutate Rufum electum in Domino, et matrem ejus, et meam.

14. Salutate Asyncritum, Phlegontem, Hermam, Patrobam, Hermen: et qui cum eis sunt, fratres.

15. Salutate Philologum, et Juliam, Nereum, et sororem ejus, et Olympiadem, et omnes, qui cum eis sunt, sanctos.

16. Salutate invicem in osculo sancto. Salutant vos omnes Ecclesiae Christi.

17. Rogo autem vos fratres, ut observetis eos, qui dissensiones, et offencicula praeter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt, et declinate ab illis.

18. Hujusmodi enim Christo Domino nostro non serviunt, sed suo ventri: et per dulces sermones, et benedictiones seducunt corda innocentium.

19. Vestra enim obedientia in omnem locum divulgata est. Gaudeo igitur in vobis. Sed volo vos sapientes esse in bono, et simplices in malo.

20. Deus autem pacis conterat Satanam sub pedibus vestris velociter. Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum.

21. Salutatur Timotheus adjutor meus, et Lucius, et Jason, et Sopater cognati mei.

22. Saluto vos ego Tertius, qui scripsi epistolam, in Domino.

23. Salutatur Cajus hospes meus, et universa Ecclesia. Salutatur Erastus arcarius civitatis, et Quartus, frater.

24. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

25. Ei autem, qui potens est vos confirmare juxta Evangelium meum, et praedicationem Jesu Christi, secundum revelationem mysterii temporibus aeternis taciti,

26. (Quod nunc patefactum est per Scripturas Prophetarum secundum praeceptum aeterni Dei, ad obeditionem fidei) in cunctis Gentibus cogniti,

27. Soli sapienti Deo, per Jesum Christum, cui honor, et gloria in saecula saeculorum. Amen.

1^o. Commendat Phoeben v° . 1. 2.

2^o. Salutatur fideles viginti octo, praeter integras quorundam familias, eos nominatim compellendo et honorario quodam attributo distinguendo v° . 3.-15.

3^o. Recenset salutantes, inter quos sunt

a). Aliae Ecclesiae Christi v° . 16.

b). Septem viri muneribus distincti v° . 21. 23.

c). Tertius, amanuensis. ¶. 22.

4^o. Monet notari et vitari dissensionum et scandali auctores ¶. 17.

a). Quia hujusmodi non Christo, sed suo ventri serviunt, et incautos seducunt ¶. 18.

b). Ne famae vestrae celebri et pervagatae maculam inferant ¶. 19.

5^o. Precatur et optat

a). Romanis celerem victoriam de Satana, per suos emissarios dissensiones et offendicula inter eos facere machinante, et gratiam D. N. J. C. ¶. 20. 24.

b). Deo, perseverantiae in fide auctori, honorem et gloriam in saecula saeculorum. Amen ¶. 25.-27.

Nota 1. Quoad salutationes cfr. *Intr. in S. S.* n. 79., Bernardin. et a Piconio, *COR. PIETATIS* ad finem capitis.

Nota 2. Inepta objectio Protestantium, qui ex eo quod inter salutatores non reperiatur S. Petrus, probatum voluere, S. Petrum Romae non fixisse sedem, satis refutatur apud Bern. a Piconio in ¶. 15. et 16. Sane factum, tot tantisque historicis documentis stabilitum, istiusmodi difficultate nihil elevatur ac minuitur. Plura suggerunt cl. Wouters, *Comp. Hist. Eccl.* epoch. I. n. 23., et *Dissertation. selectae in Hist. Eccl.* auctore Bern. Jungmann, Diss. I, speciatim n. 61. et nota 3. ad n. 94.

Laudetur Jesus Christus! In saecula. Amen.



INDEX.



Prolegomena.

	PAG.
1. Quis Apostolorum primus Romae fidem praedicavit, ibique Ecclesiam fundavit?	7
2. In quali statu erat Ecclesia Romana, cum s. Paulus suam ad Romanos scripsit epistolam? ex hac responsum probando	7
3. Ex quibus populis, intellige, an ex solo populo Judaico vel Ethnico, an ex utroque, Ecclesia Romana coaluit? pariter responsum ex ipsa epistola probando	7
4. Ubi scripta est? et quaenam ipsa epistola exhibet indicia, quibus locum scriptionis determines?	7
5. Quando scripta perhibetur? Quota igitur inter epistolas Paulinas est ordine temporis, et quare tamen constanter primo loco recensetur?	7
6. Quae Apostolo fuit ratio et occasio specialis scribendi hanc epistolam?	8
7. Quis scopus primarius?	8
8. Quotuplex distinguitur epistolae argumentum, et quo sensu ac fundamento?	9
9. Quotuplicem in parte <i>dogmatica</i> quaestionem tractat; per quae capita singulam; et de quibus singula agit?	9
10. Quot documenta tradit in parte <i>moralis</i> ? praecipua recensendo	9

Pars I.

DOGMATICA.

Caput I.

	PAG.
11. Quot et quae puncta complectitur?	11
12. Quibus titulis B. Paulus in prooemio Apostolicam suam auctoritatem in omnes gentes, nominatimque in Roma- nos commendat?	11
13. Item, quibus ipsum Evangelium, quod annunciat?	11
<i>Nota.</i> Adde ex <i>ŷ.</i> 16.: a salute, quam homini affert.	
14. Quibus modis captat Romanorum benevolentiam?	12
15. Quas dat rationes desiderii sui eos invisendi?	12
16. Quid facit ut hujus sui voti compos fiat; quam tamen apponit conditionem?	12
17. Quas similiter dat rationes sui propositi veniendi ad eos, et quid ex his concludit?	12
18. Recita Apostoli verba, quibus thesis princeps hujus par- tis continetur	10
19. Propositione <i>affirmativa</i> et <i>negativa</i> eandem thesin enun- cia	12. 13
20. Propositionem <i>negativam</i> redigas in formam syllogisticam.	13
21. Syllogismi <i>minorem</i> cum Apostolo proba speciatim quod ad Gentiles attinet	13. 14
22. Quaenam, teste Apostolo, Gentiles cognoverunt de Deo? per quem modum, et per quod medium?	13
23. Ob quod crimen, et quo sensu <i>tradidit illos Deus.. in</i> <i>immunditiam, .. in reprobum sensum?</i>	13. 14
24. Indica gradus per quos usque ad idololatriam descenderunt.	13
25. Qualis ad <i>ŷ.</i> 32. datur differentia inter lectionem vulga- tae latinae, et editum textum graecum? ostendendo	14
26. Quaenam pro instructione fidelium colliges ex eo quod Apostolus <i>ŷ.</i> 5. dicit: „... accepimus .. Apostolatum <i>ad obediendum fidei</i> etc.?	14

27. Quodnam documentum iis, quibus cura animarum com-
missa est, consequitur ex sequenti effato apostolico :
*Graecis, ac Barbaris, sapientibus et insipientibus de-
bitor sum?* 15
28. Ex Apostolo proba fidei dogma : Deum unum et verum,
creatorem et Dominum nostrum, per ea, quae facta sunt,
naturali rationis humanae lumine certo cognosci posse. 15
29. Ostende moralem necessitatem revelationis ad cognitionem
aliquatenus completam veritatum naturalium religionis. 15
30. Proba, in superbiae poenam Deum quandoque permit-
tere lapsum hominis in passiones ignominiae, in immu-
ditiam 15

Caput II.

31. Quot partes complectitur, et ad quid probandum hae ge-
neratim et speciatim faciunt? 16
32. Quos Apostolus in parte priori hujus cap. praesertim spec-
tat, Gentiles an Judaeos? et quis speciatim *h. l.* ejus-
dem scopus est? 16
33. Indica fontes argumentorum, quibus Apostolus probat :
peccatores quosvis poenam mereri 16. 17
34. Expone vim argumenti in probationem dictae veritatis
petiti *ex judicio Dei*, et modum quo inde stabilias, Ju-
daeos legem Mosaicam transgredientes, non liberatum iri
a poena divina ob legem sibi datam et circumcisionem ;
adeoque non habere, cur ob has praerogativas sese prae
Gentibus efferant 17
35. An et quatenus observatio legis Mosaicae erat *medium*
justificationis? 17
36. Explica sequentia e versu 14. sublineata verba : „ *Gentes,*
quae legem non habent, naturaliter ea, quae legis sunt,
faciunt”, ideoque „ostendunt *opus legis scriptum in cor-*
dibus suis” 17
37. Quatenam testimonio sunt, Gentes infideles adeo non fuisse
omnino *exleges*, ut contra legis naturalis dictamen et
judicatum persenserint? 17

38. Refer duos modos conjungendi versus 13.-16., et quem praeferas, ac quare? 17
39. Cum Apostolo proba, quod Judaei quoque peccarunt, idque ratione legis divinitus sibi datae gravius quam Gentiles 18
40. Quaenam animadvertenda sunt ut pateat Apostolum *h. l.* de circumcisione nihil docere quod repugnet iis quae de eadem scripserat *ad Gal. V. 2*?
41. Quomodo Apostolus probat, Judaeos insuper ratione circumcisionis gravius peccasse quam Gentiles? 19. 20
42. In quo casu circumcisio Judaeis sub V. L. a). proderat; b). non proderat ad salutem, fiebatque praeputium? 19
43. Exhibe argumentandi modum, et sensum Apostoli dicentis *ŷ. 26.: Si igitur praeputium justitias legis custodiat: nonne praeputium illius in circumcisionem reputabitur?* 19
44. Da sensum *ŷ. 27. Et judicabit id, quod ex natura est praeputium, legem consummans, te, qui per litteram, et circumcisionem praevaricator legis es?* 19
45. In cujus rei probationem, et quo sensu dicit Apostolus: *Non enim qui in manifesto, Judaeus est: neque quae in manifesto, in carne, est circumcisio: sed qui in abscondito, Judaeus est: et circumcisio cordis in spiritu, non littera: cujus laus non ex hominibus, sed ex Deo est?* 19. 20
46. Proba ex *ŷ. 4.*, Deum fidelibus peccatoribus, etiam obduratis, dare gratiam vere sufficientem qua possint salvari 20
47. Ex *ŷ. 6.-10.* proba, Deum esse remuneratorem bonorum, et vindicem malorum 20
48. Ex *ŷ. 6. 7.* proba justos per bona opera mereri vitam aeternam 20
49. Proba, *Gentes*, de quibus agitur *ŷ. 14.*, omnino catholice interpretari de infidelibus, et certe perperam ab Estio ad *solos fideles* inter *Gentes* restringi 20
50. Ex hoc cap. confice schema concionis de iudicio universalis 21

Caput III.

51. In quot et quae puncta commode distinguitur? . . . 22
52. Cum Apostolo solve objectionem motam ex eo, quod, si
Gentilis — uti a *ŷ*. 25. capitis praece. docuit — per
legis naturalis observationem sine circumcisione et sine
legis Mosaicae professione idem consequatur quod Ju-
daeï, his nullam divinitus datam esse praerogativam
prae Gentilibus, et circumcisionem exterioriorem nullius
esse utilitatis 22
53. Quam primo loco Apostolus recenset praerogativam Ju-
daeorum prae Gentilibus? 22
54. Quare, primâ Judaeorum praerogativâ indicatâ, abrumpit
aliarum recensioem, et ubi demùm hanc complet? . . 23
55. Quomodo Apostolus solvit objectionem dicentis: quod re-
censita praerogativa sublata habenda sit propter aliquo-
rum Judaeorum incredulitatem, utpote ob quam etiam
Deus habendus sit fidem suam mutasse? 23
56. Quodnam inconueniens, sive, absurdum, teste Apostolo, ex
illo asserto sequitur, et quibus argumentis illud ostendit? 23
57. Explica *Psalmi* L. *ŷ*. 6., prout eum Apostolus adhibet
ŷ. 4., dicens: *sicut scriptum est: Ut justificeris in ser-*
monibus tuis: et vincas cum iudicaris 23
58. Quomodo, et quibus argumentis Apostolus refellit objec-
tionem petitam ex recitatis Psalmistae verbis in hunc
sensum interpretatis ac si iniquitas nostra directe com-
mendaret Dei justitiam, atque adeo peccatum non poe-
na, sed praemio dignum, et Deus puniens homines
pro peccato injustus foret? 24
59. Da sensum *ŷ*. 6.-8. 24
60. Ostende principium Machiavellisticum: *finis justificat me-*
dia, longe alienum esse ab Apostolica doctrina et praxi. 24. 25
61. Indica rationes solatii, quae suppetunt Catholicis, nomina-
timque Jesuitis, cum hodierni politici istud paradoxum
iis imponunt 24. 25
62. Sub quo respectu Apostolus, postquam ostendit multum
per omnem modum Judaeo divinitus datum esse prae

- Gentili, nunc asseverat, quod Judaei nequaquam prae-
cellunt Gentiles? 25
63. Explica haec verba Apostolica: *Causati enim sumus Judaeos, et Graecos omnes sub peccato esse* 25
64. Unde, et quomodo Apostolus antegressam sententiam de-
nuo probat? 25
65. Da sensum *ŷ. 19. et 20.: Scimus autem quoniam quae-
cumque lex loquitur, iis, qui in lege sunt loquitur: ut
omne os obstruatur, et subditus fiat omnis mundus Deo:
quia ex operibus legis non justificabitur omnis caro co-
ram illo. Per legem enim cognitio peccati* 25
66. Quotuplicem et quam habitudinem justitiae ad legem edo-
cet *ŷ. 21.: Nunc autem sine lege justitia Dei manifes-
tata est: testificata a lege et Prophetis*, et quis horum
sensus? 26
67. Quo sensu intelligendum est, hominem justificari *per fi-
dem Jesu Christi*, et *gratis*? 26. 28
68. Quibus argumentis Apostolus probat, justitiam sine ulla
gentis distinctione offerri omnibus? 26. 27. 28
69. Quas tangit justificationis causas? recitando verba quibus
singulam denotat 26
70. Quo modo dici solet fides necessaria ex parte adultorum
ut veram justitiam consequantur? 26
71. Quas Apostolus assignat causas *finales*, ob quas Deus Fi-
lium suum J. C. proposuit *propitiationem in sanguine
ipsius*, seu, victimam piacularem omnibus in eum cre-
dentibus? 26. 27
72. Quare Deus rigorosam suam justitiam in hoc demum tem-
pore et in ipso Filio suo incarnato ostendere voluit? 26. 27
73. Da sensum sequentium verborum: *Quem (C. J.) proposuit
Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius, ad os-
tensionem justitiae suae propter remissionem praecedentium
delictorum in sustentatione Dei* 26. 27
74. Quam ex omnibus hactenus disputatis Apostolus infert
conclusionem, et in quem modum hanc instituit? 27
75. Quid intelligis per legem *factorum*, et per legem *fidei*? 27
76. Quomodo Apostolus probat, gloriationem Judaeorum ad-

- versus Gentiles exclusam esse per legem fidei, et non
per legem factorum? 27. 28
77. Quid Apostolus sibi vult, dicens *¶* 31.: *Legem ergo des-*
truimus per fidem? Absit: sed legem statuimus? 28

Caput IV.

78. Quenam doctrinae capita Apostolus *h. l.* demonstrat ad
probandum, legem veterem per traditam de justifica-
tione doctrinam non destrui, sed stabiliri? 29
79. Indica fontes argumentorum, quibus Apostolus probat,
justitiam gratis obtineri per fidem 29
80. Cum Apostolo expone argumentum sumptum ab exemplo
Abraham in probationem dictae veritatis: justitiam *gratis*
obtineri per fidem 29. 30
81. Da sensum horum: *Quid ergo dicemus invenisse Abraham*
patrem nostrum secundum carnem? Si enim Abraham ex
operibus justificatus est, habet gloriam, sed non apud
Deum 29. 30
82. Scriptum est: *Gen. XV. ¶. 6. Credidit Abraham Deo: et*
reputatum est illi ad justitiam. Ad haec quaeritur:
- 1^o. *Objectum* istius fidei Abrahamae.
- 2^o. Relatio circumstantiarum quae fidem Abrahamae com-
mendant.
- 3^o. Sensus recitatae sententiae.
- 4^o. Modus, quo Apostolus ex verbis laudatis probat, jus-
titiam obtineri per fidem sine operibus, tam a Judaeis,
quam a Gentilibus 30. 32
83. Explica et ad intentam probationem Apostoli applica has
ejus sententias: *Ei autem, qui operatur, merces non im-*
putatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Ei vero,
qui non operatur, credenti autem in eum, qui justificat
impium, reputatur fides ejus ad justitiam secundum pro-
situm gratiae Dei 30
84. Quenam Apostolus in rem suam praestat circa Psalmi
XXXI. *¶. 1 et 2. Beati, quorum remissae sunt iniqui-*
tates, et quorum tecta sunt peccata, et in quo reponenda
vis argumenti ex his verbis deprompti? 30

85. Abraham justificatusne est ante vel post circumcisionem acceptam? 31
86. Si primum, qualis igitur reputanda est circumcisio, sc., an ut conditio sine qua non, an ut mera confirmatio justificationis obtentae, adeoque ut quid *accidens* ad ipsam justificationem? 31
87. Quem in finem Deus voluit ut Abrahae fides reputaretur ad justitiam non in circumcisione, sed in praeputio? . 31
88. Abrahae *divinitus* facta est promissio absoluta, quaeque adeo certo certius adimplenda est, ut *heres esset mundi*.
Quaeritur:
- 1^o. Sensus istius promissionis 31
- 2^o. Probatio, quod ista promissio non erat adimplenda per legem, sed per justitiam fidei 31. 32
89. Interpretare versus *ŷ. 14.-17.* 31. 32
90. Speciatim quo sensu, et in cujus rei probationem Apostolus dicit: *Lex enim iram operatur?* 31
91. Quid sibi vult Apostolus antegressae sententiae subjungens: *Ubi enim non est lex: nec praevaricatio?* . . . 31
92. Expone 1^o. sensum quo Abraham dicitur *contra spem in spem* credidisse. 2^o. In quo fundata esset spes ejus adeo firma 32
93. Quali igitur fidei Abrahae Apostolus adscribit ejusdem justificationem? 32
94. Qualis igitur fides et in nobis requiritur ad justificationem et quibus verbis id Apostolus probat? 32
95. Da sensum horum: *Qui (J. C.) traditus est propter delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram*. 32
96. Quanam fidei puncta, secundum Apostolum, praesertim credere debemus, si velimus justitiam Abrahae participare? 32
97. Ostende Apostolum *ŷ. 3. 5.-8.* minime docere, quod Protestantes contendunt, justificatione hominis peccata non vere remitti, sed tantum tegi, illique *extrinsece* Christi justitiam imputari 32
98. Ex ipsa Abrahae fide exemplari, ejusque *objecto* contra eosdem ostende, fidem justificantem non intelligi fidem *solam*, neque fidem *specialem promissionum*; prius dicendo quid per hanc Protestantes intelligant 33

Caput V.

PAG.

99. Concionator sacer volens populum docere excellentiam justificationis, quae puncta, suae instructioni aptissima, ex cap. V. mutuari poterit? 34
100. Quae bona, seu, quosnam fructus, secundum Apostolum, justificatio in homine producit? . . . 34. 35. 36
101. Explica verba haec Apostolica: *gloriamur in tribulationibus: scientes quod tribulatio patientiam operatur: patientia autem probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit* 34. 35
102. Quibus argumentis fundatur *certitudo* spei gloriae coelestis? singulum exponendo 35
103. Duplici comparatione minoris ad majus ostende, justificatos in sanguine Christi merito confidere, se per Ipsum etiam salvandos esse a damnatione aeterna 35
104. A quibus malis per gratiam justificationis liberamur? . 36
105. Apostolus *¶. 12. Propterea, ait, sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors...* Ad haec quaeritur:
- 1^o. Quomodo haec sententia praecedentibus connectatur? 36
- 2^o. Qualis per particulam „*sicut*” similitudo hinc innuitur, et quomodo supplendum sit alterum comparationis membrum, quod Apostolus subaudit? . . . 36. 37
- 3^o. Quodnam, et quale peccatum denotet, dicens: „per unum hominem *peccatum* in hunc mundum intravit”? 36
- 4^o. Qualem *corporalem*, sc., an *spiritualem* mortem significet, ubi subjungit: „et per peccatum *mors*”? . 36
- 5^o. Quomodo mors physica in statu naturae lapsae habenda sit? 36
106. Da duplicem explicationem catholicam incisi istius: „*in quo omnes peccaverunt*” 36. 43. sub d)
107. Quae obiectio moveri poterat adversus doctrinam: ideo omnes mori, quia omnes in Adamo peccaverunt? . 37
108. Quot, et quibus argumentis Apostolus objectionem illam diluit, confirmatque revera omnes mori, quia omnes in Adamo peccaverunt, adeoque mortis universalitatem firmum esse argumentum universalitatis peccati originalis 37. 38

109. Vulgata nostra habet *ŷ. 13.*: *Usque ad legem enim peccatum erat in mundo: peccatum autem non imputabatur, cum lex non esset.* In haec quaeritur:
- 1^o. Quae hîc *lex* intelligatur;
 - 2^o. Quodnam *peccatum*;
 - 3^o. Quanam, et qualis inter lectionem nostram, et graecam communem differentia existat quoad verbum: *imputari*? responsum explicando;
 - 4^o. Quomodo Apostolus ex isto principio infert conclusionem intentam: ergo mors in statu naturae lapsae revera est poena peccati, quod omnes ex Adamo contraxerunt? 37
110. Quomodo idem, argumento, veluti a ratione sumpto, probat? 38
111. Interpretare versum 14. *Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysen etiam in eos, qui non peccaverunt in similitudinem praevaricationis Adae* 38
112. Apostolus *ibid.* addit: Adam esse *formam futuri*. Petitur:
- 1^o. Quid hoc parvo inciso praestet;
 - 2^o. Quid significet vox: *forma*;
 - 3^o. Ad quod substantivum subauditum referendum sit adjectivum: *futuri*, probando;
 - 4^o. Quo igitur redeat sensus explicitus dicti incisi? . . . 38
113. In benedictione cerei Paschalis canit Ecclesia: *O felix culpa, quae talem ac tantum meruit habere Redemptorem!* Ostende, merito ita exultare s. matrem Ecclesiam, cum Apostolo duplici ratione evincendo, non tantum nobis nocuisse peccatum Adami, quantum profuit redemptionis Christi 39
114. In *ŷ. 15.* *Sed non sicut delictum, ita et donum, si enim unius delicto multi mortui sunt: multo magis gratia Dei et donum in gratia unius hominis Jesu Christi in plures abundavit, petitur:*
- 1^o. Quomodo hîc adhibeatur vox *delictum*, et quid igitur valeat;
 - 2^o. Quid hîc significet vox *multi*? triplici argumento responsum probando;
 - 3^o. Sub quo respectu delictum Adami, et parta a Christo

- gratia aequalia sunt; qua vero ratione haec *multo magis abundavit*, quam illud? 39
115. Duplici argumento cum Apostolo proba, donum Christi multo majorem effectum habere in bonum, quam peccatum Adami in malum 39
116. Ad quid probandum, et quo sensu dicit Apostolus: *nam judicium quidem ex uno in condemnationem: gratia autem ex multis delictis in justificationem?* 39
117. Explica *ŷ. 19.* Sicut enim per inobedientiam unius hominis, peccatores constituti sunt multi: ita et per unius obeditionem, justi constituentur multi, et ex illo textu proba contra Protestantes, justificationem esse veram et internam, non autem meram imputationem externam justitiae Christi 40
118. *Lex autem*, inquit Apostolus *ŷ. 20.*, *subintravit ut abundaret delictum.* Petitur
- 1^o. Quae hìc *Lex* intelligatur? 40
- 2^o. Quae hìc sit vis verbi „*subintravit*”? 40. 41
- 3^o. An particula „*ut*”, ex sancti Thomae intellectu, absolute *de eventu* sumenda sit, an et *de fine* recte interpretari queat? responsum explicando 41
- 4^o. Qua comparatione s. Augustinus rem eandem penitus declaret? 41
119. Explica: *Ubi autem abundavit delictum, superabundavit gratia. Ut sicut regnavit peccatum in mortem ita et gratia regnet per justitiam in vitam aeternam, per J. C. D. N.* 41. 42
120. Paucis indica rationes, quibus B. Paulus evincit, Adamum non tantum generi humano nocuisse, quantum profuit Christus 42
121. Ex *ŷ. 5.* proba errare qui docent, justis non dari Spiritum Sanctum, sed solum ejus dona 43
122. Ex *ŷ. 12.-21.* demonstra a). peccati originalis *existentiam*; b). in omnes homines carnaliter ex Adamo progenitos *propagationem*; c). necessitatem absolutam regenerationis in Christo, et hinc d). baptismatis etiam parvulorum a baptizatis parentibus ortorum 43
123. An universalitas propagationis peccati originalis a B. Paulo

asserta, ita intelligenda est ut sub ea etiam B. Virgo Maria comprehendi debeat? Quaestio, ut patet, agit non de debito, seu, necessitate contrahendi peccatum originale, sed de actuali ejusdem contractione.

R. NEGATIVE et amplius.

Probatum ex declaratione Synodi Tridentinae subjecta saepius memorato decreto *de peccati originali*, sess. V. — Postquam enim Tridentina Synodus, „*Sacrarum Scripturarum*, et sanctorum Patrum ac probatissimorum Conciliorum testimonia et ipsius Ecclesiae iudicium et consensum secuta” definierat, Adamum peccantem non sibi soli, sed *suae quoque propagini* nocuisse; ejusque peccatum propagatione transfundi *omnibus, et unicuique* proprium inesse: ac proinde inesse quoque filiis baptizatorum, verbo: omnibus qui in nomine Christi salvandi sunt, qui sunt prorsus omnes homines, *quia non est aliud nomen sub coelo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri*; itaque postquam sic aperte universalitatem peccati originalis docuerat, „declarat tamen non esse suae intentionis comprehendere in hoc decreto, ubi de peccato originali agitur, beatam et immaculatam Virginem Mariam Dei genetricem”. Atqui haec declaratio Synodi Tridentinae est authentica et infallibilis declaratio doctrinae de universalitate propagationis peccati originalis, nominatim ut a B. Paulo asserta fuit, tum quia est edita a Synodo oecumenica, tum quia est data a Patribus secutis in hac doctrina, ut ipsi testantur, *Scripturas*, Patres, Concilia, iudicium et consensum Ecclesiae. Ergo genuinus sensus doctrinae de universalitate peccati originalis, ut haec speciatim a B. Paulo *ad Rom.* tradita est, minime is est ut in ea universalitate B. Virgo comprehendi debeat, sed ut ab ea lege generali B. Virgo per *singularem gratiam*, per *privilegium singulare* et unicum fuerit excepta. Quod ultimum authentice et infallibiliter docet Bulla dogmatica Pii IX. „*Ineffabilis Deus*”, ex qua constat, revelatam esse a Deo doctrinam quae

tenet, Bmam V. Mariam in primo instante suae Conceptionis fuisse *singulari* omnipotentis Dei *gratia* et *privilegio*, intuitu meritorum C. J. Salvatoris humani generis, ab omni originalis culpae labe praeservatam immunem.

124. Ex Apostolo populum fidelem edoce

- a). Utilitatem tribulationum christiano modo perpersarum;
- b). Fundamenta spei nostrae;
- c). Magnitudinem inauditam charitatis, quam Deus nobis in nostra reconciliatione exhibuit 43

Cum his dicenda ad cap. VIII.

Nota. Qui charitatem hanc, pensatis Apostolicis verbis, quodammodo perspectam habuerit, facile cum s. Bernardo colliget: „Hic primum vide, quo modo, immo „quam sine modo a nobis Deus amari meruerit: qui „prior ipse dilexit nos, *tantus*, *et tantum*, *et gratus* „*tantillos*, *et tales*”. Et cum eodem Ecclesiae Patre, veluti stupefactus quaeret: „Quod si totum me debeo „pro me facto, quid addam jam *et pro refecto*, *et re-* „*fecto hoc modo*? Nec enim tam facile refectus, quam „factus. Siquidem non solum de me, sed de omni „quoque quod factum est, scriptum est: *Dixit, et* „*facta sunt*. At vero qui me tantum et semel dicendo „fecit, *in reficiendo* profecto *et dixit multa*, *et gessit* „*mira*, *et pertulit dura*; nec tantum dura, sed *et in-* „*digna*. Quid ergo retribuam Domino pro omnibus quae „retribuit mihi? In primo opere me mihi dedit, in „secundo se: et ubi se dedit, me mihi reddidit. Datus „ergo, et redditus, me pro me debeo, et bis debeo. „Quid Deo retribuam pro se? Nam etiamsi me millies „rependere possem, quid sum ego ad Deum?” Atque ita s. Bern. *Lib. seu Tract. de diligendo Deo* ad fin. cap. V., et init. cap. VI.

Caput VI.

125. Pone, tempore Paschali, vel, occasione renovationis vortorum baptismalium, etc., quis cogitat sermonem ha-

bere de resurrectione spirituali, de perseverantia in justitia accepta, similive materia.

- 1^o. Quam ex Apostolo ad *h. l.* desumere poterit aptam sermonis sui propositionem;
- 2^o. Quas rationes, quibus auditores doceat et exhortetur, ut deinceps a peccato desistant, et in novitate vitae ambulent, sive, justitiam perpetuo colant? 53. 54
- 3^o. Quo modo, ad tramites Apostoli, has rationes exponere, et applicare poterit? 45.-53
126. Sint *ŷ. 3.-5.* *An ignoratis quia quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem: ut quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitae ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus: simul et resurrectionis erimus.*
 Hos versus explica, et speciatim quid sit *baptizari in Christo*; et, *in morte ipsius* 45.-47
127. *Vetus homo noster, ait Apostolus ŷ. 6., simul crucifixus est, ut destruat corpus peccati, et ultra non serviamus peccato.*
 1^o. Quid hic *vetus homo*?
 2^o. Quomodo crucifixus est cum Christo?
 3^o. Quid significat *corpus peccati*, et unde sic dicitur?
 4^o. Quis dicitur *servire peccato*? 47
128. Quis sensus hujus sententiae: *Qui enim mortuus est, justificatus est a peccato*? 48
129. Explica argumentationem, et sensum sequentium: *Si autem mortui sumus cum Christo: credimus quia simul etiam vivemus cum Christo: sicentes quod Christus resurgens ex mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel: quod autem vivit, vivit Deo. Ita et vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo, in C. J. D. N.* 48. 49
130. An eodem, an alio sensu *Christus* dicitur *mortuus peccato*, quo nos dicimur mortui peccato? responsum explicando 48. 49

131. Explica ratio cinium Apostoli, ubi fidelibus *ŷ*. 14. dicit:
Peccatum vobis non dominabitur: non enim sub lege estis, sed sub gratia. 50
132. Sequens objectio, quae ex antegressa sententia fieri posset: *Quid ergo? peccabimus, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia?*
- 1^o. Unde tibi oriri videtur; nempe, an ex priori membro: *quoniam non sumus sub lege*; an ex altero: *quoniam sumus sub gratia*? dando rationem responsi, et
- 2^o. Quo igitur modo ea concipienda est, et quis dictorum verborum sensus? 50. 51
133. Argumentationem, qua Apostolus memoratam objectionem refellit, et contrarium tuetur, ad formam syllogisticam refer, et dic quo modo enunciet ejusdem majorem, et minorem 51
134. Quis sensus *majoris*, quae sonat: *Nescitis quoniam cui exhibetis vos servos ad obediendum, servi estis ejus, cui obeditis, sive peccati ad mortem sive obeditionis ad justitiam?* 51
135. *Minorem* efferens, dicit: *Gratias autem Deo quod fuistis servi peccati, obedistis autem ex corde in eam formam doctrinae, in quam traditi estis.*
- 1^o. An igitur Apostolus gratias Deo agit, quod Romani fuerunt vel antehac servi peccati? Sane difficulter id concipitur. Facile autem ideo quod *numquam* fuissent servi peccati. Quis igitur totius sententiae sensus genuinus? 51. 52
- 2^o. Quae veritates dogmaticae ex ea sententia confirmari possunt? ostendendo 54
136. Quotuplici et unde petita ratione corroborat conclusionem: Ergo non amplius peccato, sed justitiae perpetuo servire debetis? 52. 53
137. Explica: *Humanum dico, propter infirmitatem carnis vestrae: sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiae, et iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra servire justitiae in sanctificationem. Cum enim servi essetis peccati, liberi fuistis justitiae.* 52. 53
138. *Stipendia enim peccati, mors. Gratia autem Dei, vita aeterna, in C. J. D. N.*

- 1^o. Quid hisce verbis Apostolus confirmat;
 2^o. Quis eorum sensus? 53
 3^o. Ostende multum errare haereticos, qui ex ultimo
 membro inferunt: Itaque si vita aeterna, gratia Dei:
 ergo bona opera justificatis non sunt necessaria ad
 consequendam beatitudinem 54

Caput VII.

139. Quanam puncta Apostolus hoc cap. generatim pertractat? 56
 140. Quo principio probat, item quo exemplo manifestat:
 justificatos non esse sub lege, sub sed gratia? . 56. 58
 141. Quid et quo modo ex praemissis concludit? . 56.-59
 142. Quid agit, dicens: *Cum enim essemus in carne, passio-
 nes peccatorum, quae per legem erant, operabantur in
 membris nostris, ut fructificarent morti; et quis horum
 sensus?* 59
 143. In v . 6. petitur: 1^o. Quam legem Apostolus appellat
legem mortis, et quare haec ita dicitur?
 2^o. Quid sibi vult subdens, quod a lege ista soluti ser-
 vimus *in novitate spiritus, et non in vetustate litterae?* 59
 144. Versu 7. legitur: *Sed peccatum non cognovi, nisi per le-
 gem: nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret:
 Non concupisces.*
 1^o. Quorsum, sive, ad quid probandum;
 2^o. Ex cujus hominis persona;
 3^o. Quo sensu Apostolus haec verba protulit;
 4^o. Utrum absolute, an comparative, primum recitati
 versus incisum: *Peccatum non cognovi, nisi per legem,*
 pronunciat?
 R. *Comparative*. Nam per solam legem naturalem homo
 sane cognoscere potest concupiscentiam voluntariam
 etiam mere internam verum esse peccatum, Dei offen-
 sionem, divinam exposcens vindictam; verbo: aliquid
 esse, vel non esse *intrinsece* malum. Sed multo melius,
 apertius, et certius illud cognoscit per legem positi-
 vam divinitus datam. Itaque non absolute, sed compa-
 rative haec sententia accipienda est, ut innuitur in *nota*. 60
 145. Quid ostendit subjungens: *Occasione autem accepta, pec-*

- catur per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam, et quomodo haec sententia interpretanda est?* 60
146. 1^o. Quorsum et quo sensu subjungit: *Sine lege enim peccatum mortuum erat;*
- 2^o. Cujus hominis personam assumit, et quid sibi vult, subdens: *Ego autem vivebam sine lege aliquando. Sed cum venisset mandatum, peccatum revixit. Ego autem mortuus sum: et inventum est mihi mandatum, quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem. Nam peccatum occasione accepta per mandatum, seduxit me, et per illud occidit?* 60. 61
147. Ex quibus considerationibus patet, legem Mosaicam non fuisse per se malam, quin contrà sanctam, et mandatum sanctum, justum et bonum? explicando . . . 62
148. Quem in modum, et sensum Apostolus *ŷ. 13.* ait: *Quod ergo bonum est, mihi factum est mors? Absit. Sed peccatum, ut appareat peccatum, per bonum operatum est mihi mortem: ut fiat supra modum peccans peccatum per mandatum?* 62
149. Quae ergo fuit habitudo legis Mosaicæ ad concupiscentiam et peccatum *homini sub ista lege viventi?* 57. 60. 63
150. Concupiscentia manens in renatis quo sensu et cur his locis peccatum vocatur? 63
151. 1^o. In quorum persona quae tradit Apostolus *ŷ. 14.* et ss. exponi possunt;
- 2^o. Quae tamen expositio melior, probabilior videtur? 63. 64
- 3^o. Refer quae in hanc rem scribit Natalis Alexander, ad quem remittit *nota l. p. 64.*
- R. ad 3. Haec sunt quae in hanc rem laudatus auctor scribit: „In hujus et sequentium versuum expositione dissident antiqui Patres. S. Paulum in persona hominis non regenerati, et sub lege constituti loqui censent Origenes, s. Joannes Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius, et ex Latinis in eam sententiam propendet s. Hieronymus *Epist. ad Algasiam*, in *Commentariis Habacuc*, cap. 1. et *Danielis*, cap. 3. Illam amplexus est et s. Augustinus in prioribus scrip-

tis, cum nondum illi res esset adversus Pelagianos, scilicet in *Expositione Propositionum hujus Epistolae*, proposit. 41. 42. 45. in *Exposit. Epist. ad Galat.* c. 5. lib. 1. *ad Simplicianum*, quaest. 1. et lib. *Quaestionum octoginta trium*, quaest. 66. n. 5. Eam opinionem ut suae haeresi defendendae magis opportunam secutus est Pelagius, in eam descenderunt Ambrosias-ter et Sedulius. Verumtamen contrariam sententiam, scilicet Apostolum hoc versu et sequentibus loqui de homine regenerato, sub gratia constituto, et justo, senserunt Methodius Martyr apud s. Epiphanium, et Epiphanius ipse *Haeresi* 64. quae est Origenistarum, s. Gregorius Nazianz. in *Apologetico* 1. *de fuga sua*, s. Hilarius in *Psal.* 118. ad vers. 18. et ad vers. 115. et in *Exposit. Psal.* 1., s. Ambrosius lib. *de Paradiso*, cap. 11. et 12., quorum testimonia s. Augustinus adversus *Julianum Pelagianum* profert lib. 2., s. Hieronymus in *Epist. ad Eustochium Virginem* et lib. 2. *Dial. adversus Pelagianos*, Augustinus ipse doctior factus in libris contra Pelagianos editis, scilicet lib. 1. *Contra duas Epistolas Pelagian.* cap. 10. et 11. lib. 1. *De Nuptiis et Concupiscentia*, cap. 27. lib. 3. *Contra Julianum*, cap. ultimo, lib. 6. cap. 23. lib. *De Continentia*, cap. 8. Serm. 154. alias 5. *De Verbis Apostoli*, lib. 1. *Retractationum*, cap. 23. et 26. et lib. 2. cap. 1. lib. *De Praedestinatione Sanctorum*, cap. 4. Libro 6. *Contra Julianum*, cap. 23. Juliano objicienti quod locum istum intelligeret aliter quam debeat intelligi, sic respondet: *Non ego solus aut primus sic istum locum intellexi, quo evertitur haeresis vestra, quemadmodum vere intelligendus est: immo vero ego prius eum aliter intellexeram; vel potius non intellexeram, quod mea quaedam istius temporis etiam scripta testantur. Non mihi enim videbatur Apostolus et de se ipso dicere potuisse, Ego autem carnalis sum, cum esset spiritualis; et quod captivus duceretur sub lege peccati, quae in membris erat ejus. Ego enim putabam dici ista non posse nisi de*

*iis, quos ita haberet carnis concupiscentia subjugatos, ut facerent quicquid illa compelleret; quod de Apostolo de-
mentis est credere: cum etiam innumerabilis multitudo
Sanctorum, ne concupiscentias carnis perficiat, contra
carnem spiritu concupiscat. Sed postea melioribus et in-
telligentioribus cessi, vel potius ipsi quod fatendum est
veritati, ut viderem in illis Apostoli vocibus gemitum
esse Sanctorum contra carnales concupiscentias dimican-
tium. Qui cum mente sint spirituales, adhuc tamen isto
corruptibili corpore quod aggravat animam, recte intel-
liguntur esse carnales; quia erunt et corpore spirituales,
quando seminatum corpus animale, resurget spiritale ¹⁾:
et recte adhuc intelliguntur ea parte captivi sub lege
peccati, quae desideriorum, quibus non consentiunt, mo-
tibus subjacet. Hinc factum est ut sic ista intelligerem,
quemadmodum intellexit Hilarius, Gregorius, Ambrosius,
et caeteri Ecclesiae Sancti notique Doctores, qui et ipsum
Apostolum adversus carnales concupiscentias, quas habere
nolebat, et tamen habebat, strenue conflixisse, eundem-
que conflictum suum illis suis verbis contestatum fuisse
senserunt.*

Augustinianae porro expositionis veritatem probant etiam
rationes ex ipsius capituli visceribus petitae.

1. Scopus Apostoli, qui docendum sibi proposuit, ho-
minem in Christo regeneratum et sub gratia constitu-
tum non esse amplius damnationi obnoxium, quamvis
adhuc carne serviat legi peccati, modò tamen ipsa
mente serviat legi Dei, et non secundum carnem am-
bulet (vers. 25. hujus capituli, et vers. 1. capituli se-
quentis.)
2. Mutatio temporis verbi, indicat Apostolum loqui de
homine sub alio statu constituto. Versu enim 7. 8. 9.
10. et 11. verbum praeteriti temporis usurpat, quia
personam assumit hominis ante legem aut sub lege po-
siti, hominis peccatoris: *Peccatum non cognovi nisi*

¹⁾ I. Cor. XV.

per legem.... Peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam... Ego autem vivebam sine lege aliquando.... Ego autem mortuus sum, et inventum est mihi mandatum quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem... Peccatum occasione accepta, per mandatum seduxit me, et per illud occidit. A versu vero 14. loquitur de se ipso in tempore praesenti, *Ego autem carnalis sum, etc.* Quo loquendi modo indicat de se ipso, et de regeneratis omnibus loqui a statu peccati et legis servitute ad statum gratiae translatis, qui tamen quotidianam pugnam carnis adversus spiritum experientur. Confer cum loco parallelo ad Galatas V. 17. ubi renatos et sub gratia constitutos alloquebatur: *Caro enim concupiscit adversus spiritum: spiritus autem adversus carnem: haec enim sibi invicem adversantur: ut non quaecumque vultis, illa faciat.*

3. Quae ibi dicit Apostolus in sua et aliorum persona, *se velle bonum, nolle et odisse malum, se illud non operari; consentire et condelectari legi Dei, se mente servire legi Dei....* Se non operari illud quod in carne sua experitur legi Dei contrarium... *Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* ad personam hominis sub gratia, non sub lege constituti pertinent. S. Augustini expositionem secuti sunt s. Prosper *lib. contra Collatorem*, cap. 4., s. Gregorius *lib. 19. Moralium*, cap. 5. et lib. 29. cap. 15., venerabilis Beda, s. Thomas, qui insuper ad *¶. 17: jam non ego operor illud, etc.* aperte declarat: „hoc recte et facile potest intelligi de homine sub gratia constituto . . . sed de homine sub peccato constituto hoc proprie intelligi non potest. Potest tamen *licet extorte*”. Cfr. adnotata pag. 66.

152. Quae est habitudo inter legem Mosaicam et concupiscentiam *in homine constituto sub gratia novae legis*, et unde, ac quomodo singulam partem responsi cum Apostolo probas? 57. 58. 63
153. De homine in baptismo renato expone sequentes sententias: *Scimus enim quia lex spiritualis est: ego autem*

carnalis sum venundatus sub peccato. Quod enim operor, non intelligo. non enim quod volo bonum, hoc ago: sed quod odi malum, illud facio. Si autem quod nolo, illud facio: consentio legi, quoniam bona est . . . 64. 65

154. Pariter de homine sub gratia constituto explica quae Apostolus tradit de vitiositate concupiscentiae, dicens: *Nunc autem jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Scio enim quia non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum. Nam velle, adjacet mihi: perficere autem bonum, non invenio. Non enim quod volo bonum, hoc facio: sed quod nolo malum, hoc ago. Si autem quod nolo, illud facio: jam non ego operor illud, sed quod habitat in me, peccatum* . . . 65.-67

155. Quomodo ex uno eodemque principio, sc., *Quod nolo, illud facio*, Apostolus concludit ét legis bonitatem, ét dominium peccati in homine, sive, concupiscentiae vitiositatem? . . . 67. 68

156. Dicit Apostolus *ŷ. 21. 22.*: *Invenio igitur legem volenti mihi facere bonum, quoniam mihi malum adjacet: Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem. Quaeritur:*

- 1^o. Cui antegressae propositioni haec conclusio respondeat;
- 2^o. Per quod medium haec conclusio Apostolo innotuerit;
- 3^o. Quid híc intelligat per hominem *interiorem*, secundum quem legi Dei condelectatur? . . . 68

157. *Video autem* — ita pergit *ŷ. 23.* — *aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meae, et captivantem me in lege peccati, quae est in membris meis.*

Dic 1^o. cui propositioni antegressae altera haec conclusio respondeat;

- 2^o. Quid Apostolus significet per „*aliam legem*”; quotuplici ratione res nomine *legis* híc significata merito dici queat *lex*, et quam ob causam vocetur *alia lex*;
- 3^o. Quare dicat, quod eam invenit *in membris suis*, quum tamen originaliter consistat in appetitu sensitivo;
- 4^o. Quos effectus lex ista in homine producat? . . . 68. 69

158. Apostolus *ŷ*. 24. exclamat: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* sibi que respondet *ŷ*. 25.: *Gratia Dei per J. C. D. N.*, atque ex hoc responso infert: *Igitur ego ipse mente servio legi Dei: carne autem, legi peccati.* Dic
- 1^o. Quatenam generatim his verbis tangat;
- 2^o. Qua de causa queratur se esse infelicem; et quid hîc denotet per *corpus mortis*;
- 3^o. Quatenus gratia Dei ab illo corpore mortis hominem baptizatum liberet in hac vita;
- 4^o. Quis sensus conclusionis? 69
159. Pugna per Apostolum hoc cap. descripta, quibus nominibus apud Asceticos et Theologos appellatur? . . . 69
160. An et quatenus ista pugna etiam Gentilibus nota fuit et perspecta, et quomodo circa eam haud pauci Philosophi, a Revelatione alieni, errarunt, errantque? . . 70
161. Quatenam in hac pugna nobis solatio sunt, et animum addere nata. Speciatim quibus potissimis armis utendum, ut hostem nostrum intestinum, perpetuo rebellantem, domemus et vincamus? 70-73

Caput VIII.

162. In quae puncta cap. VIII. commodè dividi potest? . . 74
163. Expone *ŷ*. 1. *Nihil ergo nunc damnationis est iis, qui sunt in Christo Jesu: qui non secundum carnem ambulant.* 76
164. Apostolus probans requiri primam conditionem, hisce verbis expressam: nihil damnationis reliquum esse iis, qui sunt in C. J., dicit: *Lex enim spiritus vitae in Christo Jesu liberavit me a lege peccati et mortis.*
- Haec 1^o. in forma syllogistica proponere;
- 2^o. Expone 76. 77
165. Dicta manifestans, subdit: *Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem: Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, et de peccato damnavit peccatum in carne, ut justificatio legis imple-retur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum.*

- Haec expone, et simul ex iis edoce necessitatem, modum, et fructum, seu, finem duplicem incarnationis Christi 77. 78
166. Exhibe duos syllogismos, quibus Apostolus probat, quod Christiani adulti, ut damnationem evitent, debent etiam secundam, quam ab initio capitis significaverat, conditionem adimplere, videlicet, quod non secundum carnem ambulent 78. 79
167. Refer quomodo singulum syllogismum quoad singulas utriusque partes, *minorem* sc. et *majo-rem*, et *conclusionem* edisserat, dicens: *Qui enim secundum carnem sunt: quae carnis sunt, sapiunt. qui vero secundum spiritum sunt: quae sunt spiritus, sentiunt. Nam prudentia carnis, mors est: prudentia autem spiritus, vita, et pax. Quoniam sapientia carnis inimica est Deo: legi enim Dei non est subjecta: nec enim potest. Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autem in carne non estis, sed in spiritu: si tamen spiritus Dei habitat in vobis. Siquis autem Spiritum Christi non habet: hic non est ejus. Si autem Christus in vobis est: corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus vero vivit propter justificationem. quod si Spiritus ejus, qui suscitavit Jesum a mortuis, habitat in vobis: qui suscitavit Jesum Christum a mortuis, vivificabit et mortalia corpora vestra, propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis* 79-82
168. Speciatim dic quid Apostolus sibi velit per *ambulare secundum carnem*, — *secundum spiritum*; *sapere quae carnis sunt*; *sentire quae sunt spiritus* 76. 78. 79
169. §. 3., ubi habet Apostolus: *Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati*, missio Filii sane intelligenda est de Ejusdem missione in mundum; ast quomodo Filius dici potuit missus in mundum, quum, teste s. Joanne, *in mundo erat?* et
- 2^o. An quod dicitur missus *in similitudinem carnis peccati*, non favet Manichaeis dicentibus, Christum habuisse solum carnis similitudinem, carnem quasi phan-

- tasticam? . . . 78. et plura apud S. Th. in *h. l.*
170. In *ŷ. 6. Prudentia carnis, mors est: prudentia autem spiritus, vita, et pax, quaeritur:*
- 1^o. Quid universim sit *prudentia*;
- 2^o. Quid in abstracto sumpta praesupponat, et faciat;
- 3^o. Quid item in concreto, sive, in homine, et quis ergo sensus dictarum sententiarum? 79
171. 1^o. Quare *sapientia carnis* dicitur *inimica Deo*?
- 2^o. Unde probas quod talis sit, itemque quod non potest legi Dei subjici?
- 3^o. De qua ergo carne, et in quo sensu, sc., *composito*, an *diviso*, interpretanda est haec dictio: *Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt*? 80
172. In *ŷ. 9. Vos autem in carne non estis, sed in spiritu: si tamen spiritus Dei habitat in vobis. Quaeritur:*
- 1^o. Quid Apostolo sit: non esse in carne, sed in spiritu? 80
- 2^o. Quis sit sensus appositae conditionis: *si tamen* etc. et quae hinc veritas constet? 81. 98
173. Manifeste ostendit Apostolus necessitatem praedictae conditionis, subjiciens: *Siquis autem Spiritum Christi non habet: hic non est ejus. Si autem Christus in vobis est: corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus vero vivit propter justificationem. Quaeritur autem:*
- 1^o. An quidem de eodem Spiritu dicere pergat, quum hunc modo Spiritum *Dei*, modo Spiritum *Christi* appellet, et qua de causa merito Eum utraque hac denominatione compellet; adeoque quae veritas fidei hinc confirmetur? 81. 98
- 2^o. Vi cujus proprietatis Personarum ss. Trinitatis Apostolus rem eandem diversis his formulis exprimere queat: quempiam *habere Spiritum Christi*, et *Christum* in quopiam *esse*? 81
- 3^o. Quid sibi velit per subsequencia verba: *corpus quidem* etc.? 81
174. Dicit Apostolus *ŷ. 11.:* *Quod si Spiritus ejus, qui suscitavit Jesum a mortuis, habitat in vobis: qui suscitavit*

Jesum Christum a mortuis, vivificabil et mortalia corpora vestra, propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis.

Quaeritur :

- 1^o. Quis, qua ratione, et sub quo respectu hic doceatur suscitasse Jesum a mortuis; et quomodo haec doctrina consistat cum hac alia aequae certae veritate, alibi tradita: Christum propria resurrexisse virtute? . 81
- 2^o. Quare nostra corpora vivificanda non appellet *mortua*, sed *mortalia*? 81
- 3^o. Quam ob causam, seu, quo titulo innixi christifideles merito expectent corporum suorum resurrectionem gloriosam, speciatim dotem *impassibilitatis*? . 82
- 4^o. Quid hac in re statuendum de infidelibus et reprobis? 82
175. Da sensum litteralem horum: *Ergo fratres debitores sumus non carni, ut secundum carnem vivamus. Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis* 82
176. Dicit Apostolus *ŷ. 14.*: *Quicumque . . spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei*, utique adoptivi.
 - 1^o. An ii sic a spiritu Dei agi intelligendi sunt, ut ipsi nihil agant, eorumve libertas voluntatis excludatur? . 82
 - 2^o. Quot et quibus argumentis *ŷ. 14.-16.* probat quod veri Christiani sunt tales filii Dei? 83
177. Quis intelligitur *spiritus servitutis in timore*; quis *spiritus adoptionis filiorum*? 83
178. Quomodo ipse Spiritus Sanctus testimonium reddit spiritui nostro quod sumus filii Dei? 83
179. Dicit Apostolus *ŷ. 17.*: *Si autem filii (adoptivi), et heredes: heredes quidem Dei, coheredes autem Christi: si tamen compatimur, ut et conglorificemur*. Quaeritur:
 - 1^o. Secundum quod ius memoratis filiis debeatur hereditas;
 - 2^o. Quae futura sit nostra hereditas; 83
 - 3^o. Quare dicamur futuri *coheredes Christi*, et
 - 4^o. Sub qua conditione? ostendendo hujus aequitatem . 84
180. Quot et quanam *motiva* christianae patientiae complectitur praemissa sententia: *si tamen* etc., ostendendo; et dicendo quare tot ejusmodi *motiva* Apostolus hic et

- deinceps adducat? 84. 85
181. Quare — vel humanitùs, sive, secundum hominem loquendo — praeceteris B. Paulus fidem meretur, cum adhuc viator dixit: *Existimo enim, quod non sunt condignae passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis*; et quatenus per hujusmodi passiones gloriam istam, eas in se longe excedentem, ex condigno quidem mereri possumus? 85. 86
182. Quibus argumentis probat quod gloria illa, in se incomparabilis, certo in filios Dei conferetur? 86. 87
183. Dicit Apostolus *¶. 19.-22.*: *Nam expectatio creaturae, revelationem filiorum Dei expectat. Vanitati enim creatura subjecta est non volens, sed propter eum, qui subjecit eam in spe: quia et ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriae filiorum Dei. Scimus enim quod omnis creatura ingemiscit, et parturit usque adhuc. Ad haec me doceas velim:*
- 1^o. Quae creatura *h. l.* significetur;
- 2^o. Quo sensu *vanitati* subjecta dicatur; per quem, quare, et quomodo eidem subjecta fuerit;
- 3^o. An et quatenus vanitas illa eadem sit ac *servitus corruptionis*, a quâ liberabitur;
- 4^o. Quo sensu dicatur *ingemiscere*, et *parturire usque adhuc*;
- 5^o. In quem statum restitui cupiat, et quomodo ille concipiendus sit, nempe, an substantialiter, an formaliter dumtaxat a praesenti suo statu diversus? 86
184. Similiter ad ea quae scribit Apostolus *¶. 23.*: *Non solum autem illa, sed et nos ipsi primitias spiritus habentes: et ipsi intra nos gemimus adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis nostri*, dicas quaeso:
- 1^o. Quosnam hîc denotet dicens: *sed et nos ipsi*;
- 2^o. Et, si, ut videtur, per illos intelligendi sint omnes justi, sive christifideles, nonne sibi contrarius est, *h. l.* addens: *et ipsi intra nos gemimus* ADOPTIONEM FILIORUM DEI EXPECTANTES, quum tamen jam *¶. 14.-16.*

- affirmaverit et probaverit, quod christifideles *sunt filii Dei adoptivi?* sin secus,
- 3^o. Quid igitur significarit per additamentum illud: sed et nos ipsi *PRIMITIAS SPIRITUS habentes*, et per *adoptionem filiorum Dei?* responsum explicando . 87
185. Ex ipsa natura spei christianae cum Apostolo proba, quod futuram gloriam patienter expectare debemus . 88
186. *Similiter autem*, inquit Apostolus *¶. 26. 27.*, et *Spiritus adjuvat infirmitatem nostram: nam quid oremus, sicut oportet, nescimus: sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Qui autem scrutatur corda, scit quid desideret Spiritus: quia secundum Deum postulat pro sanctis. Quaeritur:*
- 1^o. Nexus primi incisi cum praecedentibus;
- 2^o. Quî verum sit quod subiungit: *nam quid oremus, sicut oportet, nescimus*, cum tamen praeceptis salutaribus moniti, et divina institutione formati, sciamus sic nobis orandum esse: *Pater noster, qui es in coelis* etc.;
- 3^o. Sensus, quo dicitur Spiritus Sanctus *postulare pro nobis*; et quare *gemitibus*, iisque *inenarrabilibus* 88. 89
- 4^o. Refutatio Macedoniorum, qui posuerunt, Spiritum Sanctum esse creaturam et minorem Patre et Filio; cum postulare minoris sit.
- R. Patet ex legitimo sensu. Et ex eo quod si totus locus inspicitur, secundum Macedonii intellectum, nimium probat, et ergo nihil, ut videre est apud s. Th. in *h. l.*, Estium, alios.
- 5^o. Sensus, quo Deus dicitur scrutari corda, et scire quid desideret Spiritus 89
187. *Scimus autem quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis, qui secundum propositum vocati sunt sancti. Ad hujus ¶. intelligentiam, dic:*
- 1^o. Quanam hîc speciatim comprehendantur sub voce: *omnia*, et an et quatenus huc etiam referri possint peccata? 89. 100
- 2^o. Cujus, et quale propositum intelligat Apostolus, dicens: *secundum propositum*, et quid ipsa haec vox con-

	PAG.
notet?	89
3 ^o . Quo sensu, seu, quinam et ad quid hîc vocentur <i>vocati</i> (græce <i>κλητοι</i>); et an sensus non mutetur ex eo quod in textu græco vox <i>sancti</i> non extat?	89
188. Quali ratione probat Apostolus quod nominatim omnia adversa Dei dilectoribus et vocatis cooperantur ad sa- lutem?	89
189. Quinam Dei <i>actus aeterni</i> pertinent ad promotionem vo- catorum et dilectorum Dei?	90
190. Apostolus dicens: <i>Nam quos praescivit, et praedestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primoge- nitus in multis fratribus</i> , de quali agit 1 ^o . praescientia; 2 ^o . Conformitate fidelium cum Christo; et quis igitur promotionis, sive, praedestinationis eorundem termi- nus ultimus; et quis finis ex parte Christi?	90
191. Quanam Deus ad exequendum praedestinationis decre- tum <i>in tempore</i> praestat?	90
192. Quo sensu Apostolus dicit <i>ŷ. 30.</i> : Quos autem justi- ficavit, <i>illos et glorificavit</i> ? ac quatenus et quare po- nit hîc <i>praeteritum pro futuro</i> ?	90
193. In <i>ŷ. 31. et 32.</i> <i>Si Deus pro nobis, quis contra nos?</i> <i>Qui etiam proprio Filio suo non pepercit, sed pro no- bis omnibus tradidit illum: quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit?</i> dic: 1 ^o . A quibus malis <i>poenae</i> his verbis Apostolus doceat, dilectores et vocatos Dei detrimentum pati non posse; 2 ^o . Quo sensu dicat, Deum Filio suo <i>non pepercisse</i> , et cum illo <i>omnia</i> nobis donasse?	91
194. Item a quibus malis <i>culpae</i> eos non posse detrimentum pati docet sequentibus verbis: <i>Quis accusabit adversus electos Dei? Deus qui justificat, quis est qui condemnet?</i> indicando rationes quibus haec ejus doctrina innitur.	92
195. Quae Apostolus commemorat beneficia, quae Christus secundum suam humanitatem electis Dei contulit, in probationem quod Ipse eos non accusabit, neque con- demnabit?	93

196. Singillatim explica quotuplici modo Christus dicatur *interpellare pro nobis*. 93
197. Apostolus dicens *ŷ. 35. : Quis ergo nos separabit a charitate Christi? tribulatio? etc.* intelligendusne est de charitate nostra erga Christum; an de charitate Christi erga nos; an fors de utraque? addendo rationem. 94.-96
198. Quo igitur sensu accipienda tibi videntur verba recitata et quae eodem *ŷ. 35.* adduntur incisa, necnon verba *ŷ. 36.* adducta ex *Ps. 43.?* 96. 97
199. Explica *ŷ. 37.-39. Sed in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos. Certus sum enim quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quae est in C. J. D. N.* 97
200. Dedita opera repetentes quae jam attigimus ad quaestiones 172. 173. quaerimus: Quae fidei dogmata probari possint ex hisce Apostoli verbis: *si tamen spiritus Dei habitat in vobis. Siquis autem Spiritum Christi non habet: hic non est ejus.* Et quid respondeas objicienti: Sensui, quem prioribus verbis: *si tamen etc.* attribuis, repugnare versus 38. et 39., utpote quibus adstruitur, nihil nos separare posse a charitate Dei, semel accepta; haec enim ad minus valde connexa est cum gratia sanctificante, et si ab hac realiter distinguitur charitas, tamen distinctio illa tantum dicit: quod gratia sanctificans confert homini *esse* quoddam supernaturale; charitas dispositionem ad *operationes* supernaturales? 98
201. An ex *ŷ. 28.-30.*, item ex cap. IX. *ŷ. 11.-13.* probari tibi videtur adulatorum praedestinatio ad gloriam quoad INTENTIONEM spectata *ante vel post* praevisa merita? dando rationem responsi 98. 104
202. Quid ex *ŷ. 17. si tamen compatimur, ut et conglorificemur*, cum Patribus Concilii Tridentini inferri potest pro doctrina *dogmatica*; — ex s. Augustino, pro *moralis*? 98. 99
203. Parochus vult suos docere vitam vere christianam, qua

non secundum carnem ambulent, sed secundum spiritum, necessariam esse ut damnationem evitent, hereditent vero gloriam coelestem filiis Dei praeparatam. Quenam argumenta ad propositi sui executionem cum s. Paulo adducere poterit, et quomodo a via salutis devios ad eam revocare cum s. Augustino?

- R. Argumenta summam indicantur (ad I. b.) . . . 75
 Copiose et in forma exponuntur . . . 76-84
 Verba admonitoria s. Augustini (sub a.) . . . 99
204. Sacellanus, puta in festo Omnium Sanctorum, suos auditores animare intendit, ut varias tribulationes hujus vitae modo christiano patienter ferant, ut, sicuti omnes Sancti, cum Christo glorificentur. Quenam *motiva* aptissima ei Apostolus suppeditat, et quam practicam considerationem eidem s. Augustinus nominatim ad *ŷ*. 18. suggerit?
- R. *Motiva* summam recensentur (ad II.) . . . 75. 76
 Speciatim exponuntur . . . 85-97
 Consideratio intenta habetur (sub c.) . . . 99

Caput IX. X. et XI.

205. Quae summa est quaestionis secundariae, quam in parte epistolae dogmaticae Apostolus tractat a cap. IX.-XI., et quibus generaliter punctis quaestio ista absolvitur? 9. 100
206. Ad gravissima haec versûs 5. verba: *ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in saecula. Amen.* Quaeritur:
- 1^o. Quibus falsis intersecandi rationibus Rationalistae biblici, impugnantes Christi divinitatem, ostendere laboraverint, verba postrema „*qui est super omnia Deus*” etc., non ad Christum referenda esse;
- 2^o. Probatio, fallere Westenium (Socinianismi suspectum), et falli Griesbach (Protestantem), et J. M. Scholz (Catholicum) docentes, multos s. Patres censuisse praedicatum de quo agitur, non ad Christum, sed ad Patrem pertinere; itemque falli Dr^{em} J. Kuhn, ubi habet (*de Trin.* p. 76. Tubingae 1857.), plures Patres

- Patripassianis posteriores sc. Origenem, Athanasium, Basilium, Gregorium Nyssenum, interpretationem Patribus vestustioribus consuetam de Christo penitus deseruisse, et incisum istud: *qui est super omnia Deus*, de Deo absolute spectato vel de Patre interpretatos esse:
- 3^o. Demonstratio ex his verbis: Christum unum esse verum Deum et hominem 104
- 4^o. Quot et quae igitur haereses hoc uno versiculo destruantur?
- R. Quatuor; Manichaeorum, Valentini, Nestorii, et Arii. Vide s. Th. ad *h. l.* Lect. I.
207. Singillatim refuta sequentes objectiones: Plerorumque Judaeorum praesens a gratia evangelica exclusio contraria est
- 1^o. promissis divinis semini Abrahae factis;
- 2^o. justitiae Dei, et
- 3^o. ipsis exclusis dat exceptionem contra Deum. 102. 103
208. Contra Calvinum, qui indurationem et excaecationem impiorum adscribit positivae Dei voluntati et operationi, adeo ut Deus sit vera et directa illius causa, declara modum quo Moyses nomine Dei in Scriptura dixit Pharaoni: *Quia in hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te virtutem meam: et ut annuncietur nomen meum in universa terra*; et quo Apostolus ex his verbis concludens dicit: *Ergo . . . quem vult indurat*, atque paulo inferius incredulos appellat: *vasa irae, apta in interitum*, in quibus Deus velit ostendere iram, et notam facere potentiam suam. (Praeter *l. c.* cfr. et Hurter T. III. a n. 73) 104
209. Qua de causa ex parte sua plerique Judaei adhuc a gratia evangelica excluduntur, Gentiles autem ejusdem participes fiunt? 103
210. Judaeis incredulis testimonium perhibet Apostolus quod aemulationem Dei habent, sed non secundum scientiam. Ignorantes enim justitiam Dei, et suam quaerentes statuere, justitiae Dei non sunt subjecti. Haec explica . . . 105
211. Quare per fidem et gratis justificari dicimur, et quas

- ob rationes fidei, debito sensu acceptae, vera justitia
convenit, adeoque aequa est conditio, qua Deus sta-
tuit hominem justificare.
- R. ad 1^{am} part. 28. — Ad 2^{am} 105
212. Cur Judaei in sua incredulitate sunt inexcusabiles? res-
ponsum cum Apostolo evolvendo 106
213. Principium fundamentale Protestantium et Societatum bi-
blicarum est: solam Scripturam esse regulam fidei. Os-
tende illud contrarium esse doctrinae, quam Apostolus
ŷ. 14.-17. tradit 106
214. Unde constat, aut colligitur, repulsam Judaeorum non
fuisse 1^o. universalem, 2^o. inutilem aut irreparabilem? 108
215. Apostolus cap. XI. a ŷ. 17. adhibet comparisonem oli-
vae, et oleastri, dicens, quod aliqui ex ramis olivae fracti
sunt, in quorum locum inserti sunt rami oleastri.
- 1^o. Quosnam denotat per *ramos fractos*?
2^o. Propter quam causam fracti sunt?
3^o. Quinam similes ramis oleastri?
4^o. Quasnam his cautelas proponit, et quibus rationibus
eas urget? 109
216. *Caecitas*, ait Apostolus ŷ. 25. 26., *ex parte contigit in
Israel, donec plenitudo Gentium intraret, et sic omnis
Israel salvus fieret.*
- 1^o. Da horum sensum.
2^o. A quo jam pridem praedicta est generalis Judaeorum
conversio?
3^o. Quare haec Gentilibus non debet videri mira et quasi
incredibilis? 109
217. In quem finem Deus et Gentilium et Judaeorum incre-
dulitatem permisit? 110
218. Quenam Apostolus ad finem tractationis dogmaticae
prae admiratione divinae excellentiae exclamans: *O
altitudo* etc., divina attributa celebrat, et unde sin-
gula probat ŷ. 33.-36.? 110

Pars II.

MORALIS.

Caput XII.

	PAG.
219. Quodnam b. Paulus a parte dogmatica ad moralem transiens, concionatori sacro aemulandum praebet exemplum?	111
220. Quo spectat primum documentum morale; quae et quomodo generatim in hunc finem commendat?	112
221. Explica cap. XII. <i>ŷ. 1. Obsecro itaque vos fratres per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum, et valorem argumenti ex ultimo inciso desumpti ad probandum, fidem nostram debere esse rationalem.</i>	113
222. Dicit Apostolus: <i>Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem: et unicuique sicut Deus divisit mensuram fidei.</i>	
1 ^o . Sensum hujus admonitionis aliis verbis redde.	
2 ^o . Qua similitudine eam admonitionem declarat?	112
3 ^o . Quibus aliis locis parem similitudinem adhibet, et quo scopo?	113
223. Quis sensus versuum 11. et 12. <i>Solicitudine non pigri: Spiritu ferventes: Domino servientes: Spe gaudentes: In tribulatione patientes: Orationi instantes?</i>	113
224. Quae impedimenta concordiae excludit dicens: <i>Idipsum invicem sentientes: Non alta sapientes, sed humilibus consentientes. Nolite esse prudentes apud vosmetipsos? ostendendo</i>	113
225. An sufficit providere bona coram Deo tantum? R. <i>ŷ. 17.</i>	111
226. Sub quibus clausulis satagendum ut pacem habeamus cum omnibus hominibus?	113
227. An ex <i>ŷ. 19.</i> non licet semetipsum defendere ab injuriis?	113
228. Quid sibi vult Apostolus, dicens <i>ŷ. 20.: Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi: hoc enim faciens, carbonem ignis congeres super caput ejus.</i>	113

Caput XIII.

PAG.

229. Quare, et unde petitis argumentis Apostolus probat superioribus etiam civilibus esse parendum in iis quae ad eorum jurisdictionem pertinent? 114. 115
230. Excelsam et plenam gravitatis sententiam recita, quae Apostolus docet, originem omnis potestatis a Deo esse repetendam 114
231. Explica *¶. 5. Ideo necessitate subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam* 115
232. In *¶. 6.* quaeritur:
- 1º. Quomodo ex solutione tributorum procedat conclusio ad debitam superioribus civilibus subjectionem;
- 2º. Quis igitur sensus incisi: *Ideo enim et tributa praestatis;*
- 3º. Cui fundamento secundum Apostolum ipsa haec obligatio innititur? 115
233. Dicit Apostolus *¶. 7.: Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal.*
- 1º. Quid nomine tributi et vectigalis intelligitur?
- 2º. An eorundem solutio obligat in conscientia? 116
234. Praehabita sententiam complet, addendo: *cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.*
- An, et sub quo respectu ét timor, ét honor debetur principi? 115
235. Parochus volens obsecundare admonitioni, quam Patres in Synodo Prov. adunati dederunt, ut Evangelii praecones nostra praesertim aetate „debitam superioribus obedientiam saepe repetant”, de hoc argumento diligenter elaboratam exoptat habere orationem. Exemplar quaerit.
- Exemplar absolutum exhibet encyclica „*Diuturnum*”, quae imprimis huic Apostoli loco instans de imperio deque obediendi officio mirifice disserit 116
236. Quodnam ex Apostolo ad *¶. 8.* datur debitum, quo nemo umquam absolvitur, et quae perpetuae hujus obligationis ratio? 115. 116
237. Quibus modis Apostolus probat quod *plenitudo legis est*

- dilectio* proximi propter Deum, et ex quibus rationibus ad hujus praecepti observantiam nos stimulat? . 116
238. Sint *ŷ*. 12.-14. His relectis, quaeritur: Sub quibus imaginibus, seu, metaphoris, et ad quid, his sepositis, Apostolus quemque fidelem adhortetur? . . . 116

Caput XIV.

239. Quid Apostolus generatim intendit per ea, quae scribit a cap. XIV.- *ŷ*. 14. cap. XV.? . . . 117
240. Lex caeremonialis Mosaica quandonam *mortua* est; an eodem tempore etiam *mortifera* facta est? . . . 118
241. Dicit Apostolus *ŷ*. 1 cap. XIV., et XV. *Infirmum in fide assumite. — Debemus nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere.*
- 1^o. Quanam fuerunt *infirmorum* sensa de observantia legalium, nominatim quod ad discrimen ciborum et dierum attinet? . . . 118
- 2^o. Quinam igitur hic intelliguntur *infirmi in fide*? . 118
- 3^o. Qua ratione explicas quod hujusmodi *Romanos* assumi velit, eorumque imbecillitates sustineri, imo permittat eos in suo sensu abundare, cum tamen graviter invenitur contra *Galatas*, hosque a Christo excidisse pronuntiat, si circumcisionem aliasve leges caeremoniales observarent? . . . 118
- 4^o. Quinam intelliguntur *firmiores*; quae erat horum culpa; et qua ratione, et quibus modis utentes sua scientia et libertate graviter peccare poterant? . 118. 119
242. Quanam Apostolus toto *h. l.* infirmis, item firmioribus speciatim cavenda monet; quid autem utrisque aemulandum? . . . 119
243. Declaretur horum capitulum cum duobus praecedentibus connexio; et quid vel hinc statui liceat adversus Rationalistas biblicos, qui impugnant authenticam sive integritatem epistolae nostrae speciatim quantum ad cap. XV. *ŷ*. 1.-14. attinet, et obtentu quod quae his verbis continentur jam in tribus capitibus praecedentibus dicta fuerint; imo quod duo postrema epistolae

- capita habenda sint tamquam distinctum aliquod Pauli epistolium, quod deinceps aliena manu epistolae ad Rom. adjectum fuerit 119
244. Quibus rationibus b. Paulus urget observantiam regulæ III^{ae}, quâ circa legem ritalem Mosaicam statuit: Firmior infirmum non spernat, et infirmus firmiorem non judicet? 120
245. Item IV. quae sonat: Scandalum ne detur libertate edendi; et iterum: Omittatur manducatio alias licita, si scandalo sit? 120. 121
246. Quid circa naturam scandali, ejusque gravitatem in ratione peccati statui potest speciatim ex v. 15. et 20.; et unde ejus malitiam h. l. ipse Apostolus declarat? 121
247. Explica v. 5. 6. et 17. *Nam alius judicat diem inter diem: alius autem judicat omnem diem: unusquisque in suo sensu abundet. Qui sapit diem, Domino sapit: Et qui manducat, Domino manducat: gratias enim agit Deo. Et qui non manducat, Domino non manducat, et gratias agit Deo. — Non est enim regnum Dei esca, et potus: sed justitia, et pax, et gaudium in Spiritu Sancto. (Resp. p. 617. 618. cit.)* 121
248. Refuta Protestantem asserentem prae habitis Apostoli sententiis adversari praescriptam ab Ecclesia catholica ciborum quorundam abstinentiam, ac festorum dierum observationem. (Resp. p. 619.-621. cit.) 121
249. Pariter refuta Latitudinarismi patronum ex recitatis verbis inferentem: hominem in cujusvis christianae religionis forma cultu honesto aequè Deo placere posse. (Resp. p. 621-625. cit.) 121
250. Quis sensus horum: Qui autem discernit, si manducaverit, damnatus est: *quia non ex fide. Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est?* 121
251. Ex cap. XIV. collige rationes ad vitanda judicia temeraria. 121
252. Ex dicto cap. admone fideles, ut omnia opera sua referant ad majorem Dei gloriam, et nominatim ut ad prandium Deo gratias agant 121
253. Quid in hac epistola Apostolus docet de lege Mosaica? 122

Caput XV.

PAG.

254. Da sensum horum: *Suscipite invicem, sicut et Christus suscepit vos in honorem Dei. Dico enim Christum Jesum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones patrum: Gentes autem super misericordia honorare Deum, sicut scriptum est: Propterea confitebor tibi in Gentibus Domine, et nomini tuo cantabo* 123
255. Quibus titulis Apostolus sese excusat, quod liberius monuit Romanos, quamvis ipso monitore carere potuissent? 124
256. Ad haec verba Apostolica: *Unusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum, ad aedificationem, doce quo spectet complacentia christiana, et quomodo a mundana discrepet* 124
257. Quanam ex *ŷ.* 14.-16. colligere potest superior compa-
rate ad modum instituendi suos subditos, et speciatim
in ordine ad ministerium praedicationis sibi conere-
ditum? 124
258. Quomodo ex *ŷ.* 30. colligis, bonum esse suppliciter
Sanctos invocare? 124

Caput XVI.

259. Quibus nominibus b. Paulus Romanis commendat Phoe-
ben? 124
260. Quis b. Paulo amanuensis extitit in conscribenda hac
epistola? 126
261. Quibus adductis rationibus monet notari et vitari dissen-
sionum et scandali auctores? 126
262. Ultimum cap. salutationibus pene constat.
1^o. An has quoque res minimas Spiritu Sancto inspi-
rante conscriptas credere oportet? 126
2^o. Quo istae salutationes spectant, et quodnam igitur s.
Paulus nobis hic praebebat exemplum christianae chari-
tatis urbanitatisque? 126
263. Quot fideles *h. l.* ipse Apostolus salutat? 125
264. Una saltem detur ratio probabilis, ob quam inter salu-
tatos non reperitur S. Petrus 126

265. Nonnulli Protestantes ex eo quod s. Petrus *h. l.* non memoratur, probatum voluerunt, eum Romae non fixisse sedem. Ostende istiusmodi argumentum nullius esse ponderis ad elevandam cujuspiam viri cordati fidem, revera b. Petrum cathedram Romae fixisse . 126

Soli sapienti Deo, per Jesum Christum...

Honor et gloria in saecula saeculorum. Amen.



265. Nonnulli Protestantes ex eo quod s. Petrus *h. l.* non memoratur, probatum voluerunt, eum Romae non fixisse sedem. Ostende istiusmodi argumentum nullius esse ponderis ad elevandam cujuspiam viri cordati fidem, revera b. Petrum cathedram Romae fixisse . 126

Soli sapienti Deo, per Jesum Christum. . .

Honor et gloria in saecula saeculorum. Amen.



